

BIBLIOTECA DE PSIHANALIZĂ

D. W. WINNICOTT

**Convorbiri
psihanalitice
cu părinții**

OPERE 2

Biblioteca de psihanaliză, 54

Colecție coordonată de
Vasile Dem. Zamfirescu

D.W. Winnicott

Opere 2

Convorbiri psihanalitice cu părinții

Traducere din limba engleză de

Ioana Lazăr

Editori:
MARIUS CHIVU
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU

Tehnoredactarea computerizată:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN

Coperta colecției:
DINU DUMBRĂVICIAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
WINNICOTT, DONALD W.

Opere / D. W. Winnicott ; - București : Editura Trei, 2002 -
vol.

ISBN 973-8291-19-4

Vol. 2 : Convorbiri psihanalitice cu părinții. / trad.: Ioana
Lazăr. - 2003. - (Biblioteca de psihanaliză ; 54).

- Bibliogr.

ISBN 973-8291-64-X

I. Lazăr, Ioana (trad.)

616-053.2

Această carte a fost tradusă după:

Talking to Parents, D.W. Winnicott, Addison Wesley Publishing
Company, USA, 1993

*Copyright © The Winnicott Trust, 1993
by arrangement with Mark Paterson*

© Editura Trei, 2003

C.P. 27-40, București

Tel./Fax: +4 01 224 55 26

e-mail: office@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN 973-8291-19-4

ISBN 973-8291-64-X

Înștiințare

Madeleine Davis a murit în timp ce lucra la ultimele pregătiri pentru această carte. Din nefericire, nu a trăit îndeajuns pentru a-și vedea publicația, dar editorii, redactorii și toți cei implicați în The Winnicott Trust doresc să-și declare admirația și mulțumirea pentru ajutorul ei amabil și plin de atenție în pregătirea pentru publicare a acestei lucrări winnicottiene, ca și a celor anterioare ei.

Editorii doresc să mulțumească Tavistock Publications pentru permisiunea de a include și material publicat anterior. De asemenea, datorăm mulțumiri BBC, în lipsa vizionării căruia multe din aceste radioconferințe pe care se bazează cartea nu ar fi avut loc, și lui Claire Rayner pentru contribuția ei plină de atenție la capitolul 8.

Cuprins

Citindu-l pe Winnicott, Dr T. Berry Brazelton.....	9
Prefața editorului,.....	13
Capitolul I , Educația sanitară prin intermediul radiodifuziunii	17
Capitolul II, Pentru părinții vitregi	21
Mama vitregă cea rea.....	24
Valoarea poveștii insuccesului	27
Capitolul III, Ce știm despre copii atunci când își sug păturica sau hăinuțele?.....	32
Capitolul IV, A spune „nu”	39
Conversația mamelor	39
Capitolul V, Gelozia	60
Capitolul VI, Care-i baiul?.....	86

Capitolul VIII, Siguranța	110
Capitolul VIII, Sentimentul de vinovăție	117
Capitolul IX, Dezvoltarea simțului binelui și răului la copil	127
Capitolul X, Acum are cinci ani	133
Capitolul XI, Construirea încrederii	144
Nu idealism	145
Pericolul de a preda	146
Ce trebuie să știți	147
<i>Procesul creșterii</i>	147
<i>Mediul</i>	148
Interacțiunea	149
Două feluri de tensiune	149
<i>Procesul intern</i>	150
<i>Asigurarea mediului</i>	153
Studiul factorilor de mediu	155
Rezumat	156
Sursa originală a fiecărui capitol,	158

Citindu-l pe Winnicott

Dr T. Berry Brazelton

A citi aceste lucrări, în mare măsură nepublicate, ale lui D.W. Winnicott este ca și cum te-ai reîntoarce la o răcoroasă primăvară după o călătorie prin deșert. Fiecare dintre ele este o experiență întru totul încântătoare și plină de recompense.

Însuși faptul că Winnicott a ales să se adreseze părinților în mod direct prin intermediul mass-media este de mare interes. Până la urmă, a lui „mamă devotată obișnuită” ideală este o mamă care practică îngrijirea copilului ei într-o manieră inconștientă. Această radiodifuzare a ideilor lui despre creșterea copiilor ar putea fi văzută ca o etalare a propriei lui filosofii. Dar, așa cum îi stă în obicei, imediat ne liniștește. Nu încearcă să instruiască părinții, ci să-i ajute să înțeleagă ceea ce fac și apoi să-i scuze pentru ceea ce au făcut. O declarație precum „poți doar să simți că poate ai fi reacționat la fel sau poate ai fi reacționat mai prost” ilustrează felul lui simplu, dar puternic de a ajuta părinții în rezistența lor, spre de-

osebire de autoritățile care se ocupă în mod obișnuit de părinți și care le spun într-un mod atât de pretențios ce **nu trebuie să facă.**

Am fost un admirator și un student al lui Donald Winnicott de-a lungul întregii mele vieți profesionale. Felul în care a reușit să combine abordarea normativă pediatrică cu învățăturile psihiatriei pediatrice și psihanalizei l-a făcut să-mi devină de multă vreme model. Propriile lui intuiții scilicitoare se bazează pe o înțelegere profundă a proceselor părinte-copil, îmbinată cu o convingere fermă că cei mai mulți părinți își doresc cu disperare să se descurce bine cu copiii lor. Aceste eseuri sunt presărate cu interpretările lui cu siguranță susținătoare. Datorită lor, părinții se vor simți eliberați și reasigurați, pentru că sunt spuse din toată inima și cu o inteligență plină de savuroase întorsături de frază.

După cum o afirmă în mod clar, scopul acestor conferințe nu a fost acela de a le spune părinților ce să facă, ci (1) de a detoxifica știința creșterii copilului, (2) de a le da încredere părinților în ceea ce fac și (3) de a-i face să fie liberi să caute ajutor individualizat atunci când se lovesc de vreun ~~obstacol neașteptat în creșterea~~ copililor lor. El accentuează încontinuu instinctul părinților de a face ceea ce trebuie, îmbinat cu ambivalența și vinovăția inevitabile care îi fac să fie părinții sensibili care sunt. Nu-i este niciodată teamă de bunul-simț cinstit: „O întâlnire între părinți vitregi lipsiți de succes... ar putea fi fructuoasă. S-ar compune din femei și bărbați obișnuiți”. Pentru că a fi părinte vitreg este un rol în mod inevitabil lipsit de recompense.

În eseu despre sugerea degetului mare, el oferă cea mai bună justificare pe care am auzit-o. Suptul degetului reprezintă prima folosire a imaginației din partea be-

belușului. Experiența reală a suptului degetului propriu este îmbogățită prin sânul sau biberonul imaginat. De ce **lar lipsi cineva pe bebeluș** de această primă experiență în crearea propriului obiect afectuos?

Aceste conferințe reduc la esențial pașii simpli ce duc la țelurile creșterii copilului pe care le discută. De exemplu, cele trei stadii în a spune „nu” debutează cu nevoia ca părinții să-și asume întreaga responsabilitate pentru limitele copilului (în primul an), trec prin învățarea copilului a cuvântului „nu” și a altor cuvinte asociate cu pericolul, cum ar fi „fierbinte” (în al doilea an), iar apoi se ajunge la trecerea responsabilităților și în seama lui, la creșterea experiențelor lui de luare a deciziilor și a capacității lui de a încorpora aceste limite, oferindu-i-se explicații verbale (al treilea an).

Să luăm altă întrebare dragă părinților: „Cum dispারে gelozia?” În cadrul explicației lui Winnicott, încântător de liberă, vedem cum, în cele din urmă, gelozia este dezarmată prin identificarea cu persoana față de care există gelozie și apoi cu mama gelos de protectoare și cu sentimentele ei, fiind folosită imaginația proprie (empatia) pentru a vedea lucrurile din perspectiva celuilalt.

Cred că partea mea favorită este cea despre „baiul” din a fi părinte. Acest capitol îi va ajuta pe toți părinții să-și înfrunte sentimentele negative ca fiind normale și chiar sănătoase. Winnicott ne reamintește că lucrurile care nu merg bine ne enervează întotdeauna; dar atunci când merg bine, adesea sunt ignorate. Prin urmare, bineînțeles că ziua părinților devine încărcată cu detaliile enervante ale vieții de zi cu zi. „Așa încât cred că micuții vor continua să fie o pacoste, iar mamele vor continua să se bucure că au avut norocul să fie victimele.”

Acesta este un volumaș încântător. Winnicott distilează natura esențială a sarcinii de a fi părinte. De exemplu, capitolul 8 se încheie cu ideea provocatoare conform căreia, în lipsa vinovăției și ambivalenței, nici o mamă nu ar fi sensibilă la nevoile copilului ei. Într-adevăr, îi imprimă cititorului o înțelegere a provocărilor parentalității, dar, în același timp, își face audiența să simtă că a fi „o mamă îndeajuns de bună” este unul dintre cele mai gratifiante roluri pe care le-am putea găsi. Ce geniu!

Prefața editorului

Intre 1939 și 1962, Donald Winnicott a susținut aproximativ cincizeci de conferințe radiodifuzate la BBC, aproape toate dedicate părinților. Transcrise, s-au dovedit a conține unele dintre cele mai lucide și mai captivante scrieri ale lui. O colecție a conferințelor mai timpurii, difuzate spre sfârșitul războiului, cu Janet Quigly ca producător, a dat naștere unei broșuri intitulată *Getting to Know Your Baby*.

O altă serie, datând din 1949-1950, produsă de Isa Benzie, a fost publicată sub forma unei broșuri similare, numită *The Ordinary Devoted Mother and Her Baby*. Ambele s-au epuizat foarte repede. Deși Winnicott, datorită legilor care le interzic medicilor să-și facă publicitate, nu și-a atașat numele de conferințele difuzate, ideea unei continuări s-a impus din ce în ce mai mult și au existat multe cereri ca aceste conferințe să fie retipărite. Astfel, s-a născut ideea ca ele să formeze baza unei cărți numite *The Child and the Family*, editată de Janet Hardenberg și tipărită la Tavistock Publi-

cations în 1957¹; alte câteva conferințe, în principal despre evacuarea din vreme de război, au fost incluse în volumul său însoțitor, *The Child and the Outside World*. În 1964, Penguin Books se decide să publice o selecție din aceste două volume sub titlul *The Child, the Family and the Outside World*, care includea aproape toate conferințele radiodifuzate publicate până atunci.

Până la sfârșitul lui 1968, fuseseră vândute 50 000 de exemplare ale ediției Penguin, iar Winnicott a scris un mic discurs pentru o petrecere dată în cinstea acestui fapt. În acest discurs, el povestește cum, în cazul unora dintre conferințele mai timpurii, obișnuia să meargă la sediul BBC din Langham Place „conducându-și mașina printre cioburile și dărâmăturile datorate raidului aerian din noaptea precedentă”. Continuă prin a spune cât de mult a fost ajutat în lunga serie de conferințe din 1949-1950 de către Isa Benzie, care i-a transmis entuziasmul și încrederea în munca lui sau, în cuvintele lui, „a scos fraza «mama devotată obișnuită» din ceea ce vorbisem eu”. Continuă: „aceasta a devenit imediat un suport pentru alte lucruri și s-a potrivit cu nevoia mea de a mă delimita atât de idealizare, cât și de predare și propagandă. Am putut să continui o descriere a îngrijirii copilului așa cum este ea practică în mod inconștient peste tot în lume”.

Interesant, Winnicott afirmă, de asemenea, că, după război, nu a reluat practica pediatriei (cu toate că în continuare conducea clinici de psihiatrie pentru copii) și, în consecință, nu a mai fost într-un contact atât de strâns ca înainte cu un volum de material zilnic referitor la in-

¹ Publicată în Statele Unite ale Americii de Basic Books cu titlul *Mother and Baby: A Primer in First Relationships*.

teracțiunea mamă-copil. Prin urmare, pentru aceste conferințe, a considerat necesar „să reaprindă flacăra clinică” folosind material din „experiențele regresive ale pacienților psihanalitici, mulți dintre ei adulți, care îmi ofereau un prim-plan al relației mamă-copil (sau părinte-copil)”. „În momentul acestor emisiuni ale BBC-ului de prin anii '49-'50", scrie el, „mă afluam într-o poziție unică, putând să-mi văd pacienții atât din punct de vedere pediatric, cât și din punctul de vedere al unui fel de psihanaliză care era în mod ciudat a mea. Firește, atunci când vorbeam la radio trebuia să-mi păstrez limbajul de pediatru, cu toate că se poate vedea că, pentru mine, pediatria devenise deja un loc propice studiului legăturii emoționale dintre mamă și copil, presupunându-se (de la sine înțeles, așa cum se poate face de obicei) existența sănătății fizice. Trecusem de la «hrănirea bebelușului» la «implicarea reciprocă bebeluș-mamă».”

Cartea lui Winnicott *The Child, the Family, and the Outside World* și-a păstrat popularitatea până astăzi și încă se vinde într-un tiraj de mii de exemplare pe an. A fost recent republicată în Statele Unite ale Americii de Addison Wesley

Volumul de față, *Convorbiri psihanalitice cu părinții*, adună la un loc toate conferințele radiodifuzate ținute după 1955. Doar două dintre ele au mai fost publicate: „Acum are cinci ani” (sub titlul „The Five-Year-Old”) și „Siguranța” (sub titlul „On Security”), în cartea lui Winnicott *The Family and Individual Development*.² Le-am inclus pentru a fi compleți. De asemenea, sunt introduse și două lucrări care nu au fost scrise pentru radiodifuzare: „Educația sanitară prin intermediul radiodifuziunii” este folosită ca și

² Londra, Tavistock, 1965; New York, Basic Books, 1965.

capitol introductiv pentru că exprimă atât de clar țelurile conferințelor radiodifuzate pe care Winnicott a ajuns să le considere importante; am adăugat „Construirea încrederii”, deoarece a fost scrisă pentru părinți (un lucru rar din partea lui Winnicott, în afara conferințelor radiodifuzate), nu a fost încă publicată și, dat fiind faptul că datează din ultima lui perioadă, conține multe dintre ideile lui esențiale despre copii și părinții lor, idei pentru a căror dezvoltare și-a dedicat întreaga viață profesională. Nu am putut încă să determinăm audiența exactă pentru care a fost scrisă.

Colajul și editarea lucrărilor erau aproape terminate cu ajutorul Clarei Winnicott înaintea morții ei în 1984. Redactarea a fost păstrată la un nivel minim: abia dacă a fost necesară vreo editare a conferințelor radiodifuzate, de vreme ce se pare că au fost scrise de Winnicott înainte de a fi difuzate; au fost găsite sub formă de foi bătute la mașină printre multe alte hârtii rămase în urma lui. Excepțiile le formează cele două conferințe pentru mame vitrege și discuția cu Claire Rayner despre „Sentimentul de vinovăție”. Acestea au fost transcrise de pe casete, iar calitatea scriiturii nu este, prin urmare, la fel.

Acest lucru se aplică și conversațiilor dintre mame, care apar ca parte a seriei centrale de conferințe („A spune «nu»”, „Gelozia” și „Care-i baiul?”). Pentru a le realiza, mamele au fost invitate la BBC, conversațiile lor au fost înregistrate, iar Winnicott a comentat asupra lor în altă zi; dar aici natura spontană a ceea ce s-a spus a devenit un ingredient esențial al întregului.

*Cristopher Bollas
Madeleine Davis
Ray Shepherd*

Educația sanitară prin intermediul radiodifuziunii

Acest articol este scris ca urmare a unei invitații. Subiectul educației sanitare prin intermediul radiodifuziunii mă interesează pentru că s-a întâmplat să dialoghez și eu în direct cu părinți, în cadrul diverselor radioconferințe pe care le-am ținut. Dar trebuie să precizez că nu sunt în mod particular adeptul unei educații sanitare în masă. Atunci când o audiență este atât de vastă, ea cuprinde mulți oameni care ascultă nu în scopul de a învăța, ci din întâmplare sau pentru distracție sau poate chiar pentru că se bărbieresc sau fac o prăjitură și nu au nici o mână liberă pentru a schimba postul. În asemenea condiții, sigur că pot exista serioase îndoieli în ceea ce privește valoarea difuzării unui lucru cu adevărat important.

Putem compara educația sanitară prin intermediul radiodifuziunii cu educația școlară prin intermediul radiodifuziunii, în cadrul căreia copii de o anumită vârstă stau în jurul radioului, angajați în diverse activități ușoare, potrivite împrejurării, dar în mod cert așteptându-se ca

pentru o perioadă de timp cineva să-i învețe ceva, într-un mod interesant, prin intermediul radioului. Însă cel care vrea să vorbească despre sănătate la radio nu are avantajul unei audiențe speciale.

Mă refer la educația sanitară în termeni de psihologie și nu la educația privind chestiuni care să țină de sănătatea somatică sau de profilaxia și tratamentul bolilor. Cu toate acestea, multe dintre lucrurile pe care vreau să le spun se pot aplica oricăror discuții despre sănătate, deoarece eu cred că educația sanitară în întregul ei ține de psihologie. Cei care ascultă o discuție despre reumatism sau despre o boală a sângelui nu o fac pentru că subiectul îi preocupă din punct de vedere științific sau pentru că sunt dornici de cunoaștere, ci pentru că sunt interesați de boală într-un mod morbid. Cred că, în ceea ce privește educarea oamenilor în probleme de sănătate, acest lucru se aplică indiferent de mijlocul de informare adoptat, cu excepția faptului că, în cazul în care modalitatea adoptată este radiodifuziunea, ne putem aștepta ca imensa majoritate a celor care ascultă să nu țină să fie învățați ceva, ci pur și simplu să aștepte să reînceapă muzica. Poate că-mi defăimez ascultătorii, dar în orice caz îmi exprim încrederea ca pot să simta tot timpul optimism și sprijin în vocea doctorului care ține o conferință încurajatoare despre factorul Rhesus, poliartrita reumatoidă sau cancer.

Totuși, doresc să fac măcar o sugestie constructivă în ceea ce privește radiodifuziunea în probleme de sănătate. Orice fel de propagandă, sau orice încercare de a le spune oamenilor ce să facă, trebuie deplânsă. A îndoctrina oamenii, fie chiar și pentru binele lor, reprezintă o insultă dacă nu li se oferă oportunitatea, prin prezența lor, de a reacționa, de a-și exprima dezaprobarea și de a contribui la discuție.

Există vreo alternativă pe care am putea să o permitem? Ceea ce se poate face ca alternativă este o încercare de a afla lucrurile obișnuite pe care le fac oamenii și de a-i ajuta să înțeleagă de ce le fac. Această sugestie se bazează pe faptul că mare parte din ceea ce fac oamenii depinde foarte mult de circumstanțe. Este uimitor cum, atunci când ascuți atâtea și atâtea relatări făcute de mame cu privire la gestionarea copiilor lor acasă, în final rămâi cu senzația că nu le poți spune acestor mame ce să facă; poți doar să simți că, în acele circumstanțe, poate ai fi reacționat la fel sau poate ai fi reacționat mai prost.

În schimb, ceea ce le place oamenilor este să li se ofere o explicație a problemelor cu care se confruntă și să fie ajutați să conștientizeze lucrurile pe care le fac intuitiv. Se simt în nesiguranță dacă sunt lăsați doar cu bănuielile lor, cu ceea ce le vine să facă într-un moment critic, atunci când nu gândesc. Poate că este vorba despre faptul că și-au lovit copilul sau că l-au sărutat sau că l-au îmbrățișat sau că au râs. S-a întâmplat ceva potrivit. A fost cel mai bun lucru, nimic nu ar fi putut fi mai potrivit. Nimeni nu ar fi putut să le spună acestor părinți ce să facă în acele împrejurări, deoarece circumstanțele nu ar fi putut fi descrise înainte ca lucrurile să se întâmple. Cu toate acestea, după aceea părinții se descoperă vorbind despre ce s-a întâmplat și punându-și întrebări, iar adeseori nu au nici o noțiune despre ceea ce au făcut și se simt nelămurii până și în privința definirii problemei. În aceste momente, tind să se simtă vinovați și se grăbesc să găsească pe cineva care să vorbească cu autoritate, care să dea ordine.

Educația poate oferi o înțelegere a tuturor acestor lucruri pe care le fac oamenii și pe care le-au făcut, și

încă bine, de când au apărut pe lume ființe umane care să fie umane. Dacă cineva chiar le poate arăta oamenilor ce înseamnă ceea ce fac, aceștia vor deveni mai puțin speriați și se vor simți mai încrezători în ei înșiși, astfel că atunci când vor mai avea îndoieli sau își vor da seama că nu știu destul, nu vor mai căuta sfaturi, ci informații. Motivul pentru care vor căuta informații este acela că vor începe să aibă o oarecare idee despre unde ar putea să le găsească. Vor începe să înțeleagă că este posibil să adopte o atitudine obiectivă față de chestiuni legate de minte, de sentimente și de comportament, și vor deveni mai puțin suspicioși față de știință, chiar și atunci când aceasta încalcă acele domenii care, până de curând, au fost proprietatea exclusivă a religiei.

Cred că sunt multe de făcut în această privință, și anume să plecăm de la ceea ce gândesc și fac oamenii și de a construi, pe această bază, discuții și conferințe în vederea unei înțelegeri mai aprofundate. În acest fel, informațiile ar putea fi transmise fără pericolul subminării încrederii în sine a ascultătorului. Pentru cei care aleg să educe în acest fel, dificultatea constă în a ști destul și în a ști când anume ei înșiși sunt ignoranți.

În cadrul unor emisiuni radiodifuzate pentru părinți, uneori se sugerează: „Trebuie să vă iubiți copilul; dacă nu-l iubiți, el va suferi și va ajunge un delincvent”. „Trebuie să vă hrăniți copilul la sân; trebuie să vă placă să vă hrăniți copilul la sân; acesta trebuie să fie cel mai important lucru din viața dvs.” ~~„Trebuie să începeți să vă iubiți copilul din momentul în care s-a născut; să nu vă iubiți propriul copil este ceva nefiresc”~~... și așa mai departe. Toate aceste lucruri sunt foarte ușor de spus, dar, de fapt, atunci când sunt spuse, produc efecte deplorabile.

Ceea ce ar fi de ajutor ar fi a li se arăta mamelor că, uneori, mamele nu-și iubesc copiii la început sau a li se demonstra de ce mamele se simt adesea incapabile să-și hrănească bebelușul la sân sau a li se explica de ce iubirea este o chestiune complexă și nu doar un instinct.

Aș vrea să mai adaug un lucru, și anume că nu este posibil să te ocupi de anomalii serioase, fie ele ale mamei sau ale copilului, mai ales ale părinților, prin intermediul unei discuții în direct la radio. Nu are nici un rost să le spunem oamenilor care au dificultăți că sunt bolnavi. Atunci când oamenii bolnavi cer ajutor, trebuie să profităm de oportunitate și să-i ajutăm oriunde se poate, dar dacă îi vom face să se simtă bolnavi fără să le putem oferi posibilitatea unei terapii, îi putem răni cu ușurință.

Aproape orice sfat oferit prin intermediul radioului rănește pe cineva, undeva. De curând, am vorbit la radio despre cum să le spunem copiilor adoptați că sunt înfiați. Eram conștient, bineînțeles, de pericolul de a răni pe cineva. Fără îndoială că i-am supărat pe mulți, dar o mamă care ascultase a venit de la mare distanță să mă vadă și mi-a spus cu exactitate de ce ar fi fost foarte periculos în condițiile date să-i spună fiicei sale adoptive că a fost înfiată. A trebuit să fiu de acord, deși în principiu știu că este corect să li se spună copiilor adoptați că sunt adoptați și asta cât mai repede posibil.

Dacă mamelor li s-ar spune tot timpul ce trebuie să facă, în curând s-ar trezi în încurcătură și (ceea ce este cel mai important) ar pierde contactul cu abilitatea lor înăscută de a acționa fără a ști exact ce este bine și ce este rău. Ar fi foarte ușor să ajungă să se simtă incompetente. Dacă ar trebui să caute în cărți pentru orice lucru sau să asculte la radio, ar fi întotdeauna în întârzie-

re, chiar și atunci când ar face exact lucrul potrivit, pentru că lucrurile potrivite trebuie făcute imediat. Singurul moment în care se poate acționa este momentul specific în care acțiunea este intuitivă sau instinctuală, după cum se spune. Minte poate fi făcută să se ocupe de problemă abia după aceea, iar datoria noastră este să-i ajutăm pe oameni în reflecțiile lor asupra problemei. Putem discuta împreună cu ei tipurile de probleme cu care se confruntă, tipurile de reacții pe care le au și tipurile de efecte pe care se așteaptă să le aibă acțiunile lor. Toate acestea nu sunt neapărat același lucru cu a le spune ce să facă.

În cele din urmă: există vreo modalitate potrivită pentru o instruire formală în domeniul psihologiei copilului prin intermediul radioului? În primul rând, mă îndoiesc că suntem pregătiți să oferim o asemenea instruire. De asemenea, îmi aduc aminte că se știe că, atunci când instruim grupuri de studenți (asistenți sociali, de exemplu, ori profesori sau doctori), o asemenea instruire nu poate fi făcută în orice fel de condiții, ci necesită un cadru formal. Acești studenți sunt instruiți de-a lungul unei perioade de timp, probabil prestabilită; li se oferă prilejul de a discuta între ei și de a citi despre ceea ce le este predat, dar și acela de a-și exprima dezacordul și de a contribui la discuție. Chiar și în aceste condiții favorabile, câțiva dintre cei care sunt instruiți vor avea dificultăți personale de învins, dificultăți apărute datorită noilor idei și moduri de abordare și datorită resuscitării unor amintiri dureroase și fantasme reprimite. Vor trebui să facă față unor noi senzații, ca și remodelării perspectivei lor asupra vieții. Instruirea în domeniul psihologiei nu este asemenea instruirii în domeniul fizicii și nici chiar al biologiei.

Instruirea părinților ar putea fi făcută, fără îndoială, într-un anumit cadru ales cu atenție, dar cea oferită prin intermediul radiodifuziunii nu se încadrează în această categorie. Dacă totuși se întâmplă, ar trebui să vizeze un domeniu extrem de restrâns, și anume să se ocupe cu lucrurile bune care li se întâmplă oamenilor obișnuiți. Însă, cu toate aceste limite, multe lucruri pot fi realizate și rămâne să sperăm că postul de radio BBC își va continua politica de a-i fi de folos societății prin intermediul difuzării unor emisiuni de educație sanitară care să țină cont de dificultățile inerente radiodifuziunii.

[1957]

Pentru părinții vitregi

Mama vitregă cea rea

Uneori se sugerează că, dacă nu ar fi existat poveștile, idei cum este aceea a mamei vitrege hapsâne nici nu s-ar fi născut. Eu, personal, sunt convins că acest lucru este greșit și că este mai aproape de adevăr să spunem că nici o poveste clasică și nici vreo povestioară cu umor negru nu ar prinde atât de bine la public dacă nu ar vorbi despre ceva ce este inerent în fiecare individ adult sau copil. Căci poveștile reușesc să surprindă ceva ce este adevărat, înspăimântător și inacceptabil. Da, toate trei: adevărat, înspăimântător și inacceptabil. Mici bucățele ale inacceptabilului din natura umană se cristalizează sub forma unui mit acceptat. Întrebarea este ce anume se cristalizează sub forma mitului mamei vitrege? Oricare ar fi acest lucru, sigur are de-a face cu ura și frica, dar și cu iubirea.

Fiecare individ are mari dificultăți în a aduna agresivitatea existentă în firea umană și în a o împleti cu iubire. Aceste dificultăți sunt depășite într-o anumită măsură

ră în copilăria timpurie datorită faptului că, la început, lumea este percepută în extreme, prietenoasă sau ostilă, bună sau ostilă, albă sau neagră; ceea ce este rău este urât și temut, iar ceea ce este bun este acceptat fără rezerve. Treptat, bebelușii și copiii depășesc acest stadiu și îl ating pe acela în care pot tolera să aibă idei distructive la un loc cu impulsurile lor de iubire. În acest stadiu, se simt vinovați, dar descoperă că pot face diverse lucruri pentru a îndrepta lucrurile. Dacă mama are răbdare, se va ajunge la un moment în care gesturile iubitoare vor fi autentice și spontane. Ușurarea pe care ideea extremelor bune și rele o conferă în mod normal de-a lungul celor mai precoce stadii nu este depășită în întregime nici măcar de către adulții maturi. Copii fiind, și mai ales copii mici, permitem cu ușurință o anume persistență a acestei relicve a copilăriei timpurii și știm că putem găsi oricând un răspuns pregătit atunci când citim sau spunem povești care prezintă extremele bune și rele.

În mod obișnuit, în imaginația noastră, mama adevărată și mama vitregă se confundă cu aceste extreme și aceasta mai ales datorită celui de-al doilea lucru pe care vreau să-l descriu, și anume acela că există o mulțime de motive pentru care copiii și-ar putea urî mamele. Această idee a urii față de mamă este foarte dificilă pentru oricine și poate că unora dintre ascultători nu le va plăcea să audă cuvintele „ură” și „mamă” alăturate în aceeași propoziție. Totuși, altfel nu se poate; dacă își îndeplinesc rolul așa cum trebuie, mamele vor fi reprezentantele lumii-dure-și-revendicative și ele vor fi cele care, treptat, vor introduce realitatea ce se dovedește atât de des inamicul impulsului. Va exista furie față de mamă și va exista ură chiar și acolo unde iubirea amestecată cu adorația nu poate fi pusă sub semnul îndoielii. Dacă se întâm-

plă să existe două mame, cea adevărată care a murit și o mamă vitregă, vedeți cât este de ușor pentru copil să obțină diminuarea tensiunii închipuindu-și-o pe una perfectă și pe cealaltă oribilă? Acest lucru referitor la convingerile unui copil este aproape la fel de adevărat și despre așteptările lumii.

Mai mult chiar, copilul ajunge în cele din urmă să înțeleagă sau să simtă că dragostea și devotamentul mamei din cele mai timpurii stadii s-au dovedit a fi condițiile esențiale ce i-au permis să înceapă, să înceapă să existe ca persoană, cu drepturi personale, impulsuri personale și tehnici personale de viață. Cu alte cuvinte, la început există o dependență absolută și, pe măsură ce copilul devine capabil să înțeleagă acest lucru, se dezvoltă frica față de o mamă arhaică ce posedă puteri magice asupra binelui și răului. Cât de greu îi este fiecăruia dintre noi să realizeze că această instanță arhaică atotputernică este chiar mama, o ființă pe care am ajuns să o cunoaștem ca fiind iubitoare, dar nici pe departe perfectă sau întru totul de încredere. Cât de riscant a fost totul! Mai mult decât atât, în cazul unei fete, aceeași mamă care, la început, a fost ființa atotputernică, care a fost reprezentanta faptelor înnebunitor de reale, care a fost tot timpul atât de adorabilă este acum cea care stă între fiică și tată. Mai ales în acest caz, mama adevărată și mama vitregă pleacă de pe poziții diferite, deoarece mama adevărată speră ca fetea să cucerească iubirea tatălui ei, în timp ce mama vitregă se teme de acest lucru. Toate acestea sunt de ajuns pentru a demonstra că nu trebuie să ne așteptăm ca bebelușii să depășească brusc stadiul cli-vării lumii în general, sau a celor două mame ale lor în particular, în bun și rău, ci că trebuie să ne așteptăm

la o anume persistență a acestor idei infantile până în viața adultă.

Putem folosi argumente logice, ne putem repeta că ceea ce ne interesează cu adevărat nu este dacă oamenii sunt „negri” sau „albi”, ci dacă ei, ca ființe umane, sunt iubitori și lesne de iubit. Dar întotdeauna mai există și visele noastre și cine ar vrea să nu mai aibă deloc fantasme? În fantasmă, nu este nevoie să fim tot timpul adulți în felul în care avem nevoie să fim atunci când trebuie să prindem metroul pentru a ajunge la serviciu sau când trebuie să facem cumpărături. În fantasmă, maturitatea adultă se împletește cu cea infantilă, cu cea aparținând copilăriei și cu cea adolescentă. Noi observăm neajunsurile fantasmelor doar când se întâmplă să clivăm și să ne identificăm cu una sau alta dintre caracteristicile „negre” ale miturilor lumii. Eu însumi se poate să fi alunecat într-una dintre ele, probabil atunci când am vorbit despre modul în care cred că ura și frica față de mamă trebuie să se împletească cu iubirea în cadrul unei relații mamă-copil trăită la potențialul maxim. Și poate că m-ați crezut nebun.

Valoarea poveștii insuccesului

Orice problemă ținând de sufletul omenesc poate fi studiată în mod superficial sau în profunzime. Dacă ne-am menține doar la suprafață, am putea evita o mulțime de probleme neplăcute, dar, în același, timp am evita și valorile mai profunde. O parte dintre scrisorile pe care le-am primit chiar mergeau dincolo de ceea ce este evident. De exemplu, s-a accentuat că acel copil care și-a pierdut un părinte nu poate fi tratat ca și cum acest lu-

cru nu s-ar fi întâmplat și, adesea, este preferabil ca mama sau tatăl vitreg să permită să i se spună pe nume, astfel încât copilul să păstreze apelativul de „mami” sau „tati” pentru părintele pierdut. Imaginea părintelui pierdut poate fi păstrată vie, iar copilul poate fi mult ajutat de o atitudine care să-i permită acest lucru. De asemenea, s-a accentuat că acel copil care este dat în grija altcuiva poate fi tulburat; și în cazul special al unui anume băiețel care nu a fost iubit, el stătuse deja cu bunica o perioadă înainte să vină la mama vitregă, astfel încât a fost de două ori privat și în consecință predispus să se simtă fără speranță în legătură cu relațiile umane și încrederea în oameni. Dacă un copil se simte fără speranță în acest fel, atunci el nu poate să-și asume riscul de a lega noi prietenii și se va apăra împotriva sentimentelor profunde și împotriva creării de noi dependențe.

Știați că multe mame nu-și iubesc propriii copii din momentul în care le dau naștere? Se simt îngrozitor, exact ca o mamă vitregă. Încearcă să simuleze că îi iubesc, dar pur și simplu nu le iese. Cât de ușurate ar fi fost dacă cineva le-ar fi spus dinainte că dragostea este ceva ce poate veni în timp, dar nu poate fi declanșată automat. De obicei, o mamă ajunge repede să-și iubască bebelușul în timpul sarcinii, dar aceasta este o chestiune de trăire, nu de așteptări convenționale. Uneori, și tații au aceeași problemă. Poate acest lucru este mai ușor acceptat și, astfel, tații se simt mai puțin obligați să simuleze, iar iubirea lor poate apărea în mod natural și în ritmul ei propriu. În afară de faptul că nu-și iubesc copiii, nu arareori mamele îi și urăsc. Vorbesc aici despre femeile obișnuite care, de fapt, se descurcă foarte bine și care au grijă ca cineva să acționeze în numele lor și să acționeze bine. Cunosc multe mame care trăiau cu spai-

ma de a nu afla că și-au rănit propriii copii și nu puteau să discute cu nimeni problema lor pentru că erau prea puține șanse de a fi înțelese. Există atât de multe lucruri în firea umană care sunt adânci sau ascunse și, personal, aș prefera să fiu copilul unei mame care să aibă toate conflictele interioare ale ființei umane decât să fiu crescut de cineva pentru care toate lucrurile par ușoare și fără asperități, care cunoaște toate răspunsurile și care nu s-a îndoit niciodată de nimic.

Multe dintre cele care au avut succes în anumite privințe pot înregistra un insucces în altele și, la locul potrivit și la momentul potrivit, povestea unui insucces are cea mai mare valoare. Bineînțeles că este altceva când oamenii se plâng oricui și oriunde, dar cu siguranță că nu acesta este cazul mamei noastre vitrege care suferea atât de mult pentru că nu putea să-și iubească fiul adoptiv. De fiecare dată când o soție sau un soț încep să se ocupe de un copil înfiat, există întotdeauna o mulțime de istorii în fundal, iar aceste istorii contează. Nu este doar o chestiune de sentimente de vinovăție datorate unui copil care, ca să spunem așa, a fost furat, ci este o întreagă poveste a unei alegeri a unui văduv sau a unei văduve ori a salvării unei persoane cu o căsnicie nefecundă. Există o multitudine de lucruri importante care nu pot fi ignorate și care afectează visurile părintelui vitreg sau fundalul lui imaginativ în legătură cu noua relație. Oricare ar fi cazul, lucrurile pot fi examinate și chiar cu folos, dar, în general, într-o conversație subiectul devine imediat prea vast pentru a putea fi cuprins. Femeia care se descoperă crescând un copil născut de o altă femeie care, imaginativ, îi este rivală, chiar dacă este moartă, se poate trezi cu ușurință forțată de propria-i imaginație să-și asume mai degrabă rolul vrăjitoarei de-

cât pe cel al zânei. Se poate să nu aibă nici o dificultate sau poate chiar să-i placă, așa cum mi se povestea în unele scrisori, să se afle pe al doilea loc, după fosta soție. Dar, atunci când se căsătoresc și mai târziu, mulți bărbați și multe femei încă fac eforturi pentru a crește și trebuie să lupte pentru propriile drepturi sau să-și piardă identitatea și sentimentul că sunt reali. Se poate întâmpla ușor ca o femeie să-l simtă pe copilul celeilalte ca pe-o amintire constantă a acesteia, și încă una intolerabilă. Dacă lucrurile stau astfel, deși sunt inconștiente, se poate întâmpla să distorsioneze tabloul realității și să facă imposibilă dezvoltarea sentimentelor până la toleranță și apoi dragoste.

Din cauza timpului limitat, o să menționez doar că numai unii dintre copiii vitregi sunt cu adevărat răutăcioși datorită experienței prin care au trecut. Iată un fapt pe care noi ni-l putem explica, găsindu-le scuze, dar mama vitregă este cea care trebuie să-i suporte. Pentru ea nu există nici o scăpare. Din fericire, cei mai mulți copii înfiați pot fi făcuți să ajungă să adopte o atitudine prietenoasă și, într-adevăr, după cum arată scrisorile, în foarte multe cazuri copiii vitregi sunt exact ca cei naturali ai mamei. Adeseori, nu există nici o dificultate sau dificultățile nu sunt mari și nu prezintă nici o amenințare. Mulți oameni pierd din vedere complexitatea situației adoptive și ajung să creadă că totul este foarte simplu. Probabil că oamenilor care nu întâmpină nici un fel de dificultăți stilul meu de sondare a lumii imaginative li se pare iritant, chiar periculos. Este periculos pentru sentimentul lor de securitate, dar, după cum am mai spus, pierzând din vedere visele urâte sau chiar coșmarurile, deprimările și suspiciunile prin care trec, ei pierd din vedere și tot ce dă un sens realizării lor.

Câteva povestiri ale unui insucces ne pot îmbogăți cu mult viețile. Mai mult decât atât, aceste povestiri ne pot arăta că există un scop în a-i ajuta pe oamenii neîmpliniți să se întâlnească. Dacă se întâlnesc și vorbesc, își pot împărtăși greutatea și uneori și le pot ușura. Un corespondent a cerut o întâlnire a părinților vitregi care nu au avut succes. Cred că o astfel de întâlnire poate fi fructuoasă. S-ar compune din bărbați obișnuiți și femei obișnuite.

[1955]

Ce știm despre copii atunci când își sug păturica sau hăinuțele?

Putem înțelege multe observând ceea ce fac bebelușii pentru a-și trece timpul dintre două re-prize de somn. Dar, în primul rând, trebuie să ne eliberăm de ideea că ar exista lucruri corecte și lucruri greșite; interesul nostru ia naștere din faptul că de la bebeluși putem învăța despre bebeluși. Vorbitorul de săptămâna trecută a adoptat punctul de vedere conform căruia, dacă un bebeluș anume își sug degetul mare sau o păturică, scopul nostru nu este să aprobăm sau să dezaprobam acest gest, ci să folosim prilejul pe care îl avem de a afla ceva despre acest bebeluș anume. Sunt de acord cu el și cu mamele din ale căror scrisori el a citat.

Suntem interesați de o gamă largă de fenomene caracteristice vieții bebelușilor. Nu vom putea afla niciodată totul despre acestea, deoarece va exista întotdeauna un bebeluș nou și niciodată doi bebeluși nu vor fi exact la fel, nici în ceea ce privește aspectul, nici în ceea ce privește obiceiurile. Recunoaștem bebelușii nu numai

după linia nasului sau după culoarea părului, dacă au așa ceva, ci și după idiosincraziile fiecăruia.

Când mamele îmi povestesc despre copiii lor, de obicei le rog să-și amintească ce fel de lucruri se întâmplau chiar la începutul vieții acestora, care le erau caracteristice. În general, le place să-și aducă aminte de aceste lucruri care le fac să retrăiască atât de intens trecutul.

Îmi povestesc despre tot felul de obiecte pe care bebelușul le-a adoptat rând pe rând și care au devenit importante și au fost supte sau îmbrățișate, obiecte care l-au ajutat să treacă prin momente de singurătate și nesiguranță, care i-au adus consolare sau au funcționat pe post de sedative. Aceste obiecte se află la jumătatea drumului dintre a face parte din bebeluș și a face parte din lumea externă. În curând, devin apte să poarte un nume, cum ar fi „batistița” sau „șervămica”³, care le trădează dubla origine. Elementele lor esențiale sunt mirosul și textura și nici o mamă nu îndrăznește să le spele. Nici să le lase acasă atunci când pleacă undeva. Dacă sunt înțelepte, le lasă să se estompeze în timp, asemenea bătrânului soldat din cântec care nu moare niciodată; nu le distrug, nu le pierd și nu le dau altcuiva.

Cel mai important lucru este că problema nu se pune niciodată în următorul fel: „Acest obiect este ceva gândit de tine sau aparține lumii, este ceva ce ai găsit și ți-ai însușit?” Puțin mai târziu, mamele se vor putea bucura că bebelușul lor a spus „me’si”, confirmând astfel că acel cățeluș de pluș i-a fost dăruit de o mătușă. Dar acest *prim* obiect este stabilit ca făcând parte din mobilierul pătu-

³ În original „tissie” — formă rezultată din „tissue” care înseamnă batistă și terminația „-issie”, specifică de alint al numelor de persoane — și „nammie” — formă contrasă din „napkin” care înseamnă șervet și „mummy”, adică mami. (N. I.)

țului și căruciorului înainte ca acest cuvânt „me'si” să poată fi rostit sau să poată avea sens, înainte ca bebelușul să facă o distincție clară între „mine” și „ne-mine” sau în timp ce stabilirea acestei distincții este în progres.

Se formează o personalitate și se trăiește o viață care nu a mai fost trăită niciodată înainte și această nouă persoană care trăiește această nouă viață este cea de care sunt interesați mama și tata din primul moment în care bebelușul a mișcat în pânțele. Viața personală începe imediat și-mi voi menține această idee, cu toate că știu că și pisicuțele și cățelușii sug cârpe și se joacă, fapt ce mă face să afirm că și animalele sunt mai mult decât un pachet de reflexe și poște.

Când spun că viața începe imediat, admit că la început ia o formă foarte restricționată, dar viața personală a bebelușului începe cu siguranță din timpul nașterii. Aceste apucături ciudate ale bebelușilor ne arată că, în viața lor, există ceva mai mult decât dormitul și suptul, mai mult decât obținerea de gratificare instinctuală de la o hrană bună ingerată și nevomitată. Aceste apucături semnaleză că acolo deja există un copil, trăind o viață în realitate, adunând amintiri, formându-și un model personal de comportament.

Pentru a înțelege în continuare, cred că trebuie să ne închipuim că de la început ființează o formă rudimentară a ceea ce mai târziu se va numi imaginație. Ceea ce ne permite să afirmăm că bebelușul încorporează nu numai cu gura, ci și cu mâinile și cu pielea sensibilă a feței. Experiența *imaginară* a hrănirii este mult mai largă decât simpla experiență somatică. Experiența *totală* a hrănirii poate ajunge rapid să implice o relație bogată cu sânul mamei sau cu mama așa cum este ea percepută treptat, iar ceea ce face bebelușul cu mâinile sau cu ochii lărges-

te domeniul actului hrănirii. Aceste lucruri care sunt normale apar foarte clar atunci când vedem un copil hrănit într-un mod mecanic. O astfel de hrănire, departe de a fi o experiență care să-l îmbogățească pe bebeluș, întrerupe sentimentul acestuia de a continua să ființeze. Nu știu cum altfel să exprim acest lucru. Adică ceea ce s-a petrecut a fost o activitate reflexă și nu o experiență personală.

Atunci când gâdili obrazul unui bebeluș, poți obține un zâmbet, dar bebelușul se poate simți oricum altfel decât încântat. Reflexul și-a trădat stăpânul. Aproape că-l posedă pe bebeluș. Nu este treaba noastră să profităm de puterea pe care fără îndoială o avem, solicitând reflexe și stimulând gratificarea instinctuală care nu apare ca parte a ritmului vieții personale a bebelușului.

Multe dintre lucrurile pe care le face un bebeluș în timp ce se hrănește ne par fără rost pentru că nu duc la creșterea lui în greutate. Eu susțin că tocmai aceste lucruri ne asigură că bebelușul se hrănește și nu doar *este hrănit*, trăiește o viață și nu doar răspunde la stimulii pe care i-i oferim.

Ați văzut vreodată un bebeluș care își suge degetul în același timp în care se hrănește fericit la sân? Eu am văzut. Ați văzut vreodată vreun vis prinzând realitate? Când un bebeluș suge anumite părți din hăinuțe sau păturică sau o jucărie, acest lucru reprezintă o revărsare a imaginației, așa cum este ea, imaginație stimulată de funcția centrală excitatoare care este hrănirea.

O să încerc să explic în alți termeni. V-ați gândit vreodată că pipăitul și suptul degetelor și suptul hăinuțelor și strângerea în mânuțe a păpușii de cârpe reprezintă prima manifestare de comportament afectuos a bebelușului? Poate fi altceva mai important decât atât?

Poate că dvs. considerați capacitatea bebelușului dvs. de a fi afectuos ca fiind de la sine înțeleasă, dar veți afla în curând că lucrurile stau altfel dacă aveți un copil care nu-și poate manifesta afecțiunea sau care a pierdut această artă. Poate fi posibil să-l faceți pe-un copil să mănânce atunci când el nu vrea, dar n-ați putea face nimic pentru a transforma un copil lipsit de afecțiune într-un copil afectuos. Vă puteți revărsa toată afecțiunea asupra lui, dar el se va feri, în tăcere sau cu țipete de protest.

Aceste activități ciudate, ieșite din comun, despre care vorbim sunt un semn că bebelușul există ca persoană și, mai mult decât atât, este încrezător în relația cu mama. Bebelușul este capabil să folosească obiecte care, după cum am spune noi, simbolizează mama sau o anumită calitate a mamei și este capabil să se *bucure* de acțiuni care reprezintă doar *joacă* și care sunt mai mult sau mai puțin distanțate de actul *instinctual*, adică de *îhrănire*.

Priviți ce se întâmplă dacă bebelușul începe să-și piardă încrederea. O privațiune minoră poate duce la apariția unui element compulsiv în cadrul obiceiului de a suga lucruri, sau cum s-o fi numind el, astfel încât acesta devine linia principală de comportament în loc de o colaterală. Dar dacă există o privațiune mai severă sau prelungită, bebelușul își va pierde cu totul capacitatea de a suga păturica sau de a se juca cu gura sau de a-și gădila nasul; aceste activități de joacă se vor goli de orice sens.

Aceste prime obiecte de joacă și activități de joacă există într-o lume aflată între bebeluș și lumea externă. Dincolo de întârzierea copilului în a distinge între mine și ne-mine, se desfășoară un efort teribil și este nevoie de timp ca această dezvoltare să se petreacă în mod natural. Vedem cum bebelușul începe să-și dea seama de

anumite lucruri și să realizeze că există o lume în afară și o lume înăuntru, iar pentru a facilita aceste procese permitem existența unei lumi intermediare, o lume care este în același timp atât personală, cât și externă, atât mine, cât și ne-mine. Ceea ce are aceeași funcție cu joaca intensă din copilăria timpurie și cu reveriile copiilor mai mari sau ale adulților, care nu sunt nici vis, nici realitate, fiind totuși ambele.

Dacă stăm să ne gândim la aceasta, există *vreunul* dintre noi care, maturizându-se, să nu mai aibă niciodată nevoie de o arie intermediară între noi înșine, cu lumea noastră interioară, și realitatea externă, împărtășită? Efortul pe care bebelușul îl depune în a le separa nu încetează niciodată cu totul, și până și noi ne permitem o viață culturală, ceva ce poate fi împărtășit și în același timp este personal. Mă refer, bineînțeles, la lucruri precum prietenia sau practica religioasă. Și există oricum și lucrurile nesăbuite pe care le facem cu toții. De exemplu, eu de ce fumez? Pentru răspunsul la această întrebare, ar trebui să mă adresez unui bebeluș care sunt sigur că nu ar râde de mine pentru că un bebeluș știe mai bine decât oricine cât de neverosimil este să fii rezonabil tot timpul.

Poate că este ciudat, dar a-ți suga degetul mare sau a suga o păpușă de cârpe poate să dea senzația de real, în timp ce o hrănire propriu-zisă poate să dea naștere unor sentimente de irealitate. Hrănirea propriu-zisă declanșează reflexe și instinctele ajung să fie intens implicate, iar bebelușul nu a progresat într-atât în stabilirea unui sine, încât să fie capabil să stăpânească niște trăiri atât de puternice. Nu vă duce asta cu gândul la acel cal fără călăreț care a câștigat premiul Grand National? Această victorie nu-i aduce nici un premiu proprietarului, pen-

tru că jocheul nu a reușit să-și păstreze locul. Proprietarul se simte frustrat, iar jocheul se poate să fi fost rănit. Atunci când, la început, vă adaptați dvs. nevoilor și ritmurilor personale ale bebelușului dvs., faceți posibil ca alergătorul care a început cursa să-și păstreze locul în șa, chiar să-și călărească propriul cal și să se bucure de această experiență doar de dragul de a se bucura.

Pentru sinele imatur al unui copil foarte mic, expresia proprie este cea care-i pare reală bebelușului, poate sub forma acestor obiceiuri ciudate cum ar fi suptul hăinuțelor, iar acest lucru le oferă mamei și bebelușului o oportunitate pentru o legătură umană care să nu fie la mila instinctelor animale.

[1956]

A spune „nu“

DONALD WOODS WINNICOTT

Acest program împreună cu următoarele două formează o serie al cărei subiect este „A spune «nu»“. În seara aceasta, veți asculta o discuție între mai multe mame la sfârșitul căreia voi face un scurt comentariu. Următoarele două săptămâni voi vorbi mai mult eu, dar vor fi citate unele extrase din conversație, ca să vi le reamintiți.

Cred că o să vă placă discuția, care va dura aproximativ opt minute. Mie mi se pare veridică. Atunci când o așculți, ești foarte sigur că nu este înscenată. Este exact modul în care ai discuta și tu același subiect.

Conversația mamelor

MAMELE

— Este foarte greu să atingi acel echilibru de vis între a-i spune copilului tot timpul să nu facă una sau alta și a-l lăsa de capul lui. Dar, pe de altă parte, nu poți să

permiți ca apartamentul tău să ajungă să arate ca după război.

— Eu tocmai mi-am cumpărat un apartament nou, stăm în el cam de un an, a trebuit să cumpărăm toată mobila pentru el și apoi a apărut și fetița. Și m-am hotărât s-o las să facă ce vrea în apartament și pot să-ți spun că este un copil fericit din cauza asta.

— Da, dar are cât — un an și opt luni?

— Un an și nouă luni, și este foarte activă. (*vorbesc împreună*)

— Trei ani! Vârsta de trei ani e ușor diferită de cea de-un an și opt luni. (*vorbesc împreună*)

— Dar m-am hotărât să păstrez această atitudine.

— Fetița ta o să se bucure de aceeași libertate și când o să mergeți în vizită la altcineva?

— Acum așa stau lucrurile din cauză că este extrem de curioasă, ceea ce este normal la vârsta asta.

— Cred că gradul de cuminenție al copiilor atunci când merg într-o vizită depinde foarte mult de cât de multă libertate au într-adevăr acasă. Pentru că dacă acasă sunt liberi să se joace peste tot și să facă dezordine, într-un fel sau altul, atunci nu...

— Nu sunt chiar așa de curioși.

— Atunci nu vor să facă toate acestea nici în altă parte. De acord, atunci când te întorci de la cumpărături, copilul o să ia punga de orez — dacă ai fost destul de frieră, încât s-o lași la îndemână — și o s-o împrăstie peste tot. (*râsete*) Ceea ce nu înseamnă că este obraznic, înseamnă că tu ai fost proastă. Vreau să zic că atunci când copilul meu face așa ceva, îmi dau seama că, cu cât vom ajunge mai repede la groapa cu nisip unde — știi și tu — poate să împrăstie în jur cât vrea, cu atât mai bine. (*vorbesc împreună*)

— Dar nu se plictisește de nisip și nu ajunge să i se pară că orezul este mai interesant?

— Ba da, dar se poate... vreau să spun, ei bine, de exemplu, băltoacele. E o lecție pe care-am învățat-o de la altcineva, pentru că fetița mea a avut o bonă în primul an, nu tot timpul, ci doar în zilele în care trebuia să predau (înainte să fac al doilea copil, m-am hotărât că vreau să rămân la catedră). Și această doamnă o lăsa uneori să intre prin băltoace chiar dacă purta pantofii ei obișnuiți, iar alteori spunea: „Ei bine, de data asta nu trebuie să intri în băltoace pentru că mergem într-o vizită și nu pot să te schimb”. Și nu intra în băltoace. Și asta-i o lecție foarte bună pe care am învățat-o. Vreau să spun, dacă lași copilul să facă ceva atunci când acel lucru nu o să te deranjeze prea mult, nu o să-l mai facă atunci când îi explici că, de data asta, există un motiv pentru care nu ar mai trebui să-l facă. (*vorbesc împreună*)

— Nu reușești să te faci înțeleasă, nu? (*vorbesc împreună*)

— Nu merge să-i iei prin surprindere, trebuie să-i pregătești.

— Poți să transformi explicația într-un joc: „Hai să facem asta” și încet-încet să te îndepărtezi de ceea ce faci distructiv și să găsești altceva de făcut. (*vorbesc împreună*) Ei bine, eu explic... rațional. Mă refer la chestiunea asta cu transformatul într-un joc a ceea ce face copilul la un moment dat și îndreptatul lui către un alt joc.

— Distragere?

— Da, distragere.

— Cred că depinde de cât de multe lucruri la care spui „nu” ai. Vreau să spun, atunci când primul nostru copil era foarte mic, erau doar două lucruri pe care nu-l

lăsam să le facă. Unul se referea la niște plante de apartament pe care le aveam în sufragerie și pe care nu voiam să le rupă, iar celălalt se referea la firele electrice, din care aveam prea multe peste tot în casă. Doar la astea i-am spus „nu”. În rest... dacă mai era ceva ce putea să strice, nu i-l lăsam în cale.

— Ăsta-i cel mai înțelept lucru. (*vorbesc împreună*)

— Lucrurile astea erau interzise tot timpul. Restul, nu. Așa încât atunci când îi interzici un lucru nou pe care știi că, dintr-un motiv sau altul, nu l-a înțeles, știi că nu o să se supere.

— Și eu am început la fel cu al meu, și cu același succes.

— Sunt situații în care nu poți să ocolești impunerea unei interdicții. La un an și nouă luni, poți să pui lucrurile în locuri unde nu ajung — probabil că încă nu pot să se cațere. Dar cred că prizele, de exemplu, nu poți să le pui deoparte.

— Ar trebui să cumperi niște prize speciale — există prize speciale pentru aparatele electrice.

— Cred că e mai bine să te hotărăști să spui „nu” și să nu te răzgândești. Și că e mult mai bine să primească o bătaie la fund de la tine decât un șoc electric sau de altă natură.

— Până la urmă, nu-ți poți permite întotdeauna să înlocuiești toate prizele. (*vorbesc împreună*)

— Cred că nu este atât de ușor pe cât își imaginează unii oameni să ai câteva interdicții și să te ții de ele. Cred că dacă ai o interdicție care copilului îi pare destul de importantă și destul de interesantă, o să-l fascineze doar pentru că e singura interdicție. De exemplu, chibriturile — o să înceapă să-și închipuie că chibriturile sunt cel mai interesant lucru din casă doar pentru că ai fost atât

de fermă în interzicerea lor. Cred, cred că trebuie să-i lași să se joace cu chibriturile.

— Există cineva care să fi încercat să-și învețe copiii cum să umble cu chibriturile, ascunzându-le?...

— ...dar asta fascinează cu atât mai mult.

— Nu știu, cred totuși că a le arăta copiilor ce se poate întâmpla dacă se joacă în continuare cu ele este o abordare foarte potrivită.

— Chiar mergând până la a le arde degețelele?

— Nu știu, cred că asta e puțin prea mult, dar să le apropii destul de mult, încât să simtă că este fierbinte și că poate fi dureros și, oricum, există și alte lucruri de la care pot învăța ce înseamnă „fierbinte”.

— Da, eu am fost norocoasă: copilul meu a atins la un moment dat suportul de prosoape care era fierbinte și l-a fript și am spus „fierbinte”.

— Copilul meu cel mic face ceva, se rănește și-și dă seama, sau cred că-și dă seama, de ce s-a rănit; dar a doua zi este dispus să încerce să facă exact același lucru din nou.

— Sunt sigură că este o chestiune de temperament. Fetița mea cea mare a mușcat din plin dintr-o bucată fierbinte de șuncă când avea un an și șase luni și i-am spus „fierbinte” și de-atunci nu cred că s-a mai ars vreodată. Pentru că acum știe ce înseamnă „fierbinte” și are o imaginație foarte vie și este și foarte speriată de asta. Dar cea mică este altfel. A mușcat de nenumărate ori din bucăți fierbinți de șuncă.

— Există anumite lucruri pe care nu trebuie să le facă chiar dacă nu pătesc nimic. Ca, de exemplu, aprinzătorul automat de aragaz. Tot ce trebuie să facă băiețelul meu este să crească nivelul flăcării și, când focul se aprinde, nu-l rănește pe el, dar poate să facă multe

stricăciuni dacă se întâmplă să fie ceva deasupra flăcării. Știe că nu are voie și dă din cap când o face. (*răsete*)

— Ei bine, nu e acesta momentul potrivit pentru o palmă?

— Nu e mai degrabă o împrejurare în care trebuie să fii atentă tot timpul și atunci când se apropie de aragaz să nu-l lași? (*vorbesc împreună*)

— Este pur și simplu una din responsabilitățile mamei să nu-și lase copilul în bucătărie. Vreau să zic că nu poate fi decât responsabilitatea noastră.

— Dar ai de gătit și de spălat vase. (*vorbesc împreună*)

— Un copil nu poate să stea în țarcul de joacă la nesfârșit.

— Da, știu că nu poate, dar mă gândeam că există o modalitate de a trece peste o bună parte din lucrurile astea, și anume prin distragere. Atunci când se îndreaptă spre aragaz, îi oferi ceva la fel de atractiv, dar nepericulos. Adică la fel cum faci cu un copil mai mare căruia trebuie să-i aduci tot timpul aminte că nu trebuie să lase tigăile cu mânerul spre marginea mesei pentru ca cei mici să nu vină și să le dea pe jos.

— Noi suntem destul de norocoși. Sufrageria noastră are o ușă de comunicare cu bucătăria, iar copiii vor tot timpul să se joace în sufragerie. Încerc să nu-i las în bucătărie, dar asta nu înseamnă că le închid ușa. Atâta timp cât ei știu că eu sunt în camera alăturată și că pot să mă vadă dacă vor, aproape întotdeauna stau în sufragerie.

— Câți ani au?

— Oh, dar era așa de la vârste foarte fragede, de când am renunțat la țarcul de joacă, de pe la un an. Veneau și deschideau ușa să se uite la mine și apoi se întorceau în sufragerie la jucăriile lor.

— Nu crezi că e foarte obositor să fii tot timpul în alertă, să trebuiască să găsești lucruri care să-i distragă și să le aduci mereu aminte ce trebuie și ce nu trebuie să facă?

— Ba da. (*vorbesc împreună*)

— Mai ales că e doar o chestiune de timp. Încerci să faci atât de multe lucruri în același timp, gătești, poate că opărești și rufe, cineva sună la ușă și deodată te întorci și vezi că băiețelul tău se joacă la aragaz sau încearcă să bage în priză un aprinzător electric pe care ai uitat să-l pui bine aseară. Cam așa se întâmplă lucrurile de obicei — e imposibil să te gândești dinainte la tot ce poate să apară.

DWW

Probabil că acest grup de mame a continuat să discute și să schimbe păreri la o ceașcă de ceai. Noi o să le părăsim aici.

Săptămâna aceasta, după cum am spus mai devreme, o să fac doar un scurt comentariu general, iar în săptămânile următoare sper să abordez și să dezvolt unele dintre problemele ridicate. Întotdeauna îmi place să ascult așa ceva, adică oameni care vorbesc despre munca lor. E la fel când fermierii vorbesc despre grâu și orez și cartofi sau când orice meșteșugar vorbește despre meșteșugul lui. De exemplu, aceste femei vorbesc despre diferența dintre bebeluși la doi ani sau la trei ani sau la orice altă vârstă. Cunosc schimbările uriașe care apar de la o lună la alta. La un an, există doar câteva cuvinte pe care bebelușul le înțelege ca atare, pe când la doi ani explicațiile verbale încep să fie un bun mod de comunicare și o metodă eficace pentru a obține cooperare, când,

de fapt, ceea ce vrei să spui este „nu”. Din discuție, observăm că există mai multe stadii. Eu pot să densezesc trei. În primul, dvs. sunteți tot timpul responsabile în mod absolut. În al doilea, începeți să-i transmiteți bebelușului dvs. ce înseamnă „nu” pentru că observați pe bună dreptate zorii inteligenței și începutul capacității bebelușului de a deosebi între ce permiteți și ce nu permiteți. Nu vorbesc despre a-i explica ce înseamnă bine și rău din punct de vedere moral, ci pur și simplu de a-i aduce la cunoștință pericolele de care îl apărați. Cred că în acest stadiu interdicțiile se bazează pe ideea de pericol real. Vă aduceți aminte cum vorbeau cele două mame despre foc? La momentul potrivit, au spus „fierbinte” și astfel au legat pericolul de durere. Dar multe pericole nu sunt legate de durere într-un mod atât de evident, astfel încât un simplu „nu” trebuie să fie de ajuns până când se atinge următorul stadiu. În cel de-al treilea, câștigați cooperarea copilului oferindu-i o explicație. Acest lucru implică limbajul. „Nu” pentru că este fierbinte. „Nu” pentru că eu spun „nu”. „Nu” pentru că îmi place planta aceea, implicând că dacă planta este ruptă, pentru câteva minute nu vă veți mai iubi la fel de mult copilul.

Am vorbit despre trei stadii, dar aceste stadii se suprapun. În primul rând, există un stadiu în care vă asumați responsabilitatea pe deplin astfel încât, dacă se întâmplă o nenorocire, dați toată vina pe dvs., iar acest stadiu se depășește abia foarte târziu. De fapt, continuați să vă asumați responsabilitatea, dar obțineți o ușurare datorită capacității în creștere a copilului de a înțelege diverse lucruri. Dacă acest prim stadiu ajunge vreodată să aparțină trecutului, înseamnă că micuțul dvs. a depășit nevoia de control din partea familiei și a devenit un membru independent al societății.

În cel de-al doilea stadiu, vă impuneți pe dvs. și vi-
ziunea dvs. asupra lumii. De obicei, acest stadiu va tre-
ce în cel de-al treilea stadiu de explicații, dar rapiditatea
și modalitatea transformării depind atât de copil, cât și
de dvs. Copiii sunt atât de diferiți unul de altul în mo-
dul de dezvoltare. Putem să vorbim mai pe larg despre
aceste probleme săptămâna viitoare. Probabil deja înțe-
legeți că a spune „nu” înseamnă mai mult decât doar a
spune „nu”.

Săptămâna trecută am ascultat câteva mame discu-
tând despre a spune „nu”, iar eu am făcut un scurt co-
mentariu. Săptămânile aceasta și următoarea voi vorbi
despre unele din lucrurile pe care m-am descoperit gân-
dindu-le în timp ce ascultam. Dar, mai înainte, aș vrea
să spun ceva ce are legătură cu întreaga discuție. De-a
lungul anilor, am învățat multe lucruri despre greutăți-
le pe care le întâmpină mamele atunci când nu se află în-
tr-o poziție fericită. Poate că au dificultăți personale mari,
astfel încât nu se pot simți împlinite nici măcar atunci
când știu cum; sau au soți care sunt plecați sau care nu
le oferă suficient sprijin sau care intervin între ele și co-
pil sau care sunt chiar geloși; sau unele nici nu sunt că-
sătorite și, cu toate acestea, tot trebuie să-și crească be-
belușul. Și apoi, mai sunt cele care trăiesc în condiții vi-
trege: sărăcie, locuințe aglomerate, vecini deloc simpa-
tici. Au o viață atât de grea, încât nu mai pot vedea pă-
durea din cauza copacilor. Și mai sunt și cele care au gri-
jă de copiii altora.

Cred că mamele care s-au întâlnit aici ca să discute
cum să se poarte cu copiii lor fac parte din mulțimea

obișnuită de oameni sănătoși și norocoși, și că posedă acel sentiment de securitate care este necesar dacă vor să ajungă să vorbească despre adevăratele probleme ale creșterii copiilor. Știu că cele mai multe mame sunt exact la fel ca cele pe care le-am ascultat, dar aș vrea să atrag atenția asupra faptului că aceste mame sunt fericite, parțial din cauză că se pierde ceva dacă luăm norocul ca venind de la sine și parțial pentru că mă gândesc la toate acele mame care poate ne ascultă și care sunt inhibate, frustrate sau cărora nu le reușesc lucrurile; pentru că, de vrut, fiecare vrea cu adevărat să reușească.

Terminând ce aveam de spus în legătură cu întreaga discuție, aș vrea să vă reamintesc de cele trei stadii pe care le-am delimitat pentru dvs. ultima dată. În primul rând, spuneam, sunteți prinse într-un proces care, de fapt, vă implică pe dvs. ca fiind în totalitate responsabile de protecția copilului dvs. Apoi vine un moment în care puteți să spuneți „nu” și apoi vine momentul explicațiilor.

Aș vrea să spun câte ceva despre primul stadiu în care sunteți responsabile în totalitate. Veți putea să ziceți peste câteva luni că nu v-ați dezamăgit niciodată copilul, deși bineînțeles că în tot acest timp l-ați frustrat pentru că nici dvs., nici orice altă persoană nu poate îndeplini toate nevoile unui bebeluș — iată ceva pe care nimeni nu trebuie să se simtă obligat să-l facă. Nu se spune nici un „nu”, nu-i așa, în primul stadiu; și v-am reamintit că acest prim stadiu se suprapune următoarelor; tot continuă până în momentul în care copilul dvs. devine adult, independent de controlul familiei. Poate că veți face lucruri îngrozitoare, dar nu cred că vreodată v-ați dezamăgit cu adevărat copilul, nu atâta timp cât puteți face ceva ca să împiedicați așa ceva.

În următorul stadiu, pe care l-am numit stadiul doi, începe să apară „nu”. Într-un fel sau altul, ajungeți să transmiteți un „nu”. Poate spuneți doar „hm”. Sau strâmbați din nas sau vă încruntați. Sau simpla folosire a cuvântului ca atare este suficientă, cel puțin în cazul în care copilul nu este surd. Cred că, dacă sunteți mulțumite, o să vă vină ușor să faceți tot ce implică acest „nu” pornind de la niște baze practice și stabilind un mod de viață care să se potrivească cu al dvs. și cu lumea înconjurătoare. Din cauza propriei lor nemulțumiri, mamele nefericite au tendința să exagereze aspectul afectuos și iubitor al creșterii unui copil și uneori spun „nu” doar pentru că sunt nervoase, dar în privința aceasta nu se poate face nimic. Și următorul este stadiul trei pe care eu îl numesc stadiul explicațiilor. Unii oameni sunt foarte ușurați când, în sfârșit, pot să vorbească și să spere că vor fi înțeleși, dar eu afirm că baza pentru toate acestea este, cu siguranță, reprezentată de ceea ce se întâmplă înainte.

Acum aș vrea să vă reamintesc de partea din discuție în care una dintre mame spunea că ea a introdus interdicțiile pe rând. Cred că lucrul important aici este că ea era hotărâtă în mîntea ei ce o să permită și ce nu o să permită. Dacă ea însăși s-ar fi aflat în încurcătură, copilul ar fi pierdut ceva valoros. Să ascultăm din nou respectivul fragment din conversația mamelor:

MAMELE

— Cred că depinde de cât de multe lucruri ai la care spui „nu”. Vreau să spun, atunci când primul nostru copil era foarte mic, erau doar două lucruri pe care nu-l lăsam să le facă. Unul se referea la niște plante de aparta-

ment pe care le aveam în sufragerie și pe care nu voiam să le rupă, iar celălalt se referea la firele electrice, din care aveam prea multe peste tot în casă. Doar la astea i-am spus „nu”. În rest... dacă mai era ceva ce putea să strice, nu i-l lăsam în cale.

— Asta-i cel mai înțelept lucru. (*vorbesc împreună*)

— Lucrurile astea erau interzise tot timpul. Restul, nu. Așa încât atunci când îi interzici un lucru nou pe care știi că, dintr-un motiv sau altul, nu l-a înțeles, nu o să se supere.

— Și eu am început la fel cu al meu, și cu același succes.

DWW

Prin urmare, aici ne este prezentată capacitatea unei mame de a se adapta la nevoile copilului ei, capacitate necesară pentru un început lipsit de complicații al unei chestiuni care, cu siguranță, va deveni din ce în ce mai complexă. La început, copilul a avut doar două interdicții, iar mai apoi fără îndoială că s-au mai adăugat și altele, și nu a existat nici o încurcătură inutilă.

Acum haideți să ne reamintim cum a fost folosit un anumit cuvânt înainte ca vreo explicație să poată fi oferită în cuvinte. În următorul pasaj, cuvântul „fierbinte” ne aduce exact între stadiile doi și trei, după cum le numesc eu.

MAMELE

— Chiar mergând până la a le arde degețelele?

— Nu știu, cred că asta e puțin prea mult, dar să le apropii destul de mult, încât să simtă că este fierbinte și

că poate fi dureros și, oricum, există și alte lucruri de la care pot învăța e înseamnă „fierbinte”.

— Da, eu am fost norocoasă: copilul meu a atins la un moment dat suportul de prosoape care era fierbinte și l-a fript și am spus „fierbinte”.

— Copilul meu cel mic face ceva, se rănește și-și dă seama, sau cred că-și dă seama, de ce s-a rănit; dar a doua zi este dispus să încerce să facă exact același lucru din nou.

— Sunt sigură că este o chestiune de temperament. Fetița mea cea mare a mușcat din plin dintr-o bucată fierbinte de șuncă când avea un an și șase luni și i-am spus „fierbinte” și de-atunci nu cred că s-a mai ars vreodată. Pentru că acum știe ce înseamnă „fierbinte” și are o imaginație foarte vie și este și foarte speriată de asta. Dar cea mică este altfel. A mușcat de nenumărate ori din bucăți fierbinți de șuncă.

— Există anumite lucruri pe care nu trebuie să le facă chiar dacă nu pățesc nimic. Ca, de exemplu, aprinzătorul automat de aragaz. Tot ce trebuie să facă băiețelul meu este să crească nivelul flăcării și, când focul se aprinde, nu-l rănește pe el, dar poate să facă multe stricăciuni dacă se întâmplă să fie ceva deasupra flăcării. Știe că nu are voie și dă din cap când o face. (*râsete*)

— Ei bine, nu e acesta momentul potrivit pentru o palmă?

DWW

...Ei bine, poate că este. Se poate vedea din modul în care vorbesc că toate lucrurile importante se petrec în momentul experienței ca atare. Nu există lecții și nu există un timp prestabilit pentru învățare. Lecția vine din

modul în care oamenii implicați se descoperă reacționând.

Vreau totuși să repet că, pentru mama care are un bebeluș sau copil mic, nu există nimic care s-o scutească de datoria ei de eternă vigilență.

MAMELE

— De acord, atunci când te întorci de la cumpărături, copilul o să ia punga de orez — dacă ai fost destul de frăieră, încât s-o lași la îndemână — și o s-o împrăștie peste tot. (*râsete*) Ceea ce nu înseamnă că este obraznic, înseamnă că tu ai fost proastă. Vreau să zic că atunci când copilul meu face așa ceva îmi dau seama că, cu cât vom ajunge mai repede la groapa cu nisip unde — știi și tu — poate să împrăștie în jur cât vrea, cu atât mai bine.

DWW

Da, a fost vina ei că orezul s-a vărsat, nu-i așa?! Cu toate acestea, cred că tot s-a supărat! Câteodată, este doar o chestiune de arhitectură — felul în care sunt aranjate camerele sau existența unui geam în ușa dintre bucătărie și camera în care se joacă copilul.

MAMELE

— Noi suntem destul de norocoși. Sufrageria noastră ~~are o ușă de comunicare cu bucătăria, iar copiii vor tot timpul să se joace în sufragerie. Încerc să nu-i las în bucătărie, dar asta nu înseamnă că le închid ușa. Atâta timp cât ei știu că eu sunt în camera alăturată și că pot să mă vadă dacă vor, aproape întotdeauna stau în sufragerie.~~

— Câți ani au?

— Oh, dar era așa de când erau încă micuți, de când am renunțat la ȧrcul de joacă, pe la un an. Veneau și deschideau ușa să se uite la mine și apoi se întorceau în sufragerie la jucăriile lor.

DWW

Da, a avut noroc, nu-i așa, cu felul în care erau aranjate camerele?

Apoi auzim despre tensiunea la care sunt supuse mamele din cauza acestei eterne vigilențe. Ceea ce, cred, este adevărat mai ales atunci când femeia, înainte de a se căsători, avea o slujbă cu normă întreagă, mai precis cunoștea satisfacția pe care o cunosc majoritatea bărbaților în legătură cu munca lor, aceea de a veni acasă și de a se relaxa după o zi de concentrare. Nu-i așa că, din acest punct de vedere, viața este puțin nedreaptă cu femeile? Hai să ascultăm ce spune grupul despre acest lucru.

MAMELE

— Nu crezi că e foarte obositor să fii tot timpul în alertă, să trebuiască să găsești lucruri care să-i distragă și să le aduci mereu aminte ce trebuie și ce nu trebuie să facă?

— Ba da. (*vorbesc împreună*)

— Mai ales că e doar o chestiune de timp. Încerci să faci atât de multe lucruri în același timp, gătești, poate că opărești și rufe, cineva sună la ușă și deodată te întorci și vezi că băiețelul tău se joacă la aragaz sau încearcă să bage în priză un aprinzător electric pe care ai uitat

să-l pui bine aseară. Cam așa se întâmplă lucrurile de obicei — e imposibil să te gândești dinainte la tot ce poate să apară.

DWW

Sigur că este imposibil. Din fericire, eterna vigilență nu este eternă, cu toate că așa pare. Durează o perioadă de timp limitată pentru fiecare copil. Mult prea repede, bebelușul se transformă într-un copil mic, copilul mic se duce la școală și atunci vigilența devine ceva împărtășit cu profesorii. Cu toate acestea, „nu” rămâne un cuvânt important în vocabularul părinților, iar interdicțiile rămân o parte din ceea ce mamele și tații se descoperă făcând până când copiii se desprind, fiecare în felul lui, de controlul parental și își stabilesc un mod personal de viață și de a face lucruri.

Dar în această discuție mai există câteva lucruri importante la care nu am avut încă timp să mă refer, așa încât mă bucur că am șansa de a continua săptămâna viitoare.

Săptămâna aceasta, voi continua să discut despre a spune „nu” în cadrul îngrijirii bebelușului și copilului. Voi continua ca mai înainte și voi vorbi despre trei stadii, deoarece acesta este un mod convenabil de a introduce și dezvolta subiectul despre când și cum să spui „nu” și de ce. Aș vrea să descriu din nou cele trei stadii, dar într-un limbaj destul de diferit, astfel încât, într-un fel, nu va conta dacă nu ați ascultat la radio săptămâna trecută sau dacă ați uitat tot ce ați auzit.

Am spus despre cele trei stadii că se suprapun. Stadiul unu nu se termină când începe stadiul doi și așa mai departe. Stadiul unu este înainte să spunei „nu”; bebelușul nu înțelege încă, iar dvs. aveți grijă de absolut tot și așa și trebuie să fie. Vă asumați întreaga responsabilitate, iar această asumare a responsabilității se diminuează, dar nu se termină niciodată cu totul până când copilul nu devine adult, adică până nu-i dispăre nevoia de limitele furnizate de familie.

Ceea ce eu numesc primul stadiu ține, de fapt, de atitudinea parentală, iar tatăl (dacă există și dacă este implicat în creșterea copilului) începe în curând să ia parte la inițierea și menținerea acestei atitudini parentale. Voi trece la următoarele două stadii mai târziu. Acestea necesită cuvinte, în timp ce primul stadiu nu are absolut deloc nevoie de ele, astfel încât, la început, mama și, în curând, ambii părinți își pot asuma sarcina de a avea grijă să nu se întâmple nimic neașteptat. Pot face acest lucru și în mod deliberat, dar cea mai mare parte a lui se întâmplă la un nivel aproape corporal — este un întreg set de comportamente care reflectă o atitudine mentală. Bebelușul se simte în siguranță și absoarbe încrederea mamei în ea însăși la fel cum primește și laptele. În tot acest timp, părinții spun „nu” — ei spun „nu” *lumii*, spun „nu, păstrați distanța, nu intrați în cercul nostru; în cercul nostru se află lucrul pe care îl îngrijim și nu permitem să treacă nimic dincolo de această barieră”. Dacă părinții devin înspăimântați, înseamnă că ceva a trecut de barieră și că bebelușul este rănit la fel de mult ca de un zgomot teribil care ar fi ajuns până la el și i-ar fi creat bebelușului o senzație atât de acută, încât ar fi fost de nesuportat. În timpul raidurilor aeriene, bebelușii nu erau speriați de bombe, dar erau afectați imediat dacă

mamele lor intrau în panică. Dar cei mai mulți copii trec prin primele luni fără să sufere vreodată în acest mod, iar atunci când, în cele din urmă, lumea trebuie să treacă dincolo de barieră, copilul care crește a început deja să dezvolte modalități de adaptare în fața neprevăzutului și a început chiar să fie capabil să prevadă. Am putea vorbi despre diversele apărări pe care copilul care se dezvoltă le câștigă, dar aceasta ar fi o cu totul altă discuție.

Din această fază timpurie, în care iei faptul de a fi răspunzător ca fiind de la sine înțeles, se naște sentimentul responsabilității parentale — lucrul care deosebește părinții de copii și care, poate, reduce la absurd jocul pe care unor oameni le place să-l joace prin care mama și tata speră să fie doar prietenii copiilor lor. Dar mamele trebuie să poată la un moment dat să înceapă să-și lase copiii să cunoască câte ceva despre pericolele de care ele îi feresc și, de asemenea, să-i lase să afle ce gen de comportament ar putea afecta dragostea și afecțiunea mamei. Așa încât se trezesc spunând „nu”.

Putem acum observa începutul celui de-al doilea stadiu în care, în loc de a spune „nu” lumii înconjurătoare, mama îi spune „nu” copilului ei. Acest lucru a fost numit până acum „introducerea principiului realității”, dar nu contează felul în care este numit; mama și soțul ei introduc treptat copilul în realitate și realitatea în copil. Una dintre modalități este prin folosirea interdicției. Vă veți bucura să mă auziți spunând acest lucru — că a spune „nu” este una dintre modalități, deoarece interdicțiile reprezintă doar una dintre două modalități. Fundamentul lui „nu” este „da”. Există bebeluși care sunt crescuți pe baza lui „nu”. Mama poate simți că singurul mod de a obține siguranță constă în a indica nenumărate si-

tuații periculoase. Dar este păcat când copilul ajunge să cunoască lumea în felul acesta. Foarte mulți copii ar putea folosi cealaltă metodă. Între lumea lor în creștere și numărul din ce în ce mai mare de obiecte și feluri de obiecte vizavi de care mama poate spune „nu” există o relație. În acest caz, dezvoltarea bebelușilor are mai mult de-a face cu ceea ce permite mama decât cu ceea ce interzice. „Da” formează fundalul la care se adaugă „nu”. Bineînțeles că acest lucru nu poate să acopere tot ceea ce trebuie făcut; depinde de direcția în care se va dezvolta copilul. Bebelușii pot fi foarte suspicioși din primele zile și trebuie să vă reamintesc că există tot felul de bebeluși; dar cei mai mulți sunt capabili să aibă încredere în mamele lor, cel puțin pentru o perioadă. În mare, ei caută lucrurile și mâncarea cu care au descoperit că mama este de acord. Nu-i așa că întregul prim stadiu este doar un mare „da”? Este „da” pentru că nu-ți dezamăgești niciodată bebelușul. Nu-ți scapă niciodată nimic din ceea ce trebuie să faci. Este un mare și tacit „da”, ceea ce oferă un fundament ferm pentru existența bebelușului în lume.

Știu că lucrurile sunt mai complexe decât atât. În curând, fiecare bebeluș va deveni agresiv și va dezvolta idei distructive, iar atunci normal că apar interferențe în încrederea oarbă a mamei în copil și, uneori, nu se va simți deloc prietenoasă față de copilul ei, cu toate că va rămâne aceeași mamă care a fost întotdeauna. Dar nu este nevoie să ne ocupăm aici de acest fel de complicații, deoarece oricum există destule lucruri la care trebuie să ne gândim atunci când observăm cât de complexă devine rapid lumea în realitate, în realitatea externă. De exemplu, mama are un anumit set de „nu e voie”, iar buna ce ajută la creșterea copilului are un altul, sau poa-

te există o doică. De asemenea, nu toate mamele sunt oameni de știință — au tot felul de convingeri care nu pot fi probate. Puteți descoperi o mamă care, de exemplu, se teme că tot ce este verde este otrăvitor și nu trebuie dus la gură. Dar, cum ar putea un bebeluș să știe că un obiect verde este otrăvitor, iar unul galben este încântător? Și ce se întâmplă dacă bebelușul nu distinge culorile? Cunoscut un copil care a fost crescut de două persoane dintre care una era dreptăce și cealaltă stângace, ceea ce a fost prea mult. Astfel încât ne așteptăm la complicații, dar, cumva, bebelușii reușesc să răzbească; răzbesc până la al treilea stadiu al explicațiilor. Atunci pot acumula înțelepciune din rezerva noastră de cunoaștere; pot învăța ceea ce noi credem că știm, iar cel mai bun lucru este că acum se apropie de capacitatea de a nu fi de acord cu motivele pe care noi le oferim.

Pentru a recapitula ce am spus până acum, la început este o chestiune de îngrijire a copilului și dependență, ceva destul de asemănător cu credința. Apoi este o chestiune de moralitate; versiunea pe care o are mama despre moralitate trebuie să fie de ajuns până când copilul dezvoltă o moralitate personală. Iar apoi, o dată cu explicațiile, apare în sfârșit o bază pentru înțelegere, iar înțelegerea înseamnă știință și filosofie. Nu-i așa că este interesant să descoperim încă de la o vârstă atât de fragedă începuturile unor astfel de lucruri mari?

Încă un lucru despre acel „nu” spus de mamă. Nu este acesta primul semn al tatălui? Dintr-un anumit punct de vedere, tații sunt la fel ca mamele și pot să aibă grijă de copii și să facă tot felul de lucruri la fel ca orice femeie. Dar cred că atunci când apar pentru prima oară în orizontul bebelușului o fac sub forma acelui lucru dur din interiorul mamei care-i permite acesteia să spună

„nu” și să nu se răzgândească. Treptat și ajutat de noroc, acest principiu „nu” devine întrupat chiar în bărbat, Tati, care devine iubit și chiar plăcut și care, ocazional, poate da și-o palmă fără a pierde nimic. Dar el trebuie să-și câștige dreptul de a da o palmă dacă asta are de gând să facă, și să și-l câștige, de pildă, fiind în preajma copilului și neluându-i partea împotriva mamei. Probabil că la început n-o să vă placă ideea de a întrupa acest „nu”, dar poate o să acceptați puțin ceea ce vreau să spun dacă o să vă reamintesc faptul că acestor copii mici le place să li se spună „nu”. Nu vor să se joace numai cu lucruri moi; le plac și pietrele, și bețele, și dușumeaua tare, și le place să li se spună când să înceteze la fel cum le place să fie cocoloșiți.

[1960]

Gelozia

DWW

Ce credeți despre gelozie? Este ceva bun sau ceva rău? Normal sau anormal? Ar fi o idee bună ca, în timp ce ascultați următoarea discuție între mame de copii mici, să păstrați în minte această întrebare de fiecare dată când este descrisă vreo manifestare a geloziei. Se întâmplă ceea ce ne așteptam să se întâmple sau este ceva în neregulă pe undeva? Cred că răspunsul la această întrebare trebuie să fie unul complex, dar nu are nici un rost să-l facem mai complex decât este necesar, așa că în primul rând o să alegem acele părți din discuție referitoare la ceea ce se întâmplă în toate casele. Nu mă deranjează să spun de la început că eu consider că gelozia este ceva normal și sănătos. Gelozia se naște din faptul că și copiii iubesc. Dacă nu ar avea capacitatea să iubească, nu ar manifesta gelozie. Apoi, va trebui să ne ocupăm și de aspectele mai puțin sănătoase ale geloziei și mai ales de genul ascuns de gelozie. Cred că veți observa că, în povestirile pe care ni le împărtășesc aceste mame, gelozia dispare de la sine, cu toate că este posi-

bil să revină și să dispară din nou. În cele din urmă, copiii sănătoși devin capabili să spună că sunt geloși, iar acest lucru le conferă posibilitatea să discute despre motivul pentru care sunt geloși — ceea ce poate fi de ajutor. Avansează ideea conform căreia primul lucru care trebuie spus despre gelozie este că reprezintă un succes în cadrul dezvoltării copilului, indicând capacitatea de a iubi.

Succesele ulterioare îi permit copilului să tolereze starea de a fi gelos. Primele gelozii apar de obicei în legătură cu nașterea unui nou copil și este binecunoscut faptul că gelozia se poate dezvolta și în cazul copiilor singuri la părinți. Orice lucru care ia din timpul mamei așa cum face un bebeluș poate declanșa gelozie. Eu sunt convins că acei copii care au cunoscut gelozia și s-au împăcat cu ea au ieșit mai bogați din această experiență. Este ceea ce cred, iar acum propun să ascultăm niște mame care răspund la întrebări și vorbesc despre gelozie.

MAMELE

— Dnă S., știu că aveți opt copii. S-a întâmplat să fie geloși unii pe alții?

— Doi sau trei dintre ei. Primul copil avea un an și trei luni când s-a născut cel de-al doilea și, odată, pe când îl alăptam pe cel mic care avea vreo trei săptămâni, cel mare îl mângâia pe păr și spunea „ba-ba” cu atâta dragoste, încât am zis „da, nu-i așa că-i dulce?”. Dar în următorul minut, i s-au schimbat și vocea, și expresia și i-a dat una în cap spunând „ba-ba”, iar eu am început să mă gândesc că cel mare nu era foarte fericit vizavi de apariția bebelușului. Și, o săptămână mai târziu, când îmi puneam pălăria să ies în oraș, ceva m-a făcut să mă

uit pe fereastră și am văzut cum cel mare se pregătea să-l arunce pe bebeluș pe alee, așa că am intervenit și am pus lucrurile la punct, adică l-am certat pe cel mare, iar pe bebeluș l-am pus înapoi în cărucior. De-atunci am făcut la fel cu toți ceilalți și așa nu a mai existat nici o problemă între ei pentru că nu le place să fie certați. Iar cel mare făcea o mulțime de scene, plângea foarte mult și bătea din picioare: cred că făcea toate acestea din cauza bebelușului.

— Încă mai este gelos?

— Deloc. A depășit de mult faza aceasta. Acum este cel mai mare și este foarte mândru de toți frații lui, dar a fost gelos o perioadă.

— Dnă L., cum au stat lucrurile cu cei trei copii ai dvs.?

— Ei bine, cel mai mare avea doi ani când i s-a născut frățiorul și trei ani și jumătate când i s-a născut surioara. Era un copil cuminte și vesel, iar prima oară când și-a văzut fratele, nici nu l-a băgat în seamă. Noi am încercat să-l pregătim în vederea evenimentului. Pur și simplu, nu înțelegea nimic.

— Nu, cred că era prea mic.

— Prea mic ca să înțeleagă. Și indiferența lui a ținut vreo săptămână sau două până când, într-o zi, a văzut bebelușul în cărucior, iar el nu mai fusese plimbat în cărucior de câteva luni bune pentru că era deja prea mare și atunci a plâns tare mult.

— Ce vârstă avea bebelușul când s-au întâmplat aceste lucruri?

— Cam trei sau patru săptămâni, iar cel mare a plâns foarte tare, și cred că acela a fost începutul. De atunci, de câte ori îl schimbam pe cel mic, cel mare se murdărea sau se uda instantaneu și i-a luat mult timp până ca si-

tuația aceasta să se amelioreze. Și situația s-a ameliorat doar când el a mai crescut și a înțeles.

— Și ce s-a întâmplat când s-a născut sora lui?

— Întotdeauna a tratat-o cu multă iubire și afecțiune și așa a făcut și cel de-al doilea băiețel.

— Nu au mai existat nici un fel de scăpări din partea lor?

— Nu. Dar mai târziu a devenit agresiv atunci când fratele lui a început să stea în fund și să priceapă unele lucruri.

— Credeți că acesta a reprezentat un semn de gelozie, nu-i așa?

— Da, cu siguranță. Într-o zi, l-am găsit încercând să sufoce bebelușul în cărucior și se purta foarte dușmănos cu el. Și mi-e teamă că obișnuiam uneori să mă răzbun în numele bebelușului pentru că pur și simplu nu suportam. Dar nu cred că făceam bine. Nu îmbunătățea lucrurile deloc.

DWW

Acestea par să fie problemele obișnuite care apar într-o familie. O să vă reamintesc vârstele copiilor, deoarece vârsta contează foarte mult. Băiețelul care mângâia părul bebelușului în timp ce acesta era alăptat și care apoi a încercat să-l arunce din cărucior avea un an și trei luni când bebelușul s-a născut. Apoi îl avem pe cel în vârstă de doi ani care, la început, a fost indiferent. I se explicase la ce să se aștepte, dar poate nu a putut să înțeleagă. Abia la trei săptămâni de la nașterea frățiorului a plâns foarte tare când l-a văzut în căruciorul care fusese al lui. A depășit acest moment datorită ajutorului empatic oferit de mamă, dar mai târziu, când bebelușul a

început să stea în șezut și să înțeleagă lucruri, a devenit agresiv și dușmănos, iar la un moment dat a încercat să sufoce bebelușul în cărucior. Nu a evoluat spre o atitudine mai prietenoasă până în preajma vârstei de patru ani. Nici el, nici fratele lui nu au fost geloși pe surioara lor mai mică. Să ascultăm în continuare discuția mamei lor:

MAMELE

— Dnă T., ce ne puteți spune despre geloziile resimțite de cei șapte copii ai dvs.?

— Ei bine, singurele gelozii pe care le-am întâlnit au fost între fete.

— Câte fete aveți?

— Doar două — vedeți dvs., am avut întâi un băiat, apoi o fată, apoi patru băieți, apoi cealaltă fată. Iar Jean obișnuia să întrebe tot timpul „putem să primim o surioară?” De fiecare dată, era un frățior, iar ea devenea puțin nesuferită o zi sau două, dar n-o ținea prea mult. Apoi, ei bine, a venit într-o zi de la școală și a descoperit că avea o surioară: la început, a părut absolut încântată. Problema a fost că am născut fetița pe 10 ale lunii, iar ziua de naștere a lui Jean era pe 16 — nu am putut să-i fac o petrecere. Așa că, timp de o lună, Jean venea în fiecare seară de la școală, își bea ceaiul și se ducea direct în pat unde plângea până nu mai putea. N-am putut să-i facem nimic, nu voia s-audă nimic, dar m-am gândit că ~~o să-i treacă, știți dvs.~~ — am fost convinsă că o să reușesc s-o scot din starea aceasta. Dar ieri, când bebelușul era bolnav în pat și i-am spus lui Jean, pe cel mai inocent ton cu putință, „Jean, vrei să-mi aduci, te rog, o cămașă de noapte pentru Patricia?”, Jean s-a întors și a spus

„Nu, de ce? Las-o să se ducă să-și ia — este destul de mare acum”.

— Încă mai este geloasă?

— Da, așa se pare. Dar totul a fost foarte liniștit de când Patricia a împlinit șase săptămâni. Acum are doi ani și, brusc, au reapărut toate problemele. Pot doar să sper că o să putem scăpa din nou de ele.

— Jean nu este deloc geloasă pe frații ei?

— Nu.

DWW

Surioara lui Jean s-a născut cu o săptămână înaintea celei de-a șaptea aniversări a ei și, când a trebuit să se descurce fără petrecerea de ziua ei, a devenit îngrozitor de geloasă. Acest prim acces de gelozie a durat șase săptămâni și apoi totul a reapărut când ea a împlinit nouă ani, iar surioara ei doi. Pe Jean nu a deranjat-o nașterea nici unuia dintre frații ei în cadrul acestei familii cu șapte copii și tot timpul își dorise realmente o soră. Presupun că sora pe care o primești în realitate nu este neapărat aceeași cu sora după care tânjești.

Acum iată încă o povestire:

MAMELE

— Dnă G., ce ne puteți spune despre copiii dvs.? Au existat gelozii?

— ~~Da, am avut parte de așa ceva. Fetița mea care acum are patru ani și jumătate abia împlinea trei ani când s-a născut băiețelul și a fost foarte încântată să aibă un frățior sau, oricum, să aibă un bebeluș. Dar am descoperit, aproape chiar de la început, că dacă eu și-~~

neam bebelușul, atunci ea trebuia să meargă să stea pe genunchiul soțului meu sau invers; voia să-i citesc în timp ce hrăneam bebelușul sau cel puțin să stea lângă mine.

— Și aceste lucruri au mers?

— Da, au mers. Faza geloziei a trecut, s-a estompat și a fost liniște până când fratele ei a împlinit un an, cred, sau cam așa ceva, când el a început să meargă și să se joace în țarcul de joacă, iar atunci am avut destul de multe probleme cu jucăriile. Am scos pentru el jucăriile ei de când era mai mică și bineînțeles că ea le-a recunoscut și a început „asta-i a mea, asta-i a mea, asta-i a mea”. Și făcea ce făcea numai ca să se joace din nou cu ele... am descoperit că trebuie să cumpăr alte jucării de bebeluși care să fie exclusiv ale lui, altfel nu aș fi avut deloc liniște.

— Ea nu a cerut să se joace cu acestea?

— Nu, nu, nu se atingea de jucăriile lui, dar dacă îl vedea jucându-se cu ale ei, chiar dacă erau unele pe care nu le mai atinsese de doi ani de zile, le voia din nou. Și acest lucru iar s-a estompat fără ca ceva foarte violent să se întâmple. Acum el are un an și jumătate, iar ea se comportă din nou la fel, de data aceasta pentru că el a început să se plimbe prin toată casa și îi ia jucăriile.

— ...trag amândoi de ele?

— Da, așa se întâmplă, într-adevăr. Ea-și aranjează lucrurile — întotdeauna îi spun „Pune-le pe masă unde el nu poate să ajungă”, dar ea le pune undeva mai jos și este de-ajuns doar să-și întoarcă spatele și el vine și începe să le mute prin toată camera. Atunci ea se înfurie foarte tare — de obicei însă, este foarte răbdătoare cu el, chiar este.

DWW

Această fetiță avea aproape trei ani când s-a născut frățiorul ei. A fost încântată de acest lucru, dar s-a simțit înlocuită de bebeluș atunci când el era cel care stătea în brațele mamei, iar ea trebuia să se ducă la tată. Atunci când bebelușul avea un an, iar ea avea patru, a început să nu poată suporta pretențiile bebelușului la jucăriile ei. Chiar dacă era vorba despre jucării de-ale ei care păreau să nu o mai intereseze. Ați observat că își punea jucăriile acolo unde bebelușul putea să le ajungă? Mama spune că este răbdătoare cu frățiorul în cea mai mare parte a timpului, iar eu am sentimentul că ei chiar îi place ca frățiorul său să ajungă la jucăriile ei, cu toate că protestează; probabil că simte lucrurile atât din punctul lui de vedere, cât și din al ei.

Acum că ați auzit toate aceste relatări, aveți sentimentul ca și mine că aceste gelozii fac parte din viața normală de familie?

Mi-am pus următoarea întrebare: cum și când debutează gelozia? Și care este acel lucru care trebuie să existe înainte ca aceste cuvinte „gelozie” și „invidie” să poată începe să fie folosite și să aibă sens? Aduc în discuție cuvântul „invidie” pentru că gelozia și invidia sunt foarte strâns legate, pentru că un copil care este gelos pe noul bebeluș invidiază faptul că acesta posedă atenția mamei. Am observat că nu s-a întâmplat ca acele mame care vorbeau despre copiii lor să vorbească despre gelozie la copiii sub un an și trei luni. Mă întreb ce ați avea de spus despre acest lucru? Consider că dovezi de gelozie sau in-

vidie ar putea fi detectate și mai devreme de această vârstă, dar nu cu mult mai devreme. La nouă luni, de exemplu, un copil ar fi prea mic, prea imatur ca persoană, ca să fie gelos. La un an, probabil că încă nu ar fi posibil, probabil doar ocazional; dar la un an și trei luni, cu siguranță. Pe măsură ce copilul crește, și gelozia se manifestă în legătură cu lucruri din ce în ce mai complexe, dar la început este, relativ evident, în legătură cu o relație care este tulburată sau cu o amenințare la adresa unei posesiuni care simbolizează o relație. Relația cu mama este cea care stă la baza geloziei, iar aceasta ajunge să includă, în timp, și relația cu tatăl. Descoperim că multe dintre geloziiile cele mai timpurii sunt evidente în legătură cu mama și adesea se centrează în jurul hrănirii. Acest lucru se întâmplă deoarece, la început, hrănirea este vitală pentru bebeluș. Pentru mamă, hrănirea este doar unul dintre multele lucruri pe care le face pentru bebelușul ei, dar și pentru ea poate fi ceva foarte important. Iată o parte din discuția între câteva mame:

MAMELE

— E o diferență de un an și zece luni între ei, iar când s-a născut cel de-al doilea — pe al doilea l-am născut acasă — și băiețelul meu l-a văzut la câteva minute imediat după naștere, totul a fost în regulă pentru câteva zile. Apoi s-a întâmplat să mă vadă dându-i sân bebelușului și, de atunci încolo, timp de vreo două luni, stătea și țipa ori de câte ori hrăneam bebelușul și nu exista nimic care să-l determine să n-o facă. Am încercat totul ca să-l calmez și să-i ofer tot confortul pe care puteam să i-l ofer, dar este foarte greu să faci așa ceva atunci când dai sân, iar el pur și simplu stătea și țipa. Dar cam după

două luni i-a trecut și a părut să uite de toată gelozia, iar apoi când copilul... când cel de-al doilea copil a început să stea în picioare, cam pe la șapte, opt luni, am avut din nou parte de același spectacol, nu neapărat țipetele, cât gelozia.

— Da, a mea era puțin mai mică; trebuie să spun că mă intrigă destul de mult pentru că nu a mai mâncat din biberon de... îndeajuns de mult timp, atât de mult, încât a uitat cum să sugă. M-a surprins acest lucru, deoarece a apărut când îl alăptam pe cel mic și a vrut și ea, și m-am gândit c-ar fi în regulă, dar de fapt nu voia — imediat ce a ajuns lângă sân, a fost oarecum puțin revoltată. M-am gândit: în regulă, încearcă și tu dacă vrei, vezi ce se întâmplă — și a venit de mai multe ori —, a făcut-o chiar și relativ curând, doar ca un fel de glumă. Nu am refuzat-o deloc, i-am spus „haide, încearcă”, iar ea nu a vrut. Dar acum a început să ceară biberon pentru că și cel mic este la biberon, iar eu i-am dat unul cam mic, săracul copil, unul micuț de tot, dar doar așa, ca simbol.

— Fiica mea mai mare îmi stă în brațe când bebelușul mănâncă, iar eu îl alăptez, așa că vă vă puteți imagina că iese aproape un masacru. (*râsete*) Îl adoră de fapt, îl mângâie pe cap și pe păr... dar, pe de altă parte, ea are doar un an și cinci luni, așa că este destul de diferit.

— Noi am avut probleme de gelozie doar între cei doi copii mai mari, nu între cel de-al doilea și cel de-al treilea; dar când a apărut cel de-al doilea, fetița mea, prima născută, voia să stea în brațele soțului meu sau voia să aibă ceva special sau voia să-i citească în timp ce alăptam bebelușul sau chestii de genul acesta, iar după aceea faza asta a trecut, iar acum băiețelul are un an și cinci luni și avem parte de aceste lupte îngrozitoare. Orice are unul dintre ei, celălalt vrea, iar acum băiețelul — bine-

înțeles că a existat o perioadă când ea putea să ia ce voia de la el, doar este cu trei ani mai mare —, dar acum el nu mai lasă nimic din mâini și țipă, nu plânge, ci pur și simplu țipă cu putere la ea. Dar amândurora le este foarte drag nou-născutul, se vede din gesturile lor și din tot ce fac, și nici unul dintre ei nu pare să fie gelos pe ultimul copil.

— Dar, de fapt, aceasta nu-i, desigur, gelozie atunci când doar se luptă pentru posesiunile lor, nu-i așa...

— Este, deoarece vor atenția mea.

— Oh, înțeleg.

— Vedeți dvs., o jucărie de bebeluș pe care o dau băiețelului — ceva cu care fetița nu a mai simțit de mult nevoia să se joace — ea o s-o vrea imediat numai pentru că i-am dat-o lui; iar dacă nu i-o dădeam băiețelului, dacă o lăsam pe masă unde ea ar fi putut s-o ajungă dacă voia, nici n-ar fi băgat-o în seamă.

DWW

Din discuția de mai sus, vă puteți da seama că cele mai multe lucruri sunt legate de momentele hrănirii bebelușului. Pot folosi ultima parte a conversației pentru a ilustra ceea ce vreau să spun. Mă gândesc la fetița care adesea își manifesta gelozia față de cel de-al doilea copil, care era un băiețel, și cum acest lucru a trecut de la sine. Apoi, ea și băiețelul, care acum are un an și cinci luni, duc aceste lupte îngrozitoare din cauza jucăriilor. Dar modul în care ea este geloasă este diferit de modul în care el doar stă și țipă. O mamă a spus: „aceasta nu este gelozie, este doar o luptă pentru posesiuni”. Și sunt de acord cu acest lucru, dar exact aici putem observa modul în care se dezvoltă gelozia. Am afirmat că există

o perioadă a geloziei. Acum doresc să spun că, dincolo de o anumită vârstă, copilul este gelos, iar înainte de aceea vârstă doar ține la o posesiune. În primul rând există „a poseda”, iar gelozia apare ulterior.

Nu pot să nu-mi amintesc de o agenție de teatru al cărei slogan publicitar era: „Dvs. vă doriți cele mai bune locuri; noi le avem”. Acest lucru mă scotea mereu din minți de gelozie, făcându-mă să-mi doresc să mă grăbesc să iau locurile pe care eu le doream, iar ei le aveau. Dificultatea constă în faptul că trebuie să plătesc pentru ele. Folosind acest lucru ca ilustrare, pot spune că, până la o anumită vârstă, băiețelul sau fetița proclamă tot timpul „eu am cea mai bună mamă” — numai că nu în aceste cuvinte. În cele din urmă, apare momentul în care copilul poate proclama „eu am cea mai bună mamă — tu o dorești”. Aceasta este o dezvoltare dureroasă a evenimentelor.

Pentru a obține o imagine clară a evenimentelor, trebuie totuși să mergem înapoi încă un pic. Mai există o perioadă înainte de aceea în care copilul proclamă „eu am cea mai bună mamă”, ca să spunem așa. În această perioadă timpurie, faptul existenței celei mai bune mame este presupus de la sine. Nu există loc pentru publicitate. Mama, și tot ce o reprezintă, este luată ca fiind ceva de la sine înțeles de către bebeluș. Apoi urmează „eu am cea mai bună mamă”, ceea ce marchează zorii înțelegerii de către copil a faptului că mama nu este doar parte a propriului său sine, ci că ea vine din afară și că acest lucru înseamnă că ea poate și să nu vină și că ar putea exista și alte mame. Pentru copil, acum mama devine o posesiune și încă una care poate fi păstrată sau pierdută. Toate aceste lucruri trebuie să aștepte dezvoltarea copilășului sau ceea ce numim creștere emoțională. Iar apoi

urmează cea de-a doua jumătate a sloganului: „și tu o dorești”. Dar acest lucru nu este încă gelozie, este o chestiune de posesiune apărută. Aici copilul se agață cu putere. Dacă teatrul ar face așa ceva, noi n-am putea ajunge la nici un spectacol. Apoi, în cele din urmă, apare recunoașterea că principala posesiune, mama, poate aparține și altcuiva. Copilul nu mai aparține acum celor care au, ci acelor care doresc. Altceva este cel care are. Acesta este momentul în care „gelozie” devine cuvântul pe care îl putem utiliza în mod corect pentru a descrie schimbările care se petrec într-un copil atunci când un nou bebeluș apare ca o fantomă a unui sine trecut, hrănindu-se la sân sau dormind liniștit în cărucior.

O să repet ceea ce am spus. M-am referit la copilăria timpurie în care ceea ce este dezirabil face parte din sine sau își face apariția ca și cum ar fi creat în urma nevoii bebelușului. Venirea și plecarea sunt luate ca fiind de la sine înțelese de către bebeluș. Apoi, lucrul sau persoana iubită devin parte din lumea din afara bebelușului, fiind o posesiune care poate fi păstrată sau pierdută. Orice amenințare cu pierderea posesiunii duce la supărare și la o încheștare violentă de obiect. De-a lungul timpului și o dată cu dezvoltarea ulterioară, bebelușul devine cel care amenință, cel care urăște orice lucru nou care se dovedește că solicită atenția mamei, cum ar fi un bebeluș nou sau poate doar cartea pe care aceasta o citește. Se poate spune acum că a fost atins stadiul geloziei. Copilul invidiază noul bebeluș sau cartea și face toate eforturile posibile pentru a-și recâștiga poziția pierdută, fie și numai pentru un timp sau într-o formă simbolică. Așa că în primele momente de gelozie este ceva obișnuit să-i vedem pe copii încercând să redevină bebeluși, fie chiar numai în anumite privințe sau doar pentru scurt timp.

Pot ajunge chiar să-și dorească să reexperimenteze hrănirea la sân. Dar, în cele mai multe cazuri, ei își doresc doar să fie tratați așa cum erau atunci când dețineau posesiunea completă, când ei erau cei care aveau și nici nu cunoșteau starea de a nu avea și de a dori. Poate vă amintiți din discuția din programul săptămânii trecute de copilul care începuse să se ude din nou, și tocmai ați auzit povestindu-se de fetița cea mare căreia mama i-a dat un mic biberon; era un simbol, a spus ea.

Atunci când vă gândiți la tot ce se petrece înăuntrul micuțului pe măsură ce zilele și săptămânile trec, puteți înțelege cu ușurință de ce este nevoie de un mediu de încredere, iar acesta este exact lucrul pe care dvs. îl puteți oferi copilului dvs. mai bine decât ar putea oricine altcineva. Vă întrebați adesea dacă este ceva în neregulă sau nu. Dar este mai interesant să vedeți lucrurile din perspectiva creșterii și dezvoltării copilului.

Relatările din cadrul discuției arată că gelozia tinde să dispară și aș vrea să examinez cum se întâmplă acest lucru. Ceea ce se întâmplă depinde de procesul de dezvoltare care se petrece continuu în copil. Cred că v-ar plăcea să știți ce fel de lucruri se petrec în copil, măcar așa, ca o chestiune de interes. Atunci când lucrurile nu mai sunt în regulă, așa cum trebuie să se întâmple din când în când, sunteți dezavantajați dacă lucrați orbecăind. Dacă știți ce se întâmplă, deveniți mai puțin sensibili la critici sau la remarcile aruncate de cei neimplicați.

Doresc să vorbesc despre trei modalități în care lucrurile ce se petrec în copil îi permit geloziei să se sfârșeas-

că. Prima este următoarea. Gelozia este ceea ce se vede când copilul trece printr-o stare de conflict acut. Poate să fie vorba doar despre anxietate, doar că micuțul știe de ce este anxios. De fapt, copilul gelos trăiește și iubire, și ură, ambele în același timp, și se simte îngrozitor. Haideți să ne gândim la copil. La început, probabil că și lui i se pare drăguț să vadă cum bebelușul este îngrijit sau hrănit. Treptat totuși, se ivește ideea că acesta nu este el însuși, ci altul care este acolo, iar iubirea mamei produce o furie extremă, furie pe noul bebeluș, pe mamă sau pur și simplu pe orice. Pentru o perioadă de timp, copilul cunoaște doar furia. O parte din această furie ajunge să fie exprimată. Copilul țipă; poate da din picioare; sau lovește; sau face mizerie. În mod imaginar, totul este stricat, spart, distrus. Cu siguranță ceea ce va produce noua dezvoltare va fi supraviețuirea lumii, a bebelușului, a mamei. Noua dezvoltare este reprezentată de recunoașterea acestei supraviețuiri de către copil. Aceasta este doar încă o modalitate prin care copilul mic începe să diferențieze fantasma de realitate. În imaginația copilului, lumea a fost distrusă de furie ca de o bombă atomică, dar ea supraviețuiește, iar atitudinea mamei este neschimbată.

Prin urmare, este neprimejdios, atunci, să distrugi în mod imaginar, să urăști. Și cu acest nou fapt care-i vine în ajutor, copilul devine capabil să se mulțumească doar cu puțin țipăt și lovit și dat din picioare care, cu siguranță, nu vor fi nepotrivite.

În câteva săptămâni, gelozia se va reduce la altceva, experiența de a continua să iubești, cu iubirea complicată prin idei distructive. Pentru noi, cei care privim, rezultatul este că vedem un copil care este din când în când trist. Este trist să iubești ceva sau pe cineva și să dorești ca ceea ce iubești să sufere.

Încă o alinare apare și din faptul că, în visele distructive, lucrul rănit poate fi ceva care să simbolizeze bebelușul sau mama, probabil o pisică sau un câine sau un scaun. Împreună cu tristețea copilului, apare și o oarecare îngrijorare pentru bebeluș sau pentru obiectul geloziei, oricare ar fi fost acela. Dar mamele știu că la început nu pot să se bazeze pe îngrijorarea copilului, deoarece, pentru o perioadă, îngrijorarea se poate transforma extrem de brusc într-un atac gelos, iar dacă nu este nimeni prin preajmă, bebelușul este rănit.

Ceea ce vreau să spun aici este că viața imaginară începe să funcționeze și să-i ușureze copilului nevoia de acțiune directă, iar acest lucru oferă timp și oportunitate pentru debutul în copil al unui sentiment de responsabilitate. A doua modalitate prin care cred că se poate sfârși gelozia este reprezentată de puterea în creștere a copilului de a absorbi experiențe satisfăcătoare și de a le face parte din sine. Copilul acumulează tot mai multe amintiri plăcute, amintiri despre a fi îngrijit bine; amintiri de senzații plăcute; de a fi spălat; de a țipa; de a zâmbi; de a găsi lucrurile exact atunci și acolo unde se aștepta să le găsească, chiar mai bine decât s-ar fi putut aștepta să le găsească. Și, de asemenea, există o acumulare de amintiri de satisfacție urmând unor orgii de surescitare, cum ar fi mai ales hrănirea.

Toate aceste lucruri pot fi adunate și numite o idee despre mamă sau despre mamă și tată. Există un motiv pentru care adesea gelozia nu apare deloc într-un copil, și anume deoarece acel copil a avut îndeajuns, oricum îndeajuns ca să-i permită să se lipsească de puțin.

Al treilea lucru este oarecum mai complicat. Este în legătură cu capacitatea unui copil de a trăi prin expe-

riențele altora. Noi numim acest lucru „a te pune în locul celuilalt”. Dar această expresie pare puțin amuzantă atunci când celălalt este un bebeluș care este alăptat sau spălat sau care doarme în pătuț. Oare cum devin copiii mici capabili să facă acest lucru? Unora le ia mult timp, chiar și ani, înainte de a putea să-și dea voie nu numai să vadă din punctul de vedere al celuilalt, ci chiar să se bucure de o bucătică de viață în plus, viață pe care o trăiește celălalt. Adesea vedem copii — atât băieței, cât și fete — identificându-se cu mama lor. Ei își lasă mama să fie mama reală, în timp ce în joaca lor se pun în locul ei, imaginându-se în locul ei. Iată o parte dintr-o discuție care ilustrează acest lucru:

MAMELE

— Dna G., ce ne puteți spune despre noul copil din familia dvs.?

— Ei bine, nici unul dintre ei — nici unul dintre cei mai mari — nu a manifestat nici un pic de gelozie față de noul bebeluș, dar au manifestat gelozie, amândoi, unul față de celălalt cu privire la atingerea sau mângâiatul sau ținutul în brațe al bebelușului.

— Un fel de rivalitate?

— Da, rivalitate între ei. Să spunem că stau jos și am bebelușul în brațe, iar fetița vine să-i vorbească bebelușului. Imediat și băiețelul de un an și șase luni va veni în mare grabă și va încerca să o împingă cu coatele la o parte, înainte ca ea să apuce să se uite la bebeluș. Și din acel moment începe un soi de luptă pentru putere cu privire la cine va căpăta bebelușul.

— Iar dvs. ce faceți?

— Ei bine, în acest caz feresc bebelușul cu un braț și am grijă ca ei să se mute mai încolo cu câțiva centimetri, astfel încât lui să-i rămână spațiu de respirat.

— Acest lucru se întâmplă frecvent?

— Da, cred că da... încep să tragă de bebeluș „e rându meu să-l țin în brațe” sau „e rându ei”. Este prea mic ca să se joace cu ei, puiul acesta mic din brațele mele. Se ajunge la situația în care ei amândoi se așază pe jos și eu i-l întind unuia dintre ei fără să-i dau drumul și număr până la zece și apoi „gata, acum următorul”. Este o idee bună, dar nu prea funcționează cu adevărat.

DWW

Iată încă un exemplu în care o fetiță pare să se identifice cu frățiorul ei mai mic:

MAMELE

— Faza geloziei a trecut, s-a estompat și a fost liniște până când fratele ei a împlinit un an, cred, sau cam așa ceva, când el a început să meargă și să se joace în țarul de joacă, iar atunci am avut destul de multe probleme cu jucăriile. Am scos pentru el jucăriile ei de când era mai mică și bineînțeles că ea le-a recunoscut și a început „asta-i a mea, asta-i a mea, asta-i a mea”. Și apoi toată chestiunea asta cu reîntoarcerea la a se juca cu jucării de bebeluși... am descoperit că trebuie să cumpăr alte jucării de bebeluși care să fie exclusiv ale lui, altfel nu aș fi avut deloc liniște.

— Ea nu a cerut să se joace cu acestea?

— Nu, nu, nu se atinge de jucăriile lui, dar dacă îl vedea jucându-se cu ale ei, chiar dacă erau unele pe care

nu le mai atinsese de doi ani de zile, le voia din nou. Și acest lucru iar s-a estompat fără ca ceva foarte violent să se întâmple. Acum el are un an și jumătate, iar ea se comportă din nou la fel, de data aceasta pentru că el a început să se plimbe prin toată casa și îi ia jucăriile.

— ...trag amândoi de ele?

— Da, așa se întâmplă, într-adevăr. Ea își aranjează lucrurile — întotdeauna îi spun „Pune-le pe masă unde el nu poate să ajungă”, dar ea le pune undeva mai jos și este de-ajuns doar să-și întoarcă spatele și el vine și începe să le mute prin toată camera. Atunci ea se înfurie foarte tare — de obicei însă, este foarte răbdătoare cu el, chiar este.

DWW

Atunci când am folosit această discuție în cadrul primului nostru program despre gelozie, am spus: „am sentimentul că acestei fetei chiar îi place ca frățiorul său să ajungă la jucăriile ei, cu toate că protestează”. Am adăugat: „probabil că simte lucrurile atât din punctul lui de vedere, cât și din al ei”. O mare bogăție derivă din capacitatea de a trăi în imaginație prin intermediul experiențelor celorlalți, dacă acest lucru poate fi îndeplinit fără pierderea sentimentului a ceea ce este strict trăire proprie. Iată aici una dintre modalitățile pe care o declanșează joaca, iar în cadrul jocului imaginativ nu există nici o limită în calea acestui proces de identificare a propriei persoane cu alți oameni sau alte lucruri. Copilul poate fi un aspirator sau un cal; poate fi o regină sau un prinț; sau poate fi noul bebeluș; sau mama care hrănește bebelușul; sau tatăl. Nu poți capacita un copil să se joace altfel decât protejând și tolerând și așteptând, iar prin in-

termediul sutelor de lucruri pe care le faci fără să te gândești facilitezi dezvoltarea copilului. Există multe alte lucruri care ar putea fi spuse, dar, probabil, acestea sunt de ajuns pentru a arăta că atunci când gelozia dispare, acest lucru se întâmplă datorită dezvoltării petrecute în copil, dezvoltare care a fost posibilă mulțumită unei bune îngrijiri consecutive.

Am vorbit despre gelozie ca despre un lucru sănătos și normal la copiii mici, ceva ce înseamnă că ei iubesc și că au efectuat deja un progres considerabil în călătoria lor dinspre imaturitatea completă de la care au pornit. De asemenea, am vorbit despre unele aspecte ale dezvoltării din fiecare copil datorită cărora este posibil ca gelozia să înceteze a mai fi o trăsătură. Tot timpul, am avut grijă să accentuez că aceste aspecte ale dezvoltării bebelușului și copilului mic nu se pot desfășura în mod satisfăcător în lipsa aceluia lucru pe care dvs. puteți să i-l oferiți, relația vie în cadrul căreia copilul găsește un sentiment viu de încredere, unul ce depinde de ființa care sunteți dvs.

Alături de acest lucru general pe care îl oferiți, contează și anumite lucruri speciale pe care le faceți. De exemplu, vă ajutați copilul să prevadă ce se va întâmpla. Atunci când știți că trebuie să se petreacă o schimbare majoră în viața copilului dvs., încercați într-un fel să-l avertizați. Dacă adăugați o mâncare nouă, îi oferiți să guste, iar apoi îl lăsați în pace, și probabil că în curând bebelușul va dori noul lucru pe care dvs. l-ați pregătit. În același fel, încercați să-l avertizați atunci când noua dvs. sarcină este relativ avansată și sunteți sigură că o să

aveți un alt bebeluș. Se poate să vă gândiți că sigur ar fi mai ușor dacă ați putea folosi cuvinte, dacă ați putea explica, dar eu mă îndoiesc de acest lucru. Normal că dacă micuțul dvs. deja înțelege limbajul, o să-i explicați totul în cuvinte, povești și cu ajutorul unei cărți cu poze. Ar fi ciudat dacă nu ați face-o. Dar ceea ce contează este atitudinea dvs., iar atitudinea dvs. are influență în această chestiune cu mult înainte ca limbajul să poată fi folosit. Dacă, de exemplu, o nouă sarcină vi se pare în mod plăcut naturală, treptat puteți să-i aduceți la cunoștință copilului dvs. că există un motiv pentru care statul la dvs. în brațe nu mai este la fel cum era. Fetița sau băiețelul dvs. ajung să simtă că aveți ceva acolo înăuntru care este important. Dacă se întâmplă să fiți una dintre acele persoane care nu acceptă cu ușurință realitatea sarcinii și a schimbărilor pe care acesta le implică (și există multe persoane de acest fel), atunci se va dezvolta un soi de mister, iar copilul mic a cărei viață urmează să fie foarte schimbată de nașterea unui nou bebeluș nu va fi pregătit în nici un fel atunci când acesta va apărea în realitate. Este mai ușor atunci când copilul care este afectat este un pic mai mare. Ascultați următoarea conversație:

MAMELE

— Am fost foarte neliniștită când am rămas gravidă cu Roger. Înțelegeți, deja le aveam pe cele două fete, de paisprezece și treisprezece ani, și-mi doream un alt copil cât încă îl mai puteam avea, și am fost foarte încurcată cu privire la ce să fac în legătură cu acest lucru, așa că am stat de vorbă cu fetele și le-am întrebat cum ar primi ideea ca eu să mai fac încă un copil. Și deși pare ciudat să discuți despre un alt copil, chiar înainte

de a-l concepe, cu ceilalți copii ai tăi, m-am gândit că nu e o idee chiar așa de rea. Iar ele au fost extrem de receptive și au fost de părere că ar fi ceva foarte drăguț și că ar fi foarte încântate să aibă un copil, un bebeluș. Astfel încât am decis toate împreună că o să fie un băiețel. Roger s-a născut prematur. Am anunțat-o pe moașă că am început travaliul și am rugat-o să-i spună lui Susan — care avea pe-atunci treisprezece ani — că, dacă vrea să vină să vadă travaliul, poate s-o facă. Și a venit țopăind înainte să plece la școală, iar eu eram în chinurile facerii, înțelegeți, așa că i-am spus „ei bine” — respirând adânc și gândindu-mă că mi-aș putea tulbura fata pe viață — „ei bine, acestea sunt durerile nașterii și în felul acesta se manifestă”. Iar ea m-a bătut cu entuziasm pe spate și a spus „ei bine, cred că încă mai ai câteva ore bune”. Pur și simplu. „Ne vedem după școală” și a plecat. Acum trebuie să nască ea însăși luna viitoare și cred că se bucură cu toată ființa ei. Bine pregătită, înclin să cred.

DWW

Acea fată avea treisprezece ani și bineînțeles că mama a vorbit cu ea, dar eu cred că ceea ce a contat a fost atitudinea mamei. Dar ce se poate spune despre copiii mai mici? Copiii de unul sau doi ani sunt departe de a înțelege de ce anul acesta februarie are 29 de zile, și cu toate acestea, este foarte posibil ca ei, nu-i așa, la unul sau doi ani, să se simtă puțin în postura de a fi mama bebelușului? Vorbesc mai degrabă despre sentimentele decât despre mintea copilului. Cei mai mulți copii în jur de un an au un anume obiect care este foarte special pentru ei și pe care uneori îl îngrijesc de o ma-

nieră rudimentară, iar foarte curând este evident că se joacă de-a mama și copilul.

Am spus că vă ajutați copilul să prevadă. Mai există și alte lucruri pe care le faceți; de exemplu, încercați să fiți corecte, iar acest lucru este foarte dificil; tot ceea ce puteți să faceți este să încercați. Și să sperați că nu vă favorizați într-un mod mult prea evident vreunul dintre copii; cu excepția, bineînțeles, a bebelușului la început, care are nevoie să simtă că vă are cu totul. Dvs. și tatăl copilului împărtășiți responsabilitățile în tot felul de moduri. Și tatăl este acela spre care se întoarce în mod firesc copilul atunci când este nemulțumit de mamă și de noua ei preocupare. Majoritatea tatilor și-ar dori să ajute mai mult și nu le place că petrec atât de mult timp la serviciu, astfel neputând fi, practic, de nici un ajutor.

Și apoi, iarăși, în general nu se întâmplă să dați obiectele prețioase ale celorlați copii noului bebeluș, ci lăsați fiecare copil să înceapă de la zero în a colecționa obiecte și a se specializa. Așa că, deși dezvoltările majore care se petrec în copil sunt posibile datorită faptului că el se poate bizui pe dvs., mai există și multe alte lucruri pe care le faceți pentru a întâmpina anumite momente de stres.

Știți, cred, că sunt implicate sentimente teribil de intense și că, în realitate, copiii mici nu simt mai puțin decât noi. Mă întreb dacă nu cumva nu simt chiar mai mult. Noi, oamenii mari, ne considerăm norocoși dacă găsim modalități de a menține contactul cu o parte din intensitatea trăirilor ce aparțin copilăriei timpurii. Copiii mici nu numai că simt lucrurile cu cea mai mare intensitate, dar nici nu pot fi distrași de la ceea ce-i preocupă la momentul respectiv. Încă nu au avut timp să-și organizeze metode personale de a face față sau de a îngrădi

sentimentele care sunt prea dureroase și acesta este motivul pentru care țipă; și acesta este motivul pentru care contează atât de mult când poți să vă ajutați copilul mic să prevadă orice lucru ieșit din comun ce-ar putea să i se întâmple.

În perioada de așteptare a unui eveniment prevăzut, anumite aranjamente ale apărărilor pot deveni organizate în cadrul personalității copilului. Se întâmplă cam același lucru ca atunci când îi vedeți pe copii cum, pe propria dvs. masă, se joacă cu soldățeii și aranjează armatele pentru a ataca sau apăra un fort. Ideea că sentimentele copiilor mici sunt foarte intense și că anxietățile sau conflictele sunt atât de dureroase pentru ei, încât trebuie să organizeze apărări înăuntrul lor, mă duce spre ultimul lucru pe care doresc să-l spun în cadrul acestei discuții referitoare la gelozie. Este ceva în legătură cu gelozia anormală. Se întâmplă adeseori ca lucrurile să nu meargă bine. Fie gelozia nu încetează, ci durează ca gelozie pe față, fie „trece sub tejghea”, ca să spunem așa, și distorsionează personalitatea copilului.

În creșterea copiilor nu are nici un rost să ținim perfecțiunea. Multe dintre lucrurile care nu merg bine se corectează în timp; sau se corectează îndeajuns de bine ca să nu se mai vadă. Dar unele nu se corectează. Atunci când am spus și am repetat de câteva ori că gelozia este normală și sănătoasă, mă refeream la copiii mici. În creșterea și dezvoltarea personalității, în toate fetițele și toți băieții se formează capacitatea de a tolera sentimentul de gelozie, de a nu vorbi despre el și de a folosi acest lucru ca un imbold pentru acțiune. Dacă prietena ta a căpătat ceva mai bun decât tine, poți relativ ușor să aștepti; poate o s-o ajungi din urmă mai târziu sau poate o să te bucuri că ai cumpărat altceva în loc de ceea ce avea ea.

Cântărești lucrurile. Cred că aveți multe lucruri pentru care alți oameni vă invidiază. Toate aceste lucruri fac parte din viață și din conviețuirea oamenilor.

Ați ajuns să gestionați aceste lucruri relativ ușor, dar dvs., ca și mine însumi, ați pornit de la nu cu mult mai mult decât o relativă capacitate de a aștepta o șansă. Dar trebuie să recunoaștem că, în cazul anumitor oameni, există o deformare permanentă a personalității. Se poate să aveți vreun vecin cu un temperament gelos. Oamenii de acest fel reușesc, de obicei fără să-și dea seama ce fac, să provoace mediul din imediata lor apropiere să acționeze de o asemenea manieră, încât să-i facă geloși. Acești oameni sunt nefericiți și traiul alături de ei nu este prea ușor, iar eu nu vreau să spun că acest fel de gelozie este sănătos.

În cadrul discuției a existat o mamă care a fost în mod special sinceră cu privire la ea însăși și la felul în care gelozia ei față de propriul frate a persistat:

MAMA

— Ei bine, eram un copil singur la părinți... până când, la trei ani, mama mi l-a prezentat pe frățiorul meu bebeluș. Nu mi s-a părut deloc amuzant. Am rămas geloasă și când eram la școală, și obișnuiam să-l mușc, da, chiar așa... el nu apuca niciodată să-și dea seama că eu o făcusem sau să se supere, iar eu nu admiteam niciodată că o făcusem... dar chiar și acum — eu am douăzeci și nouă de ani, iar fratele meu douăzeci și șase —, dacă mama zice „Ei bine, uite ce-am făcut: i-am cumpărat lui William asta și asta”, eu spun „A, da, într-adevăr?”. Înțelegeți? Un fel de „nu-mi pasă”. Atunci ea zice „Bine, bine, zi-mi, tu ce vrei să-ți cumpăr?” Și-mi spune exact

cât a dat pe ceea ce i-a cumpărat lui și se asigură că și eu o să primesc exact la fel. I-a cumpărat un inel cu monogramă... știu că este prostesc, știu că este răutăcios, vreau să spun... eu sunt căsătorită, iar el nu este, dar dacă mama îi cumpără un inel cu monogramă, mă întorc imediat și spun „ce, el nu poate să-și cumpere din banii lui?” Înțelegeți? O săptămână mai târziu, am primit un inel cu piatră prețioasă.

DWW

În cazul oamenilor cu firi cu-adevărat geloase, putem fi siguri că pentru ei a existat la un moment dat, în copilăria timpurie, un motiv întemeiat de gelozie. Nenorocul oamenilor cu adevărat geloși este că nu au avut nici o șansă clară de a fi furioși și geloși și agresivi în momentul în care o asemenea atitudine ar fi fost rezonabilă și gestionabilă. Dacă ar fi avut o astfel de șansă, probabil că ar fi trecut prin faza geloziei și ar fi ieșit din ea așa cum o fac cei mai mulți copii. În schimb, gelozia a rămas înăuntru, iar adevăratul ei motiv s-a pierdut, așa încât acum persoana respectivă avansează tot timpul false motive de gelozie și pretinde că sunt justificate în prezent. Modul de a preveni o asemenea deformare este ca dvs. să le oferiți copiilor dvs. mici acel fel de îngrijire timpurie care să le permită să fie geloși la momentul potrivit. Cred că în cazul copiilor sănătoși gelozia se transformă în rivalitate și ambiție.

[1960]

Care-i baiul?

DWW

Există anumiți oameni care sunt destul de șocați să descopere că pot avea și altfel de sentimente față de copiii mici decât numai cel de iubire. Dacă veți asculta următoarea conversație, veți descoperi că se întâmplă ca aceste mame să fie niște persoane care sunt foarte sigure cu privire la sentimentele de iubire; ele le consideră ca fiind de la sine înțelese și nu se sfiesc să vorbească și despre partea mai puțin plăcută a vieții de familie. Aceste mame au fost în mod clar rugate să vorbească despre ceea ce simțeau că le enervează și, aparent, nu au întâmpinat nici o dificultate în a răspunde acestei invitații. Iată începutul conversației:

MAMELE

— Ei bine, am dorit să veniți în această după-amiază pentru a-mi povesti despre ceea ce vă enervează în „meseria” de mamă. Dnă W., în primul rând, câți copii aveți?

— Am șapte copii, cel mai mic are trei ani, iar cel mai mare, douăzeci.

— Considerați într-adevăr „meseria” de mamă ca fiind ceva enervant?

— Ei bine, cred că, în ansamblu și dacă e să fiu sinceră, da. Sunt de părere că adevărata dificultate într-o familie constă tocmai în acele lucruri mărunte și enervante ca, de exemplu, dezordinea permanentă și vânătoria constantă atunci când vine vremea de culcare — acest gen de lucruri le găsesc deranjante.

— Dnă A.?

— Ei bine, eu am doar doi copii — unul cam de patru ani, iar celălalt sugar, și bineînțeles că cel care mă irită, săracul, este cel de patru ani. Ca și dna W., cred că este vorba despre acele lucruri mărunte și, de asemenea, și de lipsa de timp de a ne adapta copiilor — mereu pare să existe o grabă, iar fiul meu întotdeauna vrea să se ducă să facă altceva atunci când trebuie să fim gata să ieșim afară într-o clipită.

— Dnă S.?

— Da, am două fete, una de trei și alta de un an, și sunt de acord cu celelalte două doamne — că timpul este un lucru important și că nu există niciodată destul timp pentru a face tot ceea ce mi-aș dori să fac.

— Vreți să spuneți că mai există și alte lucruri în afara îngrijirii copiilor pe care v-ați dori să le faceți și nu le faceți — lucruri pentru dvs. însevă?

— Ei bine, da, cred că există. Chiar îmi place să am grijă de copii și, în ansamblu, găsesc că este o ocupație care-ți aduce multe împliniri, dar care-i făcută foarte în grabă. Cred că mai ales atunci când obosesc este dificil. Chiar obosesc din când în când. Îmi dau toată silința ca acest lucru să nu se întâmple, dar nu este ușor...

— Care credeți că este cauza oboselii mamelor? Credeți că este vorba despre faptul că aveți prea multe lucruri de făcut într-o perioadă limitată de timp sau este vorba despre un soi de luptă împotriva situației?

— Nu, cred că este vorba de prea multe lucruri pe care trebuie să le faci într-o perioadă limitată de timp. La, hai să spunem, ora șase după-amiaza, oră de culcare, ceaiul deja a fost băut, ceștile trebuie spălate, celălalt copil trebuie hrănit și cina trebuie pregătită pentru soț — toate acestea trebuind făcute cam într-o oră. (*râsete*)

DWW

Iată un început bun. Dacă aveți mai mulți copii, casa dvs. nu poate arăta impecabil, iar în minte este imposibil să mențineți ordinea. Toate lucrurile se petrec în grabă deoarece trebuie să fiți mereu atentă la ceas și la tot soiul de lucruri. Iar copiii — cel puțin cei mai mici — nu au ajuns încă la vârsta la care li s-ar putea părea distractiv să-i asculte sau să-i imite pe adulți. Lumea a fost creată pentru ei, iar ei acționează conform acestei presupuneri. Apoi există această problemă a oboselii care este întotdeauna importantă. Atunci când sunteți obosită, lucrurile care de obicei sunt interesante pot deveni enervante, iar dacă nu ați dormit destul vă luptați cu nevoia de somn, ceea ce lasă o parte mai mică din dvs. disponibilă pentru a se bucura de toate acele lucruri interesante pe care le fac copiii — semne din fiecare zi ale dezvoltării lor.

Ați observat că, de data aceasta, vorbesc mai degrabă despre mame și sentimentele lor decât despre copiii pe care ele îi îngrijesc. Meseria de mamă este mult prea ușor de idealizat. Știm prea bine că orice funcție are frustrările și rutinele ei plictisitoare și momentele ei în care

este ultimul lucru pe care ar alege cineva să-l facă. Ei bine, de ce nu ne-am gândi în același fel și la îngrijirea bebelușilor și copiilor? Cred că, peste câțiva ani, aceste mame nu-și vor mai aminti exact cum s-au simțit și vor fi foarte interesate să asculte din nou această înregistrare în momentul în care vor fi ajuns în apele calme ale statutului de bunică.

MAMELE

— ... toate acestea trebuie făcute cam într-o oră.

— La noi în casă este un haos complet în fiecare seară de la 5.30 la 7.30... atunci nu știm nici unde ne este capul. Lucrurile sunt programate să se întâmple într-o anumită ordine, dar nu se întâmplă niciodată așa pentru că se petrece vreun alt lucru îngrozitor... cineva își varsă laptele sau ceva teribil... sau chiar... pisica se urcă în patul cuiva și nu se poate merge la culcare pentru că pisica este acolo sau pentru că pisica nu este acolo, iar ei vin de șase ori să vadă ce fac eu, și este un haos complet. (*râsete*)

DWW

Mi-a plăcut partea cu pisica care când este acolo, când nu este acolo! Nu se pune problema dacă dvs. faceți lucrurile în mod corect sau greșit. Ceea ce este în neregulă este modul în care se întâmplă lucrurile, ceea ce face să pară că invers lucrurile ar fi mers bine, dar bineînțeles că nu este așa. Sau poate că nu băgați de seamă toate acele lucruri care merg bine, ci numai acelea care merg prost, fie și numai puțin, devin un subiect îngrozitor care duce la țipete și urlete.

În cadrul următoarei părți, o mamă se referă la ceva ce probabil că apare foarte frecvent, sentimentul că o anumită abilitate specială a ei zace nefolosită sau că ceva ce i-ar fi plăcut să învețe trebuie să fie amânat pe termen nedefinit.

MAMELE

— Găsiți că există lucruri pe care v-ar plăcea să le faceți pentru dvs., ca, de exemplu, să scrieți o povestire sau să gătiți o anumită prăjitură sau să realizați ceva special pentru dvs., pe care copiii vă împiedică să le faceți?

— Ei bine, pe mine mă interesează foarte mult munca în domeniul social și genul acesta de activități. Mi-ar plăcea să fac lucrurile despre care mi s-a spus că le-aș putea face sau la care am fost invitată să iau parte, cu toate că până acum nu am putut pentru că nu am avut timpul necesar, și mi se pare foarte frustrant să nu pot să fac nici unul dintre aceste lucruri pentru că trebuie să stau acasă.

— Da, anul trecut am mers la un curs de croitorie care mi-a plăcut foarte mult, dar atunci când a apărut cel de-al doilea copil pur și simplu am descoperit că nu mai puteam să fiu gata la timp, iar apoi pe la ora opt mă gândeam „ia uite, dragă, chiar nu-mi permit să ajung”.

— Există lucruri pe care v-ar plăcea să le faceți?

— Da, îmi place foarte mult croitoria, dar mă enervează atunci când copiii... (*râsete*)... chiar îmi place și sunt complet absorbită când o fac și cam uit de timp, ceea ce creează probleme și nici nu am simțul timpului foarte dezvoltat. Îmi place foarte mult să uit de timp.

— Consider că unul dintre lucrurile foarte iritante este să trebuiască să mă opresc din ceea ce se întâmplă

să fac dimineața și să pregătesc masa — masa de prânz, la care mie mi-ar ajunge un ou sau așa ceva, dar... am și un soț, așa că trebuie să... (*vorbesc împreună*)

DWW

Iată aici cum soții intervin împreună cu copiii, așteptându-se la diverse lucruri și distrugând complet orice efort pe care soția-mamă poate îl face pentru a-și păstra un interes personal, unul care cere concentrare. Chiar acest punct este cel în care soția se poate trezi cu ușurință că-și dorește să fi fost la fel ca un bărbat, cu o slujbă drăguță și curată, program de mers la serviciu sau legi și regulamente de la sindicat care-l protejează de exact acele lucruri pe care ea le găsește enervante. Cred că în acest stadiu ea nici nu poate să-și închipuie cum de unii bărbați pot invidia femeile — să le invidieze că stau acasă, copleșite de muncile casnice și aflându-se în mijlocul celei mai grozave încurcături de copii și bebeluși. Și iată că ne reîntoarcem la încurcături și dezordine.

MAMELE

— Cred că dezordinea mi se pare o problemă îngrozitoare, deoarece, deși există cineva care mă ajută la curățenie, atunci când am terminat de făcut curat în toată casa, în următoarele douăzeci și cinci de minute arată de parcă nu am mai atins-o de doi-trei ani pentru că este plină de jucării pe care copiii trebuie să le aibă și bucățele de hârtie pe care trebuie să le taie. Nu m-aș plânge de așa ceva — bineînțeles că trebuie să facă lucrurile acestea și, deși este foarte frustrant să nu le faci nici un reproș în această privință, îi lași să le facă.

— Ei bine, mi se pare că atunci când copiii mei erau mai mici, până în patru ani, vârsta de mers la grădiniță, cum se spune, la prima școală, voiau să fie unde eram eu, iar dacă eu găteam în bucătărie, atunci și ei găteau în bucătărie, iar dacă aveam treabă în dormitor, erau și ei în dormitor. Nu se dezlipeau de mine, mă urmau peste tot, lucru care poate fi, cred, extrem de enervant uneori.

DWW

Deci... ce se poate spune despre păstrarea ordinii?

MAMELE

— Vi se pare mai ușor să-i lăsați să hoinărească după voia inimii peste tot în casă sau încercați să le limitați accesul doar la camerele lor?

— Nu, am o anumită cameră în care sper și mă rog să nu facă dezordine cumplită, dar invariabil fac o dezordine cumplită în toate camerele din casă — chiar se joacă peste tot.

— Credeți că ar fi posibil să le limitați accesul?

— Ei bine, nu știu dacă se poate spune că sunt norocoasă, dar Christopher pare să înțeleagă că ar trebui să se joace în camera de joacă.

— Câți ani are?

— Doi ani și ceva.

— Poate să vă vadă din camera de joacă?

— Nu, nu, este departe de bucătărie, dar locuim la apartament, nu la casă cu etaj, așa încât poate să vină oricând — vine și se joacă și în bucătărie. Lucru pe care, bineînțeles, mulți oameni îl consideră greșit. Când m-am

gândit să instalez o barieră, deja era prea târziu. În camera de zi și în sufragerie, avem un model vechi de clanțe și nu prea poate să le deschidă așa încât, până acum, camerele acestea au rămas ordonate.

DWW

Nu se poate face nimic în privința aceasta; trebuie să acceptați că mamele cu mai mulți copii mici tind să trăiască într-o grabă perpetuă. În momentul respectiv, nu știu ce altceva să facă. Poate că pe măsură ce copiii vor crește, pacea se va reinstala în casă, dar poate că nu.

MAMELE

— În fiecare seară, avem parte de niște bătălii extraordinare din cauza cinei câinelui — cine o să-i ducă mâncarea câinelui. Vedeți dvs., să le duci mâncarea câinilor este o chestie care se face prin rotație, dar întotdeauna există un anumit motiv pentru care persoana al cărei rând este nu ar trebui s-o facă. (*râsete*) Și, de obicei, cearta ține aproape douăzeci și cinci de minute, timp în care câinii stau la rând, înțelegeți, până să primească vreun pic de mâncare din cauza acestei gălcevi îngrozitoare care se petrece în familiile numeroase și pe care eu o găsesc brusc foarte enervantă. Nu numai cina câinilor e motiv de sfadă, ci și atunci când stai jos la masă, cineva va zice ceva și, înainte să-ți dai seama, iată — toată lumea țipă la toată lumea pentru că e o chestiune de principiu, înțelegeți — și avem parte de certuri îngrozitoare cu privire la tot felul de subiecte.

DWW

Toate aceste exemple ilustrează în câte feluri îngrijirea copiilor mici poate fi enervantă, iar acest lucru se întâmplă, oricât de iubiți și doriți ar fi copiii. Problema este a mamei, a cărei intimitate a fost invadată. Cu siguranță, undeva în ea există o parte care este sacrosanctă, la care nici măcar copiii ei nu pot ajunge? Trebuie să se aplece sau să cedeze? Ceea ce este teribil este că, dacă mama are ceva ascuns undeva, exact acela va fi lucrul pe care copilul îl va vrea. Chiar dacă este vorba doar despre un secret, și acest secret trebuie descoperit și expus. Poșeta ei cunoaște totul despre această chestiune. Săptămâna viitoare aș dori să dezvolt această temă a tensiunii la care este supusă mama.

La sfârșitul săptămânii trecute, după ce câteva mame de copii mici au vorbit despre lucruri care sunt enervante pentru mame, am adoptat o anumită idee și am accentuat-o în mod special: modul în care intimitatea mameilor este invadată și expusă. Aș dori s-o dezvolt deoarece consider că are mare legătură cu ceea ce poate fi enervant pentru părinți, și pentru mame în special.

Vă veți aminti că acestea sunt mame care se bucură că sunt căsătorite și au copii, care își iubesc copiii și nici nu și-ar închipui altceva; dar atunci când au fost rugate în mod hotărât să se refere la ceea ce le-a enervat, au răspuns cu mare bucurie.

Poate există persoane care nu au avut același fel de experiențe. La o extremă, unele au avut parte de ce-i mai rău, au fost complet încurcate și zăpăcite și au fost ne-

voite să ceară ajutor. În acest caz, încurcăturile au avut câștig de cauză și astfel mama a devenit iritabilă sau, în vreun alt fel incapabilă de a continua să fie ea însăși așa cum și-ar fi dorit. La cealaltă extremă, altele poate că nu au avut nici un sentiment de dezordine sau invazie; au putut să păstreze salonul curat și ordonat și cumva bebelușii și copiii lor mici s-au încadrat într-un model prestabilit, iar în cea mai mare parte a timpului a fost pace. În acest caz, mama și sistemul ei de valori fundamental rigid au dominat scena, iar bebelușii și copiii au trebuit să se adapteze, chiar dacă erau sau nu pregătiți s-o facă. Bineînțeles că pacea și ordinea sunt valoroase, dacă pot fi obținute fără o prea mare diminuare a spontaneității copiilor.

Este întotdeauna necesar să ne reamintim că există tot felul de părinți și tot felul de copii și, plecând de la această bază, putem discuta variațiile fără a afirma că un anumit fel este bun, iar altul, rău. Dar nu credeți că extremele, într-o direcție sau alta, reprezintă de obicei un semn că ceva este în neregulă pe undeva?

Adeseori, părinții or să spună că pe vremuri era ușor, că micuții erau trimiși la creșă și nimeni nu stătea să se gândească ori de câte ori făcea sau nu făcea ceva, că distrugea sau construia sănătatea mentală a copilului. Dar chiar și pe vremuri cei mai mulți oameni își creșteau copiii lăsându-i să umble în jurul lor, să facă zgomot și dezordine în tot locul, și fără ajutorul bonelor cu gulere apretate. Fiecare epocă își are obiceiurile ei, dar eu cred că există ceva ce a rămas întotdeauna neschimbat, această teribilă tendință a copiilor mici să intre exact acolo unde mamele își păstrează secretele. Întrebarea este: poate o mamă să se apere cu succes și să-și păstreze secretele fără ca în același timp să priveze copilul de un ele-

ment esențial — sentimentul că mama este accesibilă? La început, copilul era în posesie, iar între posesie și independență, trebuie, desigur, să existe un drum de mijloc al accesibilității.

Cineva neimplicat își poate aminti cu ușurință că mama este o casă cu acces liber pentru copiii ei doar pentru o perioadă limitată de timp. A avut secrete în trecut și o să aibă secrete și-n viitor. Și o să se considere norocoasă că pentru o vreme a fost infinit de deranjată de infinitele revendicări ale propriilor ei copii.

Însă pentru mama care se află în mijlocul acțiunii, nu există trecut și viitor. Pentru ea există doar experiența prezentă de a nu avea nici o arie necercetată, nici un Pol Nord sau Sud pentru că un explorator îndrăzneț îl găsește și îl încălzește; nici un Everest pentru că un cățărat ajunge în vârf și îl mănâncă. Fundul oceanului ei este cercetat cu batiscaful și, fie și-un singur mister de-ar mai avea, fața întunecată a lunii, chiar și acesta este găsit, fotografiat și redus de la mister la fapt dovedit științific. Nimic din ea nu este sacru.

Cine ar vrea să fie mamă? Cine, într-adevăr, în afara mamei care are copii deja! Și a anumitor persoane destul de speciale; acele bone care găsesc o modalitate de a fi complementare adevăraților părinți.

Puteți întreba: care este rostul încercării de a pune în cuvinte ce este enervant în „meseria” de mamă? Cred că mamele sunt ajutate de puțința de a-și verbaliza agoniile în momentul în care le trăiesc. Dacă este reprimat, resentimentul strică iubirea care se află în spatele tuturor lucrurilor. Cred că acesta este și motivul pentru care înjurăm. Un anumit cuvânt la momentul potrivit adună la un loc tot resentimentul și îl face public, după care ne liniștim și o nouă perioadă continuăm să facem ceea ce

făceam. În practică, am descoperit că mamele sunt ajutate de puțința de a intra în contact cu resentimentele lor cele mai amare. Incidental, cele mai multe nu au nevoie de ajutor, dar în folosul celor care au nevoie de ajutor am scris la un moment dat o listă cu vreo duzină de motive principale pentru care mamele s-ar putea descoperi urându-și copiii⁴. O să înțelegi că vorbesc despre mame care își iubesc copiii și care nu se tem să-și privească în față și celelalte sentimente. De exemplu, acest copil anume nu este copilul pe care mama l-a visat; nu este exact ideea de copil pe care mama o avea în minte. Într-un fel, tabloul pe care ea l-a pictat ar putea părea mai mult creația ei decât bebelușul care a devenit un lucru atât de real în viața ei. Bineînțeles că adevăratul bebeluș nu a apărut printr-o magie. Acest băiețel sau această fetiță reali au venit printr-un proces laborios, un proces care a implicat pericol pentru mamă atât în timpul sarcinii, cât și în timpul nașterii. Acest bebeluș real care acum este al ei o rănește când sugă, cu toate că procesul hrănirii poate aduce multe satisfacții. Treptat, mama descoperă că acest copil o tratează ca pe-o slugă neplătită și pretinde atenție, iar la început nu este interesat de starea ei de bine. În cele din urmă, bebelușul o mușcă, și tot timpul din dragoste. Se așteaptă de la mamă să își iubească încă de la început copilul din toată inima, cu bune și cu rele, părțile neplăcute laolaltă cu părțile plăcute, și inclusiv dezordinea. Nu după mult timp, copilul va fi dezamăgit de mamă și va arăta acest lucru, refuzând mâncarea bună care îi este

⁴ D.W. Winnicott, „Hate in the Countertransference”, în *Through Pediatrics to Psycho-Analysis* (Londra: Hogarth, 1975; New York: Basic Books, 1958) [vezi și ediția românească, D.W. Winnicott, *De la pediatrie la psihanaliză*, cap. XV — „Ură în contratransfer”, Editura Trei, București, 2003, pp. 256-267 (N. t.)].

oferită, astfel încât mama începe să se îndoiască de ea însăși. Iar iubirea surescitată a bebelușului este o iubire interesată și, după ce satisfacția a fost obținută, mama este aruncată la o parte ca o coajă de portocală. E nevoie să continui cu această listă de motive pentru care o mamă și-ar putea urî bebelușul?

În aceste stadii timpurii, bebelușul nu are nici o idee despre ceea ce mama face bine și nici despre sacrificiile ei ca acele lucruri să iasă bine, dar dacă merg prost, apar plângeri sub formă de țipete. După experiența unei întregi dimineți îngrozitoare, plină de țipete și crize de furie, mama iese în oraș cu bebelușul, iar acesta-i zâmbește unui necunoscut care spune: „la uite ce dulce este!” sau „la te uită ce făptură drăguță și prietenoasă!” Mama are tot timpul sentimentul acut că, dacă la început greșește cu ceva în privința bebelușului, va urma o lungă perioadă în care va plăti pentru acest fapt, în timp ce, dacă face lucrurile bine, nu are absolut nici un motiv să se aștepte la mulțumiri. Cred că și dvs. înșivă puteți găsi cu ușurință vreo duzină de motive. Probabil că nu veți găsi nici unul mai rău decât cel pe care l-am ales pentru discuție, felul în care copiii vă invadează cea mai profundă rezervă. Dacă acest lucru este posibil, aș dori să vă aduc oarecare lumină asupra subiectului.

La începutul începutului, nu există nici o dificultate, deoarece bebelușul este în dvs. și este parte din dvs. Cu toate că este doar un chiriaș, ca să spunem așa, copilul din pânțec se confundă cu toate ideile de copii pe care le-ați avut vreodată, iar la început copilul este de fapt secretul. Secretul devine un copil.

Aveți destul timp în nouă luni să dezvoltați o relație specială cu acest fenomen, secretul devenit copil, iar

după ce au trecut câteva luni puteți să vă identificați cu copilul care este în dvs. Pentru a ajunge la această stare de fapt, trebuie să fiți destul de calmă și să vă este de foarte mare ajutor dacă soțul dvs. vă este întru totul alături și tratează cu restul lumii în numele amândurora.

Mi se pare că această relație specială cu copilul se sfârșește, dar nu chiar în momentul nașterii. Cred că această stare de lucruri specială mai durează câteva săptămâni după naștere, dar numai în cazul când nu există circumstanțe speciale care să vă aducă într-un mod nefericit cu picioarele pe pământ, cum ar fi necesitatea de a părăsi maternitatea sau de a concedia o doică nepotrivită sau faptul că soțul dvs. s-a îmbolnăvit sau orice altceva.

Dacă sunteți norocoasă și nu apar complicații supărătoare, această stare specială poate începe să se apropie treptat de final. Apoi începeți un proces de restabilire a dvs. ca persoană matură a lumii, iar acest lucru vă va lua mai multe luni. Copilul dvs. are nevoie ca dvs. să fiți capabilă să faceți acest lucru, cu toate că acest proces îi aduce suferință. Aici și acum începe o luptă teribilă — copilul, nemaifiind secretul, începe să pretindă toate secretele dvs. Deși luptă într-o bătălie deja pierdută, copilul dvs. emite pretenție după pretenție într-o goană perpetuă după aur în care aurul nu este niciodată de ajuns; o nouă pretenție trebuie emisă. Și oricum dvs. vă recuperați propriul statut individual separat, iar minele dvs. de aur devin din ce în ce mai inaccesibile.

Totuși nu vă reveniți complet. Dacă acest lucru s-ar întâmpla, ar însemna că ați încetat să mai fiți părinte. Și bineînțeles că, dacă aveți mai mulți copii, același proces începe din nou și din nou, și ajungeți să aveți patruzeci și cinci de ani înainte să puteți privi în jurul dvs. și să vedeți care este locul dvs. în lume.

Subiectul pe care l-am început este unul important, iar eu nu mai am timp decât să spun încă un lucru. Sunt convins, în urma discuțiilor cu nenumărate mame și în urma observării creșterii copiilor lor, că mamele care sunt cele mai câștigate la sfârșit sunt cele care pot să cedeze la început. Cele care pierd totul. Ceea ce câștigă este faptul că, în decursul timpului, pot recupera, deoarece copiii lor treptat renunță la această perpetuă emiteră de pretenții și sunt bucuroși că mamele lor sunt ființe individuale independente, așa cum, într-adevăr, devin și ei rapid.

Probabil că știți că acei copii care sunt privați de anumite elemente esențiale ale vieții de familie (adică de genul de lucruri despre care am vorbit până acum) tind să aibă permanent resentimente; poartă pică împotriva a ceva, dar de vreme ce ei nu știu ce este acel ceva, societatea trebuie să suporte consecințele și astfel acești copii sunt numiți antisociali.

Așa încât mă simt destul de încrezător cu privire la aceste mame care-și descriu bătălia contra cronometru împotriva hoardelor invadatoare ale copiilor lor. În cele din urmă, acest câmp de luptă nu va fi acoperit de cadavre, ci de copii individuali care nu sunt nici copii privați de ceva, care nu sunt copii-problemă sau delincvenți. În loc de toate acestea, ei sunt niște adolescenți, fiecare capabil să-și susțină existența independentă. Și abia când copiii dvs. există independent, puteți și dvs. să faceți același lucru. Puteți să fiți dvs. însevă, cu secretele dvs., lucru care vă readuce (deși cu o diferență) acolo unde erați înainte de a fi invadată de copiii dvs.

Săptămâna trecută am vorbit numai eu și am ales un aspect al problemei acestor mame deoarece m-am gândit că ar fi important. Nu am uitat deloc că mamele de copii mici sunt de obicei obosite și nu ajung să doarmă cât ar trebui, dar am ales să vorbesc despre pierderea intimității mamei. În această săptămână aș dori să revin la discuție. În pasajul care urmează veți auzi vorbindu-se despre luptele care se duc între copiii unei familii, lupte care ar putea fi numite războaie civile, și despre efectele lor asupra nervilor mamei.

MAMELE

— Consider că se ceartă prea mult. Chiar mă întreb de ce. Ai crede că sunt cei mai înverșunați dușmani în loc de frați și surori iubitoare — se ceartă și țipă — și, cu toate acestea, țin, cred, foarte mult unii la alții. Dacă intervine cineva din afară, se coalizează imediat și-și iau apărarea unii altora sau dacă vreunul dintre ei este bolnav, aleargă acasă să-i dea câte ceva, dar se ceartă de dimineața până seara și cred că începe să mă enerveze să intru și să aud „tu ai făcut asta”, „nu, n-am făcut eu”, „ba tu”, „ba o s-o fac”, „ba nu”, „ba da”, „te urăsc”. Și ușile se trântesc și ei încep să se bușească prin casă, înțelegeți, iar eu mă grăbesc să-i despart. Chiar se ceartă îngrozitor.

— Cred că este și aceasta o modalitate de a-și consuma energia — nervoasă și de altă natură.

— Și eu cred la fel, dar este foarte supărător.

— Este ceva îngrozitor pentru nervii unei mame. Da, și eu îmi aduc aminte de lucruri de felul acesta. Sora mea cea mică și cu mine obișnuiam să ne ciondănim... iar eu obișnuiam să-mi supăr mama.

— E ceva ce pur și simplu uzează mamele. Dar nu ~~este ceva cu adevărat important. Ei bine, lucrurilor im-~~portante cred că poți întotdeauna să le faci față pentru că sunt destul de neobișnuite... este vorba de o criză la nivelul căreia te poți ridica... (*vorbesc împreună*)... Lucruri mărunte de zi cu zi, ca picăturile pe piatră, nu-i așa — pic, pic, pic.

DWW

Da, pic, pic, pic! Și cu ce scop? Există un scop, să știți. Săptămâna trecută am spus că, după părerea mea, fiecare copil intră de-a dreptul și pretinde orice se află acolo înăuntru, iar acum aș dori să adaug că, dacă se găsește ceva acolo înăuntru, copilul folosește acel ceva și-l folosește până nu mai rămâne nimic. Nu este lăsat nici un răgaz, nu este arătată nici un fel de milă, nu există jumătăți de măsură. Mama are parte de o folosire intensivă. Copiii ajung la sursa ei de energie și se leagă la ea, secând-o cu o plictisitoare constanță. Principala ei slujbă este supraviețuirea. Tot despre această plictisitoare constanță cu care copiii fac anumite lucruri va fi vorba și-n următorul pasaj.

MAMELE

— Noi avem povești de „noapte bună” pe care eu le găsesc destul de enervante pentru că le-am spus în fiecare noapte, fără nici o excepție — și dacă se întâmplă vreodată să ieșim în oraș, bineînțeles că sesizează, nu-i așa — copiii...

— Oh, da, sesizează.

— Nu poți să sari nici un cuvânt, nu poți nici măcar să spui... ceea ce în mod obișnuit ar fi de ajuns — trebuie să se întâmple în fiecare noapte, fără excepție, chiar dacă ești bolnavă sau sănătoasă sau moartă sau pe moarte — două povești îngrozitoare trebuie citite și chiar cred că uneori este... (*vorbesc împreună*)

— Da, îmi vine pur și simplu să iau cărticica aceea și s-o rup.

DWW

„... și s-o rup.” S-ar putea să fie destul de multe ascultătoare care să se bucure auzind aceste cuvinte rostite măcar o dată. Și, cu toate acestea, poveștile vor continua să fie repetate, și repetate cu acuratețe, iar copiii vor continua să aibă nevoie de aceste teritorii limitate pe care ei le cunosc în detaliu și în care nu există nici o surpriză. Această certitudine că nu vor exista surprize este cea care-i ajută să se liniștească, pregătind astfel calea pentru alunecarea în somn.

Următorul citat din discuție se referă la stadiile lipsite de recompense, perioadele în care, dintr-un motiv sau altul, un copil care se dezvoltă bine trebuie să dea înapoi sau devine indiferent sau sfidător în mod clar. Aici, o fetiță face față geloziei ei cu privire la bebeluș pierzându-și toate achizițiile și devenind ea însăși asemenea unui bebeluș.

MAMELE

— Fetița mea cea mare putea să se îmbrace singură de aproape — oh, nouă luni, și deodată s-a decis că nu o să se mai îmbrace. Este perfect capabilă s-o facă. Nu poate

să-și tragă fermoarul sau să-și încheie nasturii de la spate, dar poate să și-i încheie pe cei din față, dar spune „nu”, vrea să fie un bebeluș și se întinde în poala mea la fel ca cel mic — așa încât iată-ne aici, acum trebuie să-i îmbrac pe amândoi dimineța și să-i dezbrac pe amândoi seara.

— Ei bine, prevăd că o să trec și eu prin toată chestiunea asta cu îmbrăcatul de unul singur. Încă nu am probleme pentru că el încă nu poate, dar pot să-mi dau seama că acest lucru o să fie ceva iritant pentru mine — să-l privesc cum o să-și pună încet lucrurile invers decât trebuie... (*vorbesc împreună*)... pentru că nu pot — mie îmi place să fac lucrurile repede.

DWW

Acesta este un alt lucru care poate fi enervant — să te adaptezi la ritmul fiecărui copil. Prin temperament, anumiți copii sunt mai înceți decât mamele lor, iar alții, mai rapizi. Este o mare problemă pentru mamă să se adapteze la nevoile fiecărui copil din acest punct de vedere al iușimii sau încetinelii. În mod special iritantă este sarcina unei mame rapide de a se adapta unui copil destul de întârziat. Și, cu toate acestea, dacă mama și copilul pierd contactul unul cu celălalt în această chestiune de sincronizare, copilul pierde capacitatea de a acționa, se proteste și lasă din ce în ce mai multe lucruri pe seama mamei sau a doicii. Pentru copil este la fel de rău și atunci când el este rapid, iar mama este înceată, după cum vă puteți cu ușurință imagina. Poate că mama este înceată din cauză că este deprimată, dar copilul nu poate înțelege încă motivele și nu poate să țină seama de ele. Fără nici o îndoială că se pot face multe prin planificare, dar copiii mici tind să strice și cele mai bune planuri, pur

și simplu pentru că ei nu pot înțelege nici o nevoie de a privi în viitor. Ei trăiesc în prezent. În următoarea parte vom auzi vorbindu-se despre planificare:

MAMELE

— Ei bine, o parte a acestei lipse de timp se datorează problemei reprezentate de organizarea ieșitului în oraș — plănuirea unei după-amieze astfel încât să se încadreze între masa de la ora două și cea de la ora șase. Cred că problema principală sunt cumpărăturile — pentru că eu merg la o piață care se află cam la șase kilometri, dar care este mai ieftină — și să-i faci pe amândoi copiii, unul hrănit la biberon și celălalt cu lingurița, să fie îmbrăcați și gata de plecare este o adevărată performanță — și unul dintre ei normal că doarme mai mult, ceea ce ne întârzie și mai mult —, iar apoi graba nebunească prin piață, încercând să ajung înapoi la timp pentru a-l hrăni din nou pe celălalt cu biberonul. Apoi sunt celelalte lucruri, cum ar fi ieșitul la un ceai uneori... în această după-amiază, de exemplu, și pregătirea în vederea ieșirii. Ne ia aproape o oră ca să fim toți trei gata.

— Este o sarcină teribilă.

— Până ești tu gata, cei doi copii, vreau să spun...

— Da, ceilalți doi se pare că s-au murdărit deja.

— Este vorba de planificare — de alegerea celor mai bune momente de plecare.

— Micile exemple de tipul acestora sunt probabil cele mai enervante dintre toate — cred că sunt cele mai iritante, da.

— De fapt, vreau să spun, îmi iubesc cei doi copii. Nu găsesc că sunt iritanți tot timpul, este vorba doar de aceste lucruri mărunte.

— Ceva ce mă deranjează puțin este următoarea masă — ce o să mănânce — ce o să mănânce ei toți.

— Planificați mesele pe o perioadă mare de timp?

— Nu, nu. Nu-mi stă în fire să planific. Ceva de genul — știți — pe măsură ce ne apropiem de masă... (*râsete*)... ceva se materializează... Vedeți dvs., fac cumpărături — fac cumpărături o dată pe săptămână, astfel încât să am destul în casă pentru următoarea săptămână, dar nu hotărâsc când și unde or să fie folosite decât mai târziu.

— Ei bine, eu sunt uimitor de norocoasă în legătură cu prânzul, pentru că felul preferat al lui Christopher este carnea tocată. M-am săturat de carne tocată. (*râsete*)

— Au niște gusturi foarte limitate uneori, nu-i așa? E mai ușor așa...

— Da, foarte ușor.

DWW

Se ivește o rază de speranță. O mamă planifică și organizează cât de mult poate, dar cumva nu poate să facă să cadă la pace și nevoile fiecărui copil, și dictatura ceasului, și relativa distanță dintre casă și magazin, și realitatea propriei puteri limitate. În final, ne reîntoarcem la imaginea unei mame luptându-se să facă față în același timp nevoilor individuale ale copiilor și lumii așa cum o cunoaște ea.

MAMELE

— ...dar o altă mare sursă de iritare este necesitatea de a mă întrerupe din treburile casnice — când dau cu aspiratorul sau altceva de genul acesta: am senzația că

pot să termin camera în zece minute doar dacă aş fi lăsată, dar să am pe cineva care vine în spatele meu şi „vreau la oliţă” — stă pe oliţă şi trebuie să stai cu el — trebuie să stai cu el şi...

— Da, nu poţi să pleci să faci altceva.

— Iar el transformă toată chestia într-o joacă. (*râsete*)

— Şi apoi ceva dă în clocot pe aragaz, iar tu ai lăsat aspiratorul pornit pentru că ai crezut că o să te întorci într-un minut...

— Oh, găsesc întreruperile constante foarte iritante — deodată aud un ţipăt de undeva şi trebuie să las totul deoparte chiar dacă gătesc, cu mâinile pline de făină şi alte lucruri de genul acesta — şi să mă grăbesc să aflu ce s-a întâmplat.

— Ei bine, eu, dacă am mâinile pline de făină, spun „uite ce e, nu-i așa că nu vrei să fac nimic cu mâinile așa?”

— Şi merge?

— Da. „O s-o fac mai încolo.” Mi-e teamă că spun asta destul de des, şi la fel şi atunci când — când se ivesc diverse lucruri iritante cum ar fi „vai de mine, am uitat asta şi asta acasă”, spune Elizabeth, ştiţi, când trebuia să mergem undeva şi ea voia să-şi ia păpuşa, sau voia să ia un coşuleţ de cumpărături — eu spun „ei bine, va trebui să-l iei cu tine data viitoare”. Este ca un vis pe moment.

DWW

Există o limită şi tot timpul, pe măsură ce fiecare copil creşte, există o limită definită din ce în ce mai clar a cererilor pe care acesta are dreptul să le adreseze mamei. Şi cine trebuie să stabilească această limită? Într-o anumită măsură, mama descoperă că poate treptat să se apere.

MAMELE

— Multe depind de ce fel de noapte ai avut și tu. (*râsete*)

— Eu am avut o noapte îngrozitoare și chiar eram supărată pe el în ziua aceea, iar dacă ar fi manifestat cel mai mic semn că o să mă deranjeze, mi-e teamă că aș fi explodat într-un fel.

— Și acest lucru îl face să fie mai rău?

— Nu, cred că simte că am ajuns chiar la capătul puterilor și că mai bine ar sta cuminte. Și, în mod surprinzător, chiar stă.

DWW

Dar mă aștept ca, în cele din urmă, tatăl să fie cel care trebuie să intervină și să-și apere soția. Și are și dreptul s-o facă. Nu numai că își dorește să-și vadă soția revenind la o existență independentă, dar își dorește și să-și poată avea soția pentru sine, chiar dacă în anumite momente acest lucru înseamnă excluderea copilului. Așa mecat, în decursul timpului, tatăl pune piciorul în prag, ceea ce mă readuce la conferințele mele de acum câteva săptămâni despre „A spune «nu»”. Într-una din acele emisiuni, am sugerat că, mai ales atunci când tatăl pune piciorul în prag, el devine semnificativ pentru copilul mic, presupunându-se că mai înainte își câștigase dreptul de a lua o atitudine fermă prin aceea că fusese alături de mamă și copil într-un mod prietenos.

Îngrijirea copiilor mici poate fi într-adevăr iritantă, dar alternativa, înregimentarea copilului foarte mic, este cea mai îngrozitoare idee pe care o mamă o poate

concepe. Așa încât cred că toți copiii vor continua să fie o pacoste, iar mamele vor continua să se bucure că au avut norocul să le fie victime.

[1960]

Siguranța

De câte ori încearcă cineva să verbalizeze nevoile fundamentale ale bebelușilor și copiilor, auzim cuvintele „copiii au nevoie de siguranță”. Uneori, poate simțim că acest lucru este rezonabil, iar alteori poate simțim că ne îndoim. Se poate pune întrebarea „ce înseamnă cuvântul *siguranță*?” Desigur că părinții care sunt prea protectivi le cauzează disconfort copiilor lor, după cum și părinții în care nu se poate avea încredere își fac copiii să se simtă încurcați și speriați. Atunci, în mod evident, este posibil ca părinții să ofere prea multă siguranță și, cu toate acestea, știm că toți copiii chiar au nevoie să se simtă în siguranță. Cum am putea rezolva această problemă?

De fapt, părinții care reușesc să păstreze familia unită le oferă copiilor lor ceva de o imensă importanță și, natural, atunci când o familie se destramă, în rândul copiilor se numără victime. Dar dacă auzim pur și simplu că cei mici au nevoie de siguranță, sigur ne gândim că, probabil, ceva lipsește din această declarație. Copiii văd în siguranță un fel de provocare, o provocare la adresa lor să demonstreze că se pot elibera. Extrema ideii că si-

garanția este ceva bun ar fi aceea că închisoarea ar fi unul dintre cele mai bune locuri pentru creșterea unui copil. Este o idee absurdă. Bineînțeles că libertatea spiritului poate exista oriunde, chiar și într-o închisoare. Poetul Lovelace a scris:

*Nici muri de piatră, nici zăbreu
Nu fac o pușcărie.*⁵

vrând să spună că există mai multe lucruri la care trebuie să ne gândim, în afara faptului real de a fi ținuti sub niște limite. Dar oamenii trebuie să trăiască liberi pentru a avea o viață plină de imaginație. Libertatea este un element esențial, ceva ce îi face pe oameni să dea ce au mai bun în ei. Cu toate acestea, trebuie să admitem că există anumiți oameni care nu pot trăi în libertate deoarece se tem atât pentru ei, cât și pentru lume.

Pentru a organiza aceste idei, cred că trebuie să ne gândim la procesul de dezvoltare al bebelușului, copilului, adolescentului, adultului și să identificăm evoluția nu numai a persoanelor individuale, ci și a ceea ce se pretinde de la mediu de către acești indivizi pe măsura ce evoluează. Cu siguranță că este un semn de sănătate atunci când copiii încep să fie capabili să se bucure de libertatea care le poate fi oferită treptat. Care este țelul pe care vrem să-l atingem în creșterea copiilor? Sperăm că fiecare copil va dobândi treptat un sentiment de securitate. Trebuie ca înăuntrul fiecărui copil să se construiască o credință în ceva; nu numai ceva ce este bun, ci și ceva care este de încredere și durabil sau care se reface

⁵ *Către Atena, din închisoare*, în traducerea lui Tudor Dorin, în *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, vol. I, Editura Minerva, București 1981, p. 225. (N. red.)

după ce a fost rănit sau după ce i-a fost permis să dispară. Întrebarea este „cum are loc această construire a unui sentiment de securitate? „Ce anume duce la această stare de fapt satisfăcătoare, în care copilul are încredere în oamenii din jur și în lucruri? Ce anume scoate la iveală acea calitate pe care o numim încredere în sine? Factorul decisiv este unul personal, unul înăscut sau învățătura morală? Trebuie să existe un exemplu care să fie copiat? Este necesar să-i asigurăm copilului un mediu înconjurător potrivit pentru a produce efectul dorit?

Am putea revedea stadiile dezvoltării emoționale prin care trebuie să treacă fiecare copil pentru a deveni o persoană sănătoasă și, în cele din urmă, adultă. Acest lucru ar lua foarte mult timp, dar ar putea fi realizat. În cursul acestei treceri în revistă, am putea vorbi despre procesele de creștere de care individul dispune încă de la naștere și despre modul (în mod necesar foarte complex) în care ființele umane devin persoane independente. Aici, totuși vreau să mă refer la asigurarea mediului potrivit, la rolul pe care îl jucăm noi și la rolul pe care îl joacă societatea în relație cu noi. Mediul este cel care face posibil ca fiecare copil să crească, iar fără un mediu adecvat în care să se poată avea încredere, creșterea personală a unui copil nu poate avea loc sau această creștere se face distorsionat. Și dat fiind că nu există doi copii care să fie identici, ni se cere să ne adaptăm în mod specific la nevoile fiecărui copil. Ceea ce înseamnă că oricine ar îngriji un copil trebuie să-l cunoască și trebuie să acționeze pe baza unei relații personale vii cu acesta, iar nu pe baza unor lucruri învățate și aplicate mecanic. Fiind prezenți și consecvenți cu noi înșine într-un mod dătător de încredere, oferim acea stabilitate care nu este rigidă, ci vie și umană, ceea ce îl face pe copil să se simtă în siguranță. Aces-

tea sunt lucrurile în raport cu care bebelușul poate crește și pe care el le poate asimila și copia.

Atunci când oferim securitate, facem două lucruri deodată. Pe de o parte, datorită ajutorului nostru, copilul este în siguranță în fața neprevăzutului, în fața nenumăratelor intruziuni neplăcute și în fața unei lumi care încă nu este cunoscută sau înțeleasă. De asemenea, pe de altă parte, apărăm copilul de propriile-i impulsuri și de efectele pe care aceste impulsuri le-ar putea produce. Nu cred că este nevoie să vă reamintesc că bebelușii foarte mici au nevoie de îngrijire într-un mod absolut și că nu se pot descurca pe cont propriu. Au nevoie să fie ținuți, mișcați, curățați, hrăniți și păstrați la temperatura potrivită și să fie protejați de curent și lovituri. Au nevoie ca impulsurile lor să fie întâmpinate și au nevoie ca noi să dăm un sens spontaneității lor. În acest stadiu timpuriu, ei nu se lovesc de nici o dificultate prea mare, deoarece în cele mai multe cazuri fiecare bebeluș are o mamă, iar în această perioadă mama se ocupă aproape numai de nevoile bebelușului ei. În acest stadiu, bebelușul este în siguranță. Atunci când unei mame îi reușește acest lucru pe care îl face la început, rezultatul este un copil ale cărui dificultăți chiar țin nu de ingerințele lumii înconjurătoare, ci de viață și de conflictul inerent sentimentelor vii. Atunci, în cele mai satisfăcătoare circumstanțe, în siguranța unei îngrijiri care este îndeajuns de bună, bebelușul începe să trăiască o viață personală și individuală.

Foarte curând, bebelușii încep să fie capabili să se apere împotriva nesiguranței, dar în primele săptămâni și luni nu sunt decât slab constituiți ca persoane astfel încât, dacă nu primesc susținere, dezvoltarea le este tulburată atunci când se întâmplă lucruri supărătoare. Bebelușul care a cunoscut siguranța în acest stadiu timpu-

riu începe să poarte în el așteptarea că nu va fi dezamăgit. Frustrările — ei bine, da, acestea sunt inevitabile; dar a fi lăsat fără ajutor — ei bine, nu! Toate aceste lucruri sunt foarte clare.

Chestiunea de care ne ocupăm aici este următoarea: ce se întâmplă atunci când un sentiment de siguranță se stabilește în copil? Vreau să spun următorul lucru. Datorită acestui fapt, începe o lungă luptă *împotriva* siguranței, adică a siguranței care este furnizată în mediu. Mama, după perioada inițială de protecție, treptat îi permite lumii să pătrundă, iar individul-copil mic se năpustește acum asupra fiecărei noi oportunități de a se exprima liber și de a acționa impulsiv. Acest război *împotriva* siguranței și controlului se desfășoară pe toată durata copilăriei; și, cu toate acestea, controlul nu încetează să fie necesar. Părinții continuă să fie pregătiți cu un cadru disciplinar, cu pereți de piatră și gratii de fier, dar, în măsura în care cunosc fiecare copil așa cum este el și în măsura în care sunt preocupați de evoluția copiilor lor ca persoane, întâmpină cu bucurie sfidarea. Continuă să funcționeze ca gardieni ai păcii, dar se așteaptă la anarhie și chiar la revoluție. Din fericire, în cele mai multe cazuri, prin viața imaginației și jocului și prin experiențe culturale, se obține o ușurare atât pentru copii, cât și pentru părinți. În timp și în cazul unei dezvoltări sănătoase, copiii devin capabili să păstreze un sentiment de siguranță în fața nesiguranței manifeste, ca, de exemplu, atunci când un părinte este bolnav sau moare sau când cineva nu se poartă cum trebuie sau când familia, dintr-un motiv sau altul, se destramă.

Copiii au nevoie să afle în permanență dacă se mai pot baza pe părinții lor, iar această testare poate continua până când, la rândul lor, copiii sunt pregătiți să ofe-

re condiții sigure pentru propriii lor copii și chiar și după aceea. Adolescenții, într-un mod foarte caracteristic, supun la diferite teste toate măsurile de securitate, și toate regulile, și reglementările, și disciplina. Așa încât se întâmplă că, de obicei, copiii chiar acceptă siguranța ca presupunere fundamentală. Ei cred într-o bună îngrijire maternă și paternă timpurie, pentru că au avut parte de așa ceva. Poartă cu ei un sentiment de siguranță, iar acesta este consolidat în mod constant prin testările realizate asupra părinților și familiei lor, asupra profesoriilor și prietenilor lor și asupra oamenilor de tot felul pe care îi întâlnesc. Găsind încuietorile și zăvoarele bine închise, vor începe să le descuie și să le spargă; vor izbucni. Și vor izbucni încă o dată și încă o dată. Altfel, s-ar ghemui în pat, ar asculta melodii triste de jazz și s-ar simți inutili.

De ce în mod special adolescenții fac aceste teste? Nu credeți că este din cauză că întâlnesc în ei înșiși sentimente înspăimântător de noi și de puternice și își doresc să știe că limitele externe sunt încă la locul lor? Dar în același timp trebuie să demonstreze că pot să depășească aceste limite și să se delimiteze pe ei ca ei înșiși. Copiii sănătoși chiar au nevoie de oameni pentru a continua să se controleze, dar disciplina trebuie furnizată de persoane care pot fi iubite și urâte, care pot fi sfidate și de care se poate depinde; limitele mecanice nu sunt de nici un folos și nici frica nu poate fi o motivație bună pentru ascultare. Este întotdeauna vorba despre o relație vie între persoane care oferă spațiul de manevră necesitat de o creștere adevărată. O creștere adevărată poartă copilul sau adolescentul până în pragul unui simț al responsabilității adult, mai ales în ceea ce privește responsabilitatea referitoare la oferirea unor condiții sigu-

re pentru copiii mici ai unei noi generații. Nu-i așa că este posibil să vedem toate aceste lucruri petrecându-se în operele artiștilor creativi de toate genurile? Ei fac ceva care este foarte prețios pentru noi, deoarece creează în mod constant forme noi și le depășesc mai apoi doar pentru a crea altele. Artiștii ne abilitază să rămânem vii, în vreme ce experiențele vieții reale amenință adesea să distrugă sentimentul nostru de a fi cu adevărat în viață și reali într-un mod viu. Dintre toți oamenii, artiștii ne reamintesc cel mai bine că lupta între impulsurile noastre și sentimentul de siguranță (ambele fiindu-ne vitale) este o luptă eternă și una care continuă înăuntrul fiecăruia dintre noi atâta timp cât suntem vii.

Prin urmare, în cazurile sănătoase copiii dezvoltă destulă încredere în ei înșiși și în alți oameni pentru a urî limitele externe de orice fel; limitele s-au transformat în autocontrol. În cazul autocontrolului, conflictul este dinainte perlaborat înăuntrul persoanei. Așa că eu văd lucrurile în felul următor: condițiile bune din stadiile timpurii duc la un sentiment de siguranță, sentimentul de siguranță duce la autocontrol, iar când autocontrolul s-a instituit, atunci securitatea care este impusă este o insultă.

[1960]

Sentimentul de vinovăție

CLAIRE RAYNER⁶: Atunci când fetița mea avea doar câteva săptămâni, o rudă a mea mi-a telefonat și, cu o voce foarte schimbată, mi-a spus că este de la NSPCC⁷. Acum, destul de ciudat — deși în trecut întotdeauna detectasem aceste glume atunci când ea mi le făcea —, de această dată nu m-am prins și am simțit că mă cuprinde o îngrozitoare frică plină de vinovăție. Vreau să spun că mi-a fost frică, mă gândeam oare ce făcusem ca să mi se întâmple așa ceva? Cred că această reacție a fost foarte interesantă. Mi-a luat ceva vreme ca să depășesc momentul; de fapt, întreaga zi. Încă mai am un sentiment dezagreabil înăuntrul meu cum că aș fi făcut ceva ce nu trebuia.

⁶ Claire Rayner, de meserie asistentă medicală, este o bine-cunoscută scriitoare și gazdă de emisiuni radio și teledifuzate. Este autoarea multor cărți despre îngrijirea și sănătatea copiilor.

⁷ NSPCC — National Society for the Prevention of Cruelty to Children — cea mai importantă instituție specializată în protecția copilului și prevenirea abuzurilor asupra copilului, din Marea Britanie. (N. I.)

DWW: Hm, mi se pare și normal. Dar, în afară de sentimentul de vinovăție, nu e oare aici ceva ce are de-a face cu faptul că un lucru a intervenit brusc, chiar într-un moment în care tu nu te reîntorseși cu totul în lume? Vreau să spun că mă gândeam că, în clipele de exact dinainte să naști un copil și imediat după ce l-ai născut, te afli într-o poziție destul de protejată în lume și nu te aștepți la acest gen de lucruri. Nu se poate ca ceva, fie chiar și un zgomot puternic sau orice altceva neașteptat, să te facă să te simți îngrozitor în acea perioadă?

CR: Ei bine, da, sunt de acord, dar acesta era într-un mod atât de clar un sentiment de vinovăție. Știi că există atâtea feluri de frică, nu-i așa? Auzi un zgomot puternic și ți-e frică într-un anumit fel, ți-e frică — frica anticipatorie că o să se întâmple ceva rău — sau te duci la dentist și ți-e frică în felul acela. Dar aceasta a fost o frică vinovată. Făcusem ceva rău și urma să fiu prinsă, înțelegi; acesta era modul în care mă simțeam. Că fusesem descoperită comițând un act criminal.

DWW: Da, bine, chiar înțeleg ce spui și-mi place ideea de a discuta despre acest lucru cu tine pentru că există ceva ce m-a interesat foarte mult, și anume faptul că, vorbind ca observator și psiholog și toate lucrurile de acest gen, cu mame și tați despre copiii lor, am descoperit că, oricât de grijuliu aș fi, există tendința să-i fac să se simtă vinovați. Mi-am dat multă silință să încerc să pun problema de așa manieră, încât să nu fiu critic și să încerc mai degrabă să explic lucrurile decât să spun că ceva anume e greșit și tot așa. Și totuși, oamenii vin în mod constant la mine și îmi spun „de fiecare dată când vorbești sau de fiecare dată când citesc ceva ce ai scris dvs.,

mă simt atât de rău/rea". Așa încât sunt destul de interesat de această problemă.

CR: Ei bine, acesta este un fel de vinovăție, nu-i așa? Cineva citește un articol sau o carte care spune că trebuie să faci un anumit lucru și se simte imediat vinovat pentru că nu a făcut acel lucru. Dar mai sunt și alte feluri. Cunosco o femeie tânără care nu cred că a citit vreodată articole de acest fel și care, imediat după ce a născut copilul, a dezvoltat o compulsie de a face curat. Vreau să spun că înainte fusese tipul obișnuit de gospodină, dar, imediat ce a apărut bebelușul, spăla și freca, aproape să rupă, orice lucru cu care venea el în contact. Îl schimba de haine de trei sau patru ori pe zi, nu putea suporta ca el să aibă nici măcar o pată sau să fie murdar și, pe măsură ce el creștea, totul a luat amploare. Vezi tu, atunci când era mic, era vorba doar despre căruciorul, pătuțul și camera lui. Dar acum a început să meargă de-a bușilea peste tot și chestia asta — chestia asta cu curățenia — s-a extins și asupra celorlalte camere în care el se târăște. Covorul din camera de zi îl freacă în fiecare săptămână, îl spală cu șampon, dar mie mi se pare ciudat ca cineva să facă așa ceva, nu mă pot împiedica să nu am senzația că se simte vinovată în legătură cu ceva, de se poartă așa. Nu știu dacă tu ești de acord cu mine?

DWW: Da, într-adevăr cred că acesta este un fel de exemplu extrem destul de util pentru că introduce ideea că cineva se poate simți vinovat fără să știe acest lucru, pentru că în această extremă mi se pare că majoritatea observatorilor ar putea spune că acestei mame îi este teamă că ea... că ceva o să i se întâmple copilului și că ea

trebuie să facă tot ce poate, dar cred că ea nu știe nimic despre asta. Are pur și simplu senzația că se simte îngrozitor dacă nu curăță totul și probabil că se simte îngrozitor chiar dacă curăță totul. Așa încât am convingerea că trebuie să existe multe feluri diferite în care am putea vedea, atunci când ne-am uita, faptul că cineva acționează, probabil, sub imperiul unui sentiment de vinovăție și că, probabil, nici nu știe acest lucru. Dar rămâne și celălalt aspect al problemei, în care există un sentiment latent general de vinovăție și care este, cred, principalul lucru care ne interesează pe noi.

CR: Da, este un aspect la care m-am gândit destul de mult. Nu pot să nu mă întreb cât de des se poate el forma din gelozia dintre o mamă și copilul ei. Cu riscul de a fi plictisitoare, o să-mi citez din nou propriul caz. Atunci când s-a născut fițița mea, am descoperit — o adusesem acasă când s-a întâmplat acest lucru — că eram geloasă pe ea în relație cu soțul meu. Mi-era frică, cred — privind înapoi la situație, atunci nu am realizat, dar acum îmi dau seama —, că ea o să fure o parte din atenția pe care mi-o acorda mie. Atunci, am simțit ca și cum nu era loc și pentru ea în relația noastră. O dată ce am recunoscut acest lucru, această gelozie foarte reală, s-a dus. Imediat ce am admis că era vorba despre o gelozie, pur și simplu a dispărut, ceea ce este, cred, interesant. Dar mă întreb cât de multe dintre celelalte mame simt gelozie. Dacă au o fiică, cum stă treaba cu diferența de vârstă? Se pune atât accent în ziua de azi, în reviste și așa mai departe, despre cum trebuie femeile să fie tinere și frumoase: nu este posibil ca o femeie care are o fiică să devină brusc foarte conștientă de faptul că nu mai este la fel de tânără cum era, că nu mai este la fel de

tânără ca această fată, că viața ei în parte s-a terminat? Că există această ființă tânără a cărei viață abia începe. Poate să se simtă geloasă din acest motiv? Vinovată datorită geloziei? Crezi că este o posibilitate?

DWW: Ei bine, cred că fiind foarte sinceră cu privire la tine însăși, descrii unul dintre atât de multele și diferitele moduri în care oameni diferiți, diverși oameni se pot simți vinovați deoarece le-au trecut prin minte idei neașteptate despre copiii lor. În cazul tău, ai spus că s-ar putea să te simți geloasă pentru că ai o fetiță și te interesează reacțiile soțului tău față de fetiță și așa mai departe; ei bine, atunci, dacă ai fi avut un băiețel, lucrurile ar fi stat altfel. Așadar, altcineva are un băiețel, dar este anxioasă și se simte rea pentru că este uimită să descopere că nu-și dorea un băiețel sau, dintr-un motiv ori altul, nu a început să-și iubească băiețelul așa cum se gândea că ar fi trebuit. Toată lumea are o noțiune pre-concepută despre un fel de stare ideală în care toate lucrurile merg bine, iar mamele și bebelușii doar se iubesc, așa încât cred că lucrul asupra căruia atragi tu atenția reprezintă doar un exemplu dintr-un întreg grup de motive pentru care o anumită mamă ar putea să aibă o emoție neașteptată cu privire la copilul ei și să se simtă vinovată, gândindu-se că nu ar fi trebuit s-o aibă. Și, de exemplu, poate fi vorba despre faptul că a descoperit că-și iubește copilul într-un mod extrem de firesc, iar acest lucru o face să se simtă îngrozitor pentru că nu a simțit că mama ei ar fi iubit-o în același mod, iar atunci simte că... fiică mamei ei un exemplu. Vreau să spun că îmi aduc aminte de o fetiță care stătea pe podea și era extrem de drăguță cu păpușa ei: se putea vedea că-i transmisea mamei ce credea despre ea, și anume că, în acel moment, era o mamă

îngrozitoare. Cu alte cuvinte, simt că există o variație enormă a diferitelor feluri de motive pentru care diverși oameni pot avea sentimente și emoții neașteptate în legătură cu bebelușul lor nou-născut. (CR: Da.) Totuși, cred că există anumite lucruri mai degrabă inerente care trebuie să fie absolut universale, numai dacă le-am putea găsi.

CR: Da, știi, tocmai mi-am adus aminte că, atunci când eram la școala de moașe, am remarcat că atât de des prima întrebare a mamei despre bebeluș nu era „Ce este?“, ci „Este totul în regulă?“, „Este normal?“ Atunci, acest lucru mă interesa; acum mă interesează cu mult mai mult. Nu mă pot împiedica să nu mă întreb din ce cauză unei mame îi poate fi frică să nu fie ceva în neregulă cu copilul, este o frică foarte frecventă, nu-i așa? Că ești pe cale să dai naștere unui (DWW: Da...) monstru sau cuiva care are ceva în neregulă.

DWW: Cred că este nu numai frecvent, ci și destul de normal, înțelegi. Vreau să spun că există anumiți oameni — bineînțeles că există tot felul de oameni, trebuie să existe, iar acesta este un lucru bun —, dar anumiți oameni chiar separă într-o măsură remarcabilă faptul de a avea copii de restul vieții lor. Dar nu se poate spune că a face acest lucru este în mod necesar normal. În cazul majorității oamenilor — dacă au copii —, există o întreagă fantasmă de a avea copii împletită cu faptul real de a-i avea. Este vorba despre întreaga fantasmă care obișnuia să apară în jocul lor de-a tata și mama de pe vremea când erau copii, și în ideile lor. Există o cantitate foarte variabilă de iubire și ură și... agresiune amestecată cu blândețe și de toate și mi se pare că acest lucru este

ceva esențial ce am putea găsi într-adevăr în absolut oricine. Atunci când au un copil, pot înțelege perfect cu mintea de unde vine bebelușul, cu toate acestea, în fantasmăle lor bebelușul este ceva creat de ei și nu au senzația că ar fi putut crea ceva perfect. Și au dreptate. Vreau să spun că dacă ar fi încercat să picteze un tablou sau să realizeze orice alt fel de operă de artă sau chiar să pregătească o masă, nu ar putea fi siguri că acel lucru ar fi absolut perfect. Și cu toate acestea pot crea un bebeluș perfect.

CR: Iar acest lucru înseamnă oare că, atunci când mama pune această întrebare și i se răspunde că bebelușul este în regulă, perfect normal, înseamnă oare că vinovăția ei, cea vinovăție care a provocat întrebarea, se duce — dispăre?

DWW: Este, într-adevăr, ceea ce vreau să spun, că atunci bebelușul se reîntoarce la a fi bebeluș și fantasmăle rămân fantasme. Dar dacă, pe de altă parte, există și cea mai mică urmă de îndoială cu privire la bebeluș sau chiar dacă asistenta spune că totul este în regulă, dar întârzie puțin, atunci mama are exact timpul necesar să unească toate fantasmăle și temerile, și îndoielile cu ideea ei de bebeluș și nu reușește să se simtă complet reasigurată. Iar dacă ceva este într-adevăr în neregulă, atunci ea trebuie să facă față unei perioade foarte grele în care se va simți responsabilă pentru acest lucru, deoarece există această legătură între ideea de bebeluș și sarcina propriu-zisă. (CR: Da.) Și bebelușul dinăuntrul ei. Două lucruri de fapt foarte separate, dar care atât de ușor rămân neseperate dacă bebelușul nu se dovedește a fi perfect normal.

CR: Da, înțeleg.

DWW: Și așa spune, pe de altă parte, că dacă bebelușul se dovedește a fi perfect normal, atunci nu este la fel de bun ca nici una dintre fantasmеle pe care ea le-a avut cu privire la bebeluș.

CR: Da. Totuși, nu mă pot împiedica să nu mă întreb dacă aceste sentimente de vinovăție sunt atât de frecvente. Probabil că au o anumită valoare. Vinovăția ca atare nu este ceva rău, nu-i așa? Nu se poate ca într-un fel să încurajeze sentimentul de responsabilitate al mamei față de copil?

DWW: Da. Ei bine, cred că este extrem de asemănător cu — de exemplu, să luăm gătitul. Dacă cineva nu ar avea chiar deloc sentimente de vinovăție, nu cred că ar fi un bucătar foarte interesant. Chestia este că, de pildă, înainte de o petrecere aproape toată lumea este puțin în priză pentru că ceva ar putea ieși prost și bineînțeles că pun probabil prea multă mâncare, în caz că nu o să fie de ajuns, și așa mai departe; toate aceste lucruri sunt practic universale. Dar realitatea este că oamenii vin la petrecere și le place și apoi mănâncă tot — chiar și cantitatea care este în plus. Mi se pare că afirmi că este chiar necesar ca oamenii să se îndoiască de ei înșiși pentru a fi responsabili pe de-a întregul.

CR: Da, și eu simt la fel. Dacă nu te-ai simțit deloc vinovată în legătură cu copilul tău, nu ai vrea la fel de mult să-l protejezi, nu-i așa? Vreau să spun că dacă pur și simplu ai simți că totul urmează să fie în regulă și normal tot timpul și că nu s-ar putea întâmpla nimic rău, iar

copilul ar face brusc temperatură, ai spune: „Ei bine, nu se poate întâmpla nimic rău; atunci de ce să mă deranjez? De ce să merg la doctor? Nu este nevoie, nu se poate întâmpla nimic rău în sensul acesta...”

DWW: Da, din punctul meu de vedere acesta este un lucru foarte practic, pentru că eu îmi petrec o mare parte din timp văzând mamele care își aduc micuții la spital, și simt că vin la mine îngrijorate pentru copiii lor, îngrijorate din cauza copilului lor, iar dacă nu ar fi, nu ar observa când acestuia îi este rău. (CR: Da.) Adesea, vin când copilul este foarte bine. O mamă poate să-mi spună că micuțul a căzut ieri și s-a lovit la cap și „Vreau doar — nu sunt foarte sigură dacă este la fel de bine ca înainte și dacă totul este în regulă?” Ei bine, este foarte bine că ea vine, iar datoria mea este, probabil, să spun: „Da, am examinat copilul și este în regulă”. Iar atunci am senzația că mă ocup cu sentimentul de vinovăție al mamei față de copilul ei, lucru care este în regulă — se termină în momentul în care ea a făcut ce trebuia, a mers la control; sau putea să nu trebuiască să vină la doctor, putea pur și simplu să-l urmărească pe copil și să se gândească și să vadă că, până la urmă, toate lucrurile sunt în regulă. Dar cred că ceea ce o face sensibilă este sentimentul de vinovăție (CR: Da.) și faptul că se îndoiește de ea însăși. Pentru că uneori chiar descopăr că există părinți care nu au această capacitate de a se simți vinovați și care nici măcar nu observă când copiii lor sunt bolnavi.

CR: Da, trebuie să fie destul de plăcut, dacă pot să spun așa, pentru copil. Vreau să spun că pentru un copil mic lumea și responsabilitățile legate de ea sunt enor-

me, copleșitoare, nu-i așa? Iar o mamă care este gata să accepte ea însăși vina pentru lucrurile care se întâmplă, să se învinovățească pe sine și să-l protejeze în acest fel, trebuie să fie ceva foarte plăcut pentru copil; vinovăția mamei devine un cuib pentru copil, nu-i așa? Împotriva lumii în general.

DWW: Da. Cred că, în mare, dacă ai putea să-ți alegi părinții, ceea ce bineînțeles nu se poate, am prefera să avem o mamă care ar avea un sentiment de vinovăție — sau, în orice caz, care s-ar simți responsabilă și care ar simți că, dacă lucrurile merg prost, probabil este din cauza ei — am prefera-o unei mame care ar apela imediat la ceva din afară pentru a explica totul și ar spune că este din cauza furtunii de azi-noapte sau datorită unui fenomen clar din exterior, neasumându-și responsabilitatea pentru nimic. Cred că dintre cele două, cu siguranță dintre cele două extreme, am prefera să avem mama care se simte foarte responsabilă.

[1961]

Dezvoltarea simțului binelui și răului la copil

Unii oameni cred că ideea de bine și de rău se dezvoltă la copil precum mersul sau vorbitul, iar alți oameni cred că trebuie să o implantezi. Propriul meu punct de vedere este că între aceste două extreme există loc pentru altceva, există loc pentru ideea potrivit căreia simțul binelui și răului, la fel ca multe alte lucruri, apare într-un mod firesc în fiecare bebeluș și copil, dacă anumite condiții ținând de îngrijirea din partea mediului pot fi considerate sigure. Aceste condiții esențiale nu pot fi descrise în câteva cuvinte, dar în mare este vorba despre următoarele lucruri: ca mediul să fie predictibil și la început înalt adaptat nevoilor copilului. În realitate, cei mai mulți bebeluși și copii mici chiar primesc aceste lucruri esențiale.

Aș dori doar să spun că baza moralității este reprezentată de experiența fundamentală a copilului de a fi cu adevărat el însuși, de a exista într-un mod neînterupt; a reacționa la neprevăzut întrerupe această existență continuă și interferează cu dezvoltarea unui sine. Dar

aceste lucruri depășesc cu mult intenția acestei discuții. Trebuie să trec la următoarea fază a dezvoltării.

Pe măsură ce fiecare copil începe să adune o experiență vastă de a continua să existe în dulcele mod propriu și să simtă că există un sine, un sine care poate fi independent de mamă, atunci temerile încep să domine scena. Aceste temeri sunt de natură primitivă și se bazează pe așteptările copilului în ceea ce privește răzbunările rudimentare. Copilul devine surescitat, cu impulsuri sau idei agresive ori distructive, cu manifestări precum țipatul sau dorința de a mușca, și imediat simte lumea ca fiind plină cu guri care mușcă, dinți ostili și gheare și tot felul de lucruri amenințătoare. Astfel, lumea bebelușului ar fi un loc înspăimântător dacă nu ar fi rolul protector general al mamei care ascunde aceste temeri foarte mari ce aparțin experienței timpurii de viață a bebelușului. Mama (și nu uit tatăl) transformă calitatea temerilor copilului mic prin faptul că este o ființă umană. Treptat, bebelușul începe să-și recunoască ca ființă umană. Așa încât, în loc de o lume a răzbunărilor magice, bebelușul capătă o mamă care înțelege și care reacționează la impulsurile bebelușului. Dar mama poate fi rănită sau poate deveni furioasă. Atunci când formulez lucrurile în acest fel, înțelegeți imediat că, pentru bebeluș, este o mare diferență dacă forțele răzbunătoare se umanizează. De exemplu, mama cunoaște diferența dintre distrugerea propriu-zisă și intenția de a distruge. Spune „Au!” atunci când este mușcată. Dar nu este deranjată deloc de recunoașterea faptului că bebelușul vrea să o mănânce. De fapt, simte că acest lucru este un compliment, singurul fel în care bebelușul își poate manifesta iubirea surescitată. Și, bineînțeles, nu este atât de ușor de mâncat. Spune „Au!”, dar acest lucru înseamnă doar că a simțit oa-

recare durere. Un bebeluș poate răni sânul și mai ales dacă, din nefericire, dinții apar mai devreme. Dar mamele supraviețuiesc, iar bebelușii au șansa de a fi reasigurați prin această supraviețuire. Mai mult decât atât, chiar le dați bebelușilor ceva tare, nu-i așa, ceva cu un potențial mare de supraviețuire, cum ar fi jucăriile din plastic tare sau inelele de os? Pentru că știți că este o ușurare pentru bebeluș să poată mușca totul, din toate.

În aceste feluri, bebelușul are șansa să dezvolte folosirea fanteziei alături de acțiunea impulsivă propriu-zisă, iar acest pas important rezultă din atitudinea consecventă a mamei și din faptul că este în general de încredere. De asemenea, această calitate a mediului de a fi de încredere oferă un cadru în care următorul pas înainte în dezvoltare poate avea loc. Acest stadiu următor este unul care depinde de contribuția pe care o poate aduce copilul la fericirea părinților. Mama este acolo la momentul potrivit și va primi gesturile impulsive pe care bebelușul le face către ea și care înseamnă atât de mult pentru ea, deoarece ele fac într-adevăr parte din bebeluș și nu sunt doar reacții. Există zâmbetul reactiv care înseamnă prea puțin sau nimic, dar există și zâmbetul care în cele din urmă apare și care înseamnă că bebelușul simte iubire, și simte iubire în acel moment pentru mamă. Mai târziu, bebelușul o va stropi în baie sau o va trage de păr sau o va mușca de lobul urechii sau o va îmbrățișa și așa mai departe. Sau bebelușul va produce o excreție într-un mod special care implică faptul că excreția are înțeles de cadou. ~~Iar acest lucru este valoros. Mama~~ se simte extrem de refăcută de aceste lucruri mici dacă ele sunt spontane. Pe baza acestui fapt, bebelușul poate să atingă o nouă dezvoltare și integrare, să accepte de o manieră nouă și mai completă responsabilitatea pentru

toată răutatea și distructivitatea simțită în momentele de surescitare — adică în experimentarea instinctelor.

Cel mai important instinct pentru bebeluș este cel stârnit de hrănire, iar acesta devine asociat cu realitatea iubirii și plăcerii, cu joaca plină de afecțiune. Iar fantasmеle mâncatului mamei și tatălui se amestecă cu realitatea mâncatului care este deplasată asupra mâncatului de mâncare. Bebelușul poate începe să accepte întreaga responsabilitate pentru toată această distrugere neîndurătoare, pentru că știe despre gesturile care apar și ele și care indică un impuls de a da, dar și pentru că știe din experiență că mama va fi acolo în momentul în care impulsurile de iubire adevărată apar. În acest fel, se ivește o măsură de control asupra a ceea ce este perceput ca fiind bine și asupra a ceea ce este perceput ca fiind rău, și astfel, printr-un proces complex și datorită puterilor în creștere care îi permit copilului să mențină la un loc diverse experiențe — lucru pe care noi îl numim integrare —, bebelușul devine treptat capabil să tolereze să se simtă anxios în legătură cu elementele distructive din cadrul experiențelor instinctuale, știind că vor exista oportunități de reparare și reconstrucție. Acestei tolerări a anxietății noi îi spunem într-un anume fel. Îi spunem sentiment de vinovăție. Putem vedea sentimentul de vinovăție dezvoltându-se o dată cu apariția încrederii bebelușului în faptul că se poate baza pe mediul înconjurător și, de asemenea, vedem capacitatea de a se simți vinovat dispărând o dată cu pierderea încrederii și a faptului că se poate baza pe mediul înconjurător ca, de exemplu, atunci când mama trebuie să plece de lângă bebelușul ei sau atunci când este bolnavă sau poate doar preocupată de ceva.

O dată ce bebelușul a început să poată avea un sentiment de vinovăție, adică să conecteze comportamentul constructiv cu anxietatea referitoare la distrugere, atunci el se află în poziția de a alege ceea ce pare să fie bine de ceea ce pare să fie rău. Nu este o preluare directă a simțului moral al părinților, ci un simț moral nou, debutând așa cum ar trebui în cazul fiecărui nou individ. Desigur, sentimentul că ceva este cum trebuie are legătură cu ideea bebelușului despre așteptările mamei sau ale părinților, dar mai adânc înrădăcinat este înțelesul binelui și răului care este în legătură cu sentimentul de vinovăție — echilibrul dintre anxietatea cu privire la impulsurile distructive și capacitatea și oportunitatea de reparare și construire. Ceea ce diminuează sentimentul de vinovăție este perceput ca fiind bun de către bebeluș, iar ceea ce intensifică sentimentul de vinovăție este perceput ca fiind rău. De fapt, moralitatea înăscută a bebelușului, așa cum se dezvoltă ea plecând de la temerile rudimentare, este cu mult mai aspră decât moralitatea mamei și a tatălui. Doar ce este adevărat și real contează pentru bebeluș. Ar fi o sarcină destul de grea să-ți înveți copilul să spună „Ta!” din politețe și nu din recunoștință.

Veți vedea că, potrivit teoriei pe care o folosesc în munca mea, îi permiteți bebelușului dvs. să dezvolte un simț al binelui și răului prin faptul că sunteți o persoană de încredere în această fază timpurie formativă din experiențele sale de viață. În măsura în care fiecare copil și-a descoperit propriul simț al vinovăției, atunci, și numai atunci, are sens ca dvs. să introduceți ideile dvs. despre bine și rău.

Dacă nu vă descurcați cu bebelușul dvs. în acest fel (și vă va fi mai ușor cu unii decât cu alții), va trebui să

valorificați în cel mai bun mod faptul de a fi o ființă umană severă, deși știți că lucrurile ar merge mai bine în cazul procesului natural de dezvoltare al copilului. Dacă eșuați pe toate fronturile, atunci va trebui să încercați să implantați ideile de bine și de rău prin învățare cu forța. Dar aceasta este doar un substitut, o acceptare a eșecului, și o să vă simțiți mizerabil; și, în orice caz, această metodă funcționează doar atâta timp cât dvs., sau cineva acționând în numele dvs., este prezent pentru a vă impune voința. Pe de altă parte, dacă veți reuși să-i asigurați bebelușului dvs. un început în viață în care, prin calitatea dvs. de a fi de încredere, el să dezvolte un simț personal al binelui și răului în locul temerilor rudimentare și primitive de răzbunare, atunci veți descoperi mai târziu că puteți întări ideile copilului dvs. și le puteți îmbogăți cu propriile dvs. idei. Pentru că pe măsură ce copiii cresc, le place să-și imite părinții, sau să-i sfideze, ceea ce până la urmă este la fel de bine.

[1962]

Acum are cinci ani

Inter-un proces desfășurat nu de mult, se pare că un cunoscut judecător ar fi spus, în legătură cu cazul unui copil de aproape cinci ani ai cărui părinți se despărțiseră: „Este binecunoscut faptul că, la vârsta aceasta, copiii se refac repede⁸”. Nu doresc în nici un fel să critic sentința dată în acest caz, dar întrebarea „copiii de cinci ani se refac într-adevăr atât de repede pe cât se crede?” este deschisă discuției noastre. Capacitatea de refacere rapidă, mi se pare mie, apare doar o dată cu creșterea și maturitatea, iar noi putem susține ideea potrivit căreia nu există nici un moment în cadrul dezvoltării copilului în care să se poată spune că respectivul copil se reface repede. Capacitatea de refacere rapidă ar presupune că ne-am putea aștepta la complianță din partea copilului, fără nici un pericol la adresa creșterii personalității și a stabilirii caracterului lui.

⁸ În lb. engleză este folosit termenul „resilient”; în lb. română s-a preferat traducerea printr-o perifrază, deoarece „reziliență” s-a înțeles mai mult ca termen tehnic. (N. I.)

Într-adevăr, s-ar putea argumenta că există anumite trăsături speciale în cadrul acestui stadiu al vârstei de cinci ani care v-ar putea determina să fiți atenți în mod special să nu scăpați nici o clipă din vedere calitatea mediului de a fi de încredere. În această seară, voi încerca să analizez aceste trăsături speciale.

Vă vedeți copiii crescând și sunteți uimiți. Totul se petrece atât de încet și totuși, în același timp, totul se petrece într-o clipită. Iată ce este ciudat cu privire la acest lucru. Cu câteva săptămâni în urmă, aveați un bebeluș. Apoi avea trei ani, iar acum are cinci, iar mâine o să meargă la școală — el sau ea, după cum este cazul. Și, în câteva săptămâni, o să înceapă practic să meargă la serviciu.

Aici există o contradicție interesantă. Timpul a trecut atât încet, cât și repede. Sau, aș putea spune, atunci când percepeți lucrurile din punctul de vedere al copilului dvs., timpul practic stătea în loc. Sau a început prin a sta în loc și doar treptat a prins să curgă. Ideea de infinit provine de la urmele mnezice din copilăria timpurie a fiecăruia dintre noi, înainte ca timpul să fi început. Dar când te reîntorci la punctul de vedere al experiențelor adulte, realizezi că cinci ani nu înseamnă aproape nimic.

Acest lucru are un efect curios asupra relațiilor între ceea ce vă reamintiți dvs. și ceea ce își reamintește copilul dvs. Dvs. vă reamintiți cu claritate ce s-a întâmplat cu o lună în urmă și acum descoperiți brusc că micuțul dvs. de cinci ani nu-și reamintește vizita mătușii lui sau primirea noului cățeluș. Își reamintește anumite lucruri, chiar lucruri din copilăria timpurie, mai ales dacă s-a vorbit despre ele, și folosește istoria familiei pe care o află aproape ca și cum ar fi despre altcineva sau ca și cum s-ar referi la personajele unei cărți. A devenit mai

conștient cu privire la el însuși și la timpul prezent și, o dată cu acest lucru, a început să uite.

Acum are un trecut, iar în mintea lui, urme de lucruri pe jumătate uitate. Și-a lăsat ursulețul în fundul ultimului sertar sau a uitat cât de important a fost odată, cu excepția momentelor când, brusc, simte din nou nevoia de el.

Am putea spune că iese dintr-un spațiu protejat; pereții acestui spațiu încep să aibă găuri, iar gardurile devin inegale în grosime; și iată că este afară. Nu-i este ușor să intre din nou înăuntru sau să simtă că este iar înăuntru, cu excepția momentelor când este obosit sau bolnav, atunci când dvs. reasamblați acest spațiu protejat pentru binele lui.

Acest spațiu protejat i-a fost oferit de către dvs., mama și tatăl lui, de familie, de casă și curte, de priveștiile, zgomotele și mirosurile familiare. De asemenea, ține de propriul lui stadiu de imaturitate și de gradul în care se bazează pe capacitatea dvs. de a fi de încredere și de natura subiectivă a lumii copilăriei timpurii. Acest spațiu protejat a fost o urmare firească a brațelor dvs. cu care îl înconjurați când era un bebeluș. V-ați adaptat într-un mod intim nevoilor copilului dvs., iar apoi, treptat, v-ați dez-adaptat, în funcție de ritmul în care a devenit capabil să se bucure la întâlnirea cu neașteptatul și noul. Așa încât, de vreme ce copiii nu prea sunt cu-adevărat toți la fel, descoperiți că ați creat un spațiu protejat în care trăiește fiecare copil, câte unul pentru fiecare copil; și din chiar acest spațiu protejat iese acum fiul sau fiica dvs. — gata pentru un nou fel de grup, un nou fel de spațiu, cel puțin pentru câteva ore pe zi. Cu alte cuvinte, copilul dvs. va merge la școală.

Wordsworth s-a referit la această schimbare în a sa „Odă semnelor nemuririi”:

*„Ne scaldă cerul anii de pruncie!
Umbre de temniți însă prind să-ntine
Copilul care crește...”⁹*

Cu siguranță, aici poetul a simțit conștientizarea copilului cu privire la noul spațiu, în contrast cu inconștienta pruncului cu privire la dependență.

Bineînțeles, ați început deja acest proces în momentul în care ați apelat la o grădiniță, dacă s-a întâmplat să fie una foarte bună aproape de locuința dvs. În cadrul unei grădinițe bune, unui mic grup de copii între trei și cinci ani îi pot fi oferite oportunități de joacă, și i se pot da jucării potrivite pe o dușumea mai bună, poate, decât aveți dvs. acasă, iar cineva este întotdeauna prezent pentru a superviza primele experiențe din viața socială ale copilului dvs., cum ar fi pocnirea vecinului în cap cu o lopătică.

Dar grădinița nu diferă prea mult de acasă, încă este vorba despre un aranjament specializat. Școala pe care o luăm acum în considerare este ceva diferit. Școala primară poate fi bună sau nu atât de bună, dar nu va fi adaptabilă ca grădinița, nu va fi specializată — cu excepția, poate, doar a începutului. Cu alte cuvinte, copilul dvs. va fi cel care va trebui să se adapteze, va trebui să corespundă așteptărilor școlii. Sper cu adevărat să fie gata pentru acest lucru, pentru că dacă este, se pot obține multe din această nouă experiență.

⁹ În traducerea lui Tudor Dorin, în *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1981, p. 100. (N. red.)

V-ați gândit mult la gestionarea acestei mari schimbări din viața copilului dvs. Ați discutat deja despre școală, iar copilul s-a jucat de-a școala și așteaptă cu nerăbdare să experimenteze o extensiune la lucrurile pe care dvs. sau alții deja l-ați învățat.

În acest stadiu, chiar apar dificultăți deoarece schimbările din mediu ar trebui să fie ajustate după schimbările care se petrec în copil datorită creșterii. M-am ocupat cu multe dificultăți ale copiilor de această vârstă și aş spune următorul lucru: în majoritatea cazurilor de dificultăți nu există deloc o tulburare profundă, o boală reală. În cazul unui copil, apar tensiuni datorită necesității de a fi rapid, în cazul altuia, datorită necesității de a fi lent. Câteva luni înseamnă foarte mult. Poate simțiți că fiul dvs., a cărui zi de naștere este în noiembrie, abia așteaptă să înceapă școala, în timp ce acela a cărui zi de naștere este în august este pregătit pentru școală cu o lună sau două prea devreme. În orice caz, unii copii se avântă cu nerăbdare în ape mai adânci, în timp ce alții tind să stea tremurând pe mal și se tem să se arunce. Și, că veni vorba, unii dintre vajnicii îndrăzneți se răzgândesc după ce bagă degetul în apă și se reîntorc în brațele dvs., refuzând să mai iasă din spațiul protejat pentru zile sau săptămâni întregi sau chiar mai mult. Dvs. ajungeți să știți ce fel de copil aveți, așa încât vorbiți cu profesorii de la școală, care sunt foarte obișnuiți cu toate acestea și care pur și simplu așteaptă și au răbdare. Ceea ce trebuie înțeles este că ieșirea din acel spațiu protejat este ceva foarte surescitant și foarte înspăimântător; și că, o dată aflat afară, este îngrozitor pentru copil să nu se poată reîntoarce înăuntru, și că viața este o lungă serie de ieșiri din spații protejate, de asumări de noi riscuri, de întâlniri cu provocări noi și surescitante.

Unii copii au dificultăți personale din cauza cărora sunt incapabili să facă noi pași și ați putea avea nevoie de ajutor dacă aceste dificultăți nu se vindecă o dată cu trecerea timpului sau dacă există alte indicații că un copil anume este bolnav.

Dar ar putea fi ceva în neregulă cu dvs., mama perfectă, atunci când copilul se răzgândește și dă înapoi. Dacă ar putea fi realmente vorba despre așa ceva, atunci nu cred că ați dori să omit acest lucru. O să vă arăt ce vreau să spun.

Anumite mame operează pe două niveluri. La un nivel (să-i spun nivelul superficial?), vor doar un singur lucru, vor ca băiatul sau fata lor să crească mare, să iasă din spațiul protejat, să meargă la școală, să cunoască lumea. La un alt nivel, probabil mai profund și nu în întregime conștient, nu pot concepe să-și lase copilul să se desprindă. La acest nivel mai profund, unde logica nu este atât de importantă, mama nu poate renunța la acest cel mai de preț lucru, funcția ei maternă — simte că poate fi maternă cu mai multă ușurință atunci când copilul este dependent de ea decât atunci când, datorită creșterii, el ajunge să se bucure de faptul de a fi separat, și independent, și sfidător.

Copilul simte acest lucru cu foarte mare ușurință. Cu toate că este fericit la școală, vine găfâind acasă și preferă să țipe decât să intre pe ușa școlii în fiecare dimineață. Îi pare rău pentru dvs. pentru că știe că nu puteți suporta să-l pierdeți și că nu aveți tăria necesară pentru a-l lăsa liber datorită firii dvs. Ar fi mai ușor pentru el dacă dvs. v-ați bucura să scăpați de el și v-ați bucura să-l primiți.

Vedeți dvs., mulți oameni, inclusiv cei mai buni, sunt un pic deprimați o parte a timpului sau aproape tot

timpul. Au un vag sentiment de vinovăție cu privire la ceva și își fac griji în legătură cu responsabilitățile lor. Vioiciunea copilului în casă a fost ca un tonic perpetuu. Zgomotele făcute de copil, fie ele și țipete, au reprezentat întotdeauna un semn de viață și au oferit exact suportul potrivit. Pentru că oamenii deprimați se simt tot timpul ca și cum ar fi lăsat ceva să moară, ceva prețios și esențial. Vine timpul când copilul lor trebuie să meargă la școală, iar atunci mamei i se face teamă de golul din căminul ei și din ea, dar și de amenințarea unui sentiment de eșec personal intern care o poate determina să-și găsească o preocupare alternativă. Atunci când copilul se întoarce de la școală, dacă a apărut o nouă preocupare, nu va mai exista loc pentru el sau va trebui să-și recâștige prin luptă locul în inima mamei lui. Această luptă pentru recâștigarea locului devine mai importantă pentru el decât școala.

Rezultatul obișnuit este acela că micuțul devine un caz de refuz școlar. În tot acest timp, el tânjește să fie la școală, iar mama tânjește ca el să fie asemenea celorlalți copii.

Am cunoscut un băiețel care, în acest stadiu, a dezvoltat o pasiune pentru a uni diverse lucruri între ele cu frânghii. Lega tot timpul pernele de raftul de deasupra căminului și scaunele de mese, astfel încât orice mișcare prin casă devenise foarte riscantă. Ținea foarte mult la mama lui, dar era tot timpul nesigur cu privire la reîntoarcerea în inima ei, deoarece ea a suferit o depresie atunci când el a părăsit-o și, imediat, l-a înlocuit cu altceva pentru care își făcea griji sau de care se îndoia.

Dacă sunteți măcar puțin așa, poate veți găsi ajutor în înțelegerea faptului că aceste lucruri se întâmplă frecvent. Puteți să vă bucurați că micuțul dvs. este sensibil

la sentimentele mamei lui sau ale altor oameni, dar să vă pară rău că anxietatea dvs. neexprimată și chiar inconștientă l-ar putea determina să-i pară rău pentru dvs. Să fie incapabil să iasă din spațiul protejat.

Puteți să fi experimentat și ceva mai devreme această dificultate în care se află acum. De exemplu, se poate ca înțărirea lui să vă fi părut dificilă. Se poate să fi ajuns să recunoașteți un model în reținerea lui de a face orice pas nou sau de a explora necunoscutul. În fiecare dintre aceste stadii, v-ați aflat sub amenințarea de a pierde dependența copilului dvs. de dvs. V-ați aflat în procesul de dobândire a unui copil cu independență și o concepție personală asupra vieții și, deși puteați vedea avantajele care ar fi putut decurge de aici, nu ați putut obține eliberarea necesară din partea sentimentelor. Există o relație foarte strânsă între această stare de spirit vag deprimată — această preocupare cu anxietăți nedefinite — și capacitatea unei femei de a-i oferi copilului întreaga ei atenție. Nu pot să vorbesc cum trebuie despre una dintre ele fără a mă referi și la cealaltă. Cele mai multe femei trăiesc, presupun, exact la limită.

Mamele au de trecut prin tot felul de agonii și este un lucru destul de bun atunci când bebelușii și copiii nu trebuie să fie prinși în ele. Au și ei destule agonii proprii. De fapt, ei preferă mai degrabă să aibă propriile lor agonii, așa cum preferă abilitățile noi, și o viziune din ce în ce mai largă, și fericirea.

Ce sunt acele lucruri pe care Wordsworth le numește „umbre de temniți”? În limbajul meu, ele reprezintă schimbarea de la copilul mic, care trăiește într-o lume subiectivă, la copilul mai mare, care trăiește în lumea realității împărtășite. Un copil începe viața în cadrul unui control magic al mediului — dacă-i acordați o îngrijire

îndeajuns de bună — și creează lumea de la capăt, chiar și pe dvs. sau clanța de la ușă. Până la vârsta de cinci ani, copilul a devenit capabil să vă perceapă mai mult așa cum sunteți, să admită o lume de mâner de uși și alte obiecte care exista dinainte de concepția lui și să recunoască realitatea dependenței exact în perioada în care devine cu adevărat independent. Totul este o chestiune de sincronizare și sunt convins că gestionați totul minunat. Într-un fel sau altul, oamenii de obicei reușesc acest lucru. Există o mulțime de alte modalități în care viața vă poate afecta copilul la această vârstă. Am menționat ursulețul copilului. Se poate foarte bine ca micuțul dvs. să fie dependent de un anumit obiect special. Acest obiect special care, la un moment dat, era o păturică sau un șervețel sau una dintre eșarfele dvs. sau o păpușă de cârpe a început să devină important pentru el sau ea în jurul primei aniversări și mai ales în momentele de tranziție, de exemplu de la starea de veghe la somn. Este extrem de important; se întâmplă să fie tratat îngrozitor; poate chiar miroase. Sunteți norocoase dacă odrasla dvs. folosește acest obiect și nu pe dvs. sau lobul urechii dvs. sau părul dvs.

Acest obiect însoțește copilul în realitatea externă sau împărtășită. Este parte atât din copil, cât și din dvs., mama. Unul dintre copiii dvs. care are un astfel de obiect nu are nevoie deloc de el în timpul zilei, în timp ce un altul îl ia peste tot. La vârsta de cinci ani, nevoia de acest obiect se poate să nu fi încetat, dar multe alte lucruri pot să-i țină locul — copilul se uită la benzi desenate, are o mare varietate de jucării, atât dure, cât și moi, și există o întreagă viață culturală așteptând să îmbogățească experiența copilului de a exista. Dar se poate să aveți probleme atunci când copilul merge la școală și veți avea ne-

voie ca învățătorul să o ia încet și să nu interzică complet ca acest obiect să fie adus în clasă, măcar pentru început. Această problemă aproape întotdeauna se rezolvă de la sine în câteva săptămâni.

Aș spune că micuțul ia cu el la școală o bucățică din relația cu dvs., relație ce datează din timpul dependenței infantile, al copilăriei timpurii, din acel timp în care el abia începea să vă recunoască pe dvs. și lumea înconjurătoare ca fiind separate de sine.

Dacă anxietățile legate de mersul la școală se rezolvă, atunci băiatul va fi capabil să renunțe să mai ia cu sine acest obiect și, în locul lui, va avea un camion sau un motor alături de sforile și bomboanele din buzunar, iar fata se va descurca cumva înnodându-și batista sau poate va avea un bebeluș secret într-o cutie de chibrituri. În orice caz, dacă întâmpină greutăți, copiii își pot oricând suge degetul mare sau roade unghiile. Pe măsură ce capătă încredere în sine, de obicei renunță la aceste lucruri. Vă obișnuiți să vă așteptați să manifeste anxietate în legătură cu tot ce reprezintă o desprindere din unitatea cu dvs. sau căminul lor, o mișcare către cetățenia lumii largi. Iar anxietatea se poate manifesta sub forma unei reînțoarceri la modelele infantile care, din fericire, dăinuie pentru a oferi suport. Aceste modele devin un fel de psihoterapie intrinsecă, psihoterapie care își păstrează eficacitatea pentru că dvs. sunteți vie și disponibilă și pentru că oferiți încontinuu o legătură între prezent și experiențele din pruncie ale copilului, ale căror relicve sunt aceste modele.

Încă ceva. Copiii au tendința să se simtă lipsiți de loialitate dacă le place școala și dacă le face plăcere să uite de dvs. pentru câteva ore. Astfel încât se simt vag anxioși pe măsură ce se apropie de casă sau își amână în-

toarcerea acasă fără să știe de ce. Dacă aveți vreun motiv pentru a fi supărate pe copilul dvs., vă rog, nu alegeți momentul reîntoarcerii de la școală pentru a vă exprima supărarea. Se poate ca și dvs. să fiți deranjate că ați fost uitate, așa că fiți atente la propriile dvs. reacții la noua stare de lucruri. Ar fi mai bine să nu vă înfuriați din cauza petei de cerneală de pe fața de masă atâta timp cât dvs. și copilul dvs. nu ați restabilit legătura.

Aceste lucruri nu prezintă o dificultate prea mare dacă știți ce se întâmplă. Pentru copil, a crește mare nu înseamnă numai lapte și miere, iar pentru mamă adesea înseamnă pelin.

[1962]

Construirea încrederii

Ar trebui să fie ușor să scrii despre tensiunile vârstelor timpurii, fie și numai pentru că toată lumea știe că toți copiii foarte mici au nevoie de o îngrijire continuă și de încredere, altfel nu se dezvoltă cum trebuie. În următorul stadiu al dezvoltării individuale, ne așteptăm ca micuții să fi adunat înăuntrul lor nenumărate exemple de îngrijire bună și să meargă înainte cu o anumită cantitate de credință, credință în oameni și în lume, așa încât să fie nevoie de ceva destul de important pentru a le-o zdruncina. La vârstele mai timpurii totuși, această credință în lucruri și această încredere în oameni se află în procesul de construcție.

Acesta este principalul fapt pe care îl constatăm în legătură cu cei foarte mici, și anume că, deși au încredere în noi, credința le poate fi foarte ușor zdruncinată. Din această cauză, avem grijă în mod special să fim de încredere în ceea ce privește lucrurile esențiale.

Se va înțelege că nu facem acest lucru printr-un efort deliberat sau studiind cărți sau audiind conferințe, ci îl facem pentru că micuții ne fac să dăm ce este mai bun în noi, astfel încât, pentru o vreme, ne comportăm foar-

te bine. Nici măcar nu ne certăm în public — adică în fața copiilor, și ne permitem să părem atrași unul de celălalt datorită chiar realității existenței copiilor.

Unii oameni sunt prea prinși de gestionarea propriilor vieți și temperamente dificile, astfel încât nu pot face pentru copiii lor lucrurile de care aceștia au nevoie, dar copiii pot înțelege foarte multe, atâta timp cât există un cămin, cât părinții sunt văzuți împreună, cât există căldură, fie și într-un climat rece, și mâncare care poate fi anticipată și savurată, cât nu există zgomote bruște și imprevizibile care rănesc fizic și nu pot fi explicate. În condiții fizice care pot fi cunoscute și, ca să spunem așa, de care te poți prinde, copiii pot suporta o oarecare tensiune în relația dintre părinți, de vreme ce pentru ei oricum este un lucru bun că părinții sunt prezenți, sunt vii și au sentimente. În același timp, este adevărat că creșterea copiilor mici se realizează mai ușor dacă între părinți s-a stabilit o relație relaxată. Într-adevăr, lumea interpersonală a părinților este cea care, pentru copil, este simbolizată de stabilitatea căminului și vivacitatea străzii și nici pe departe invers, și anume căminul și strada să se regăsească simbolizate în relația părinților unul cu celălalt.

Nu idealism

Trebuie să fiu atent. Atunci când descriu lucrurile de care au nevoie copiii foarte mici poate părea atât de ușor că doresc ca părinții să fie niște îngeri altruști și că mă aștept ca lumea să fie ideală, ca o grădină din suburbii într-o zi de vară, cu tatăl tăind iarba și mama pregătind cina de duminică și câinele lătrând la un alt câine peste gardul grădinii. Despre copii și chiar despre bebeluși, se

poate spune că nu le merge bine în condițiile unei perfecțiuni mecanice. În jurul lor, au nevoie de ființe umane care să aibă atât succese, cât și eșecuri.

Aș dori să folosesc cuvintele „îndeajuns de bun”. Niște părinți îndeajuns de buni pot fi folosiți de către bebeluși și copiii mici, iar îndeajuns de bun înseamnă oameni ca dvs. și ca mine. Pentru a fi consecvenți și astfel previzibili pentru copiii noștri, trebuie să fim *noi înșine*. Dacă suntem noi înșine, copiii noștri pot ajunge să ne cunoască. Căci dacă vom juca un rol, cu siguranță o să fim descoperiți când o să fim prinși fără machiaj.

Pericolul de a preda

Problema mea este de a găsi un mod în care să ofer instrucțiuni fără să instruiesc. Există o limită a valorii faptului de a fi învățat ceva. Este, într-adevăr, important pentru părinții care încep să caute sfaturi în cărți să știe că nu trebuie să știe totul. Majoritatea lucrurilor care se petrec înăuntrul fiecărui bebeluș sau copil în parte aflat în dezvoltare se întâmplă indiferent dacă le înțelegeți sau nu, pur și simplu pentru că acel copil posedă o tendință moștenită către dezvoltare. Nu trebuie să existe cineva care să-l facă pe copil să fie înfometat, furios, fericit, trist, afectuos, cuminte sau obraznic. Aceste lucruri se întâmplă de la sine. Ați încheiat deja această parte a responsabilității dvs. și ați stabilit detaliile tendințelor moștenite ale copilului dvs., atunci când v-ați ales partenerul și când acel spermatozoid a penetrat acel ovul. În acel moment fatidic, lucrurile s-au încheiat în ceea ce privește ereditatea și au început să se desfășoare alte lucruri în termeni de corp, și minte, și personalitate, și caracter ale

copilului dvs. Aceasta este o chestiune de fiziologie și anatomie. Modul în care se desfășoară aceste lucruri este extrem de complicat și, dacă doriți acest lucru, puteți să vă petreceți viața lucrând la un interesant proiect de cercetare în legătură cu dezvoltarea umană; totuși, o astfel de muncă nu vă va ajuta în ceea ce-l privește pe propriul dvs. copil, care are cu-adevărat nevoie de dvs.

Ce trebuie să știți

Și atunci care sunt acele lucruri pe care părinții trebuie să le știe cu folos? Aș sugera că există două lucruri principale care trebuie știute, dintre care unul este în legătură cu procesul creșterii, care ține de copil, iar celălalt este în legătură cu asigurarea mediului potrivit, care este cu totul responsabilitatea dvs.

Procesul creșterii

O dată ce vi s-a explicat acest lucru, este cu siguranță foarte evident că bebelușul dvs. posedă o tendință către a trăi și a respira și a mânca și a bea și a crește. Veți da dovadă de înțelepciune dacă veți presupune că aceste lucruri sunt adevărate încă de la început.

Este de foarte mare ajutor să se știe că nu dvs. trebuie să vă transformați bebelușul într-un copil, să vă faceți copilul să crească, să vă faceți copilul care crește să fie cuminte sau curat, să vă faceți copilul cuminte să fie generos, să vă faceți copilul generos să fie isteț în alegerea cadourilor potrivite de la persoanele potrivite.

Dacă vă dați la o parte și priviți, veți vedea în curând procesul de dezvoltare la lucru și vă veți simți ușurați.

Ați pornit ceva ce are propriul generator intrinsec. O să vreți să găsiți frânele.

Fiecare comentariu pe care îl fac trebuie să fie modificat de următoarea observație: nu există doi copii la fel, astfel încât vă puteți trezi deranjați de lipsa de viață a unui copil sau de dinamismul altuia. Dar principiul de bază se aplică în toate cazurile, și anume că propriile procese de dezvoltare ale copilului sunt cele care efectuează schimbările pe care le așteptați.

Prin urmare, primul principiu folositor este în legătură cu tendințele înăscute care aparțin fiecărui copil mic.

Mediul

Al doilea principiu folositor este în legătură cu locul dvs. special ca mediu și ca furnizoare de mediu. Nu trebuie să vă dovedească nimeni că un bebeluș are nevoie de o mânguire delicată și de căldură după ce a fost născut. Știți că este așa. Dacă cineva se îndoiește de acest lucru, acela trebuie să demonstreze că ceea ce dvs. știți este greșit.

La urma urmei, și dvs. ați fost copil și aveți amintiri care să vă călăuzească, dincolo de toate lucrurile pe care poate că le-ați învățat privind și participând la îngrijirea copiilor.

Mediul pe care îl oferiți este constituit în primul rând de dvs. însevă, de natura dvs., de trăsăturile dvs. distinctive care vă ajută să știți că sunteți dvs. Aceste lucruri includ, bineînțeles, tot ce strângeți în jurul dvs., mirosul dvs., atmosfera care vă însoțește, și-l includ și pe bărbatul care se va dovedi a fi tatăl copilului și-i pot include și pe alți copii, dacă aveți, dar și bunici, și mătuși, și

unchi. Cu alte cuvinte, nu fac altceva decât să descriu familia așa cum o descoperă treptat bebelușul, inclusiv trăsăturile căminului dvs. care-l fac atât de diferit de orice alt cămin.

Interacțiunea

Așadar, aici este vorba despre două lucruri distincte, tendințele înnăscute ale copilului și căminul pe care îl oferiți dvs. Viața constă în interacțiunea dintre aceste două lucruri. La început, interacțiunea se petrece chiar sub nasul dvs., iar mai târziu se petrece în afara ariei imediatei dvs. vecinătăți — la școală sau în cadrul relațiilor de prietenie sau într-o tabără și, bineînțeles, în mintea sau în viața personală a băiețelului sau fetiței dvs.

Ați putea, dacă ați vrea, să vă petreceți timpul comparând comportamentul copilului dvs. cu un anumit standard pe care vi l-ați fixat, bazat pe modelul propriei dvs. familii sau pe modelul oferit de cineva pe care l-ați admirat. Dar puteți obține o experiență mult mai bogată și mai profitabilă comparând lupta personală a copilului spre independență cu dependența pe care ați făcut-o posibilă pentru că micuțul dvs. are încredere în dvs. și în cadrul general al căminului dvs.

Două feluri de tensiune

Am subliniat în acest fel dezvoltarea copilului pentru a-mi simplifica sarcina în descrierea tensiunilor. Se poate spune că tensiunile apar dinspre una dintre următo-

rele două direcții; cu toate că, în practică, trebuie să ne așteptăm să întâlnim amestecuri.

Procesul intern

Prima este în legătură cu faptul că procesul de dezvoltare din cadrul individului uman este extrem de complicat, iar lucrurile pot merge de la sine prost. Iată cu ceea ce se ocupă psihanaliza. Nu este deloc nevoie ca părinții sau cei care îngrijesc copiii mici să știe care sunt eforturile sau tensiunile inerente în stabilirea caracterului, a personalității individuale și a capacității treptate a bebelușului și a copilului de a-și crea o relație cu familia și comunitatea, de a deveni parte din societate fără a-și pierde prea mult din creativitatea și impulsul personal.

Se poate ca aceste lucruri să li se pară foarte interesante părinților și alților oameni care se ocupă de copii; dar ceea ce este important este să poți ajunge la ele folosindu-ți mai degrabă imaginația decât fiind capabil să înțelegi.

Copilul dvs. care se juca sub masă se ridică în picioare, iar masa îi lovește capul. Vine fugind înspre dvs. și se pregătește pentru un plâns bun. Dvs. scoateți zgomotele care trebuie și puneți mâna unde s-a lovit la cap și poate îl sărutați ca să-i treacă. După câteva minute, totul este bine, iar joaca sub masă este reluată. Care ar fi fost câștigul dacă dvs. erați capabile să scrieți un eseu asupra diverselor aspecte ale acestui eveniment?

1. Aceasta este modalitatea în care copiii învață prin joacă. Trebuie să fie atenți înainte să facă ceva...

2. Nu masa a fost cea care a lovit capul copilului, dar la acea vârstă prima presupunere va fi de acest gen, iar unii copii sunt mai predispuși decât alții să se agațe de teoria „persecutoare” a traumei; acest fapt are legătură cu o dificultate în acceptarea realității proprii agresiuni și, poate, cu furia pierdută datorită durerii asociate ei, ca experiență a unui bebeluș sau a unui copil foarte mic care încă nu este foarte sigur în menținerea integrității atunci când este stârmită o emoție foarte puternică...

3. Ar fi acesta un moment bun de a ține o conferință pe tema: „Vezi tu, dacă te miști așa fără să te gândești, o să te rănești și într-o zi...”

Nu, cred că este mai bine atunci când întreaga chestiune este pecetluită cu un sărut vindecător, pur și simplu pentru că știți cum v-ați simți dvs. dacă ați fi acel copil care a fost lovit în cap de o masă tare, răutăcioasă și răzbunătoare. Acest lucru se numește empatie, iar dacă n-o aveți, n-o puteți învăța de nicăieri.

Dar, bineînțeles, se poate ca dvs. să fiți o persoană singuratică, iar această lovitură în cap poate deveni o șansă trimisă din ceruri pentru ca dvs. să realizați un contact cu cineva, așa încât îl sărutați, îl îmbrățișați, îl puneți să se întindă și deveniți sentimentală; în primul rând poate chemați doctorul ca să vă asigurați că nu există alte leziuni interne!

În acest caz, copilul a declanșat în dvs. ceva ce are legătură cu propriile dvs. probleme, iar pentru copil rezultatul este o confuzie. Aceste lucruri depășesc capacitatea lui de înțelegere și, privind acest episod, am deviat de la procesele inerente din viața și dezvoltarea copilului. Norocos este copilul care, în mare, este lăsat liber să conti-

nue experimentarea zilnică a lucrurilor noi care apar în orizontul capacității sale în permanentă creștere.

Se întâmplă multe lucruri în interstițiile întunecate ale plantelor dvs. de apartament, dacă aveți așa ceva, iar dvs. se poate să nu știți absolut nimic despre biologie; și, cu toate acestea, se poate să fiți renumită pe strada dvs. pentru plantele dvs. de apartament și pentru frunzele lor verzi și curate, fără pete sau alte defecte.

Nu este studiu mai fascinant decât acela al modului în care un bebeluș devine copil și apoi adolescent și apoi adult, dar un studiu despre ceea ce se cunoaște nu face parte dintre lucrurile de care are nevoie un copil de la părinții lui. Probabil că, din punctul de vedere al profesorilor și al celor care sunt mai degrabă mai detașați de copil decât sunt părinții în cadrul experiențelor vieții zi cu zi, se pot spune mai multe în legătură cu un studiu referitor la ceea ce se cunoaște și ceea ce nu se cunoaște despre procesele de dezvoltare. Cu siguranță, cei care îngrijesc copiii cu deficite și cei care se pregătesc să trateze copiii bolnavi în termeni de dezvoltare emoțională și în termeni de personalitate și caracter chiar au nevoie să efectueze un studiu profund al acestui subiect în particular.

Este tentant să încep să descriu dificultățile care sunt inerente. Haideți să mă rezum la două exemple. Unul este problema universală a ambivalenței, a iubi și a urî aceeași persoană sau același lucru în același timp. Celălalt este experiența prin care trebuie să treacă ~~toți copiii, într-o măsură mai mare sau mai mică, de~~ a se simți una cu tendințele instinctuale așa cum se manifestă ele în organele corpului sau, alternativ, de a se simți mai confortabil având un alt sex decât cel al propriului corp.

Există multe alte conflicte din cauza cărora ne vedem copiii suferind și încercând să le rezolve și știm că mulți copii se îmbolnăvesc pentru că nu pot găsi o soluție funcțională. Dar nu este treaba părintelui aceea de a se transforma într-un psihoterapeut.

Asigurarea mediului

În contrast cu funcționarea procesului intern din copil se află asigurarea mediului. Aceasta înseamnă dvs., și înseamnă eu, și înseamnă școala, și înseamnă societatea, iar acum devenim interesați într-un fel nou pentru că noi suntem responsabili.

Asigurarea unui mediu fie le oferă bebelușilor și copiilor mici o oportunitate pentru ca procesul intern de creștere să se desfășoare, fie împiedică chiar acest lucru.

Cuvântul-cheie ar fi „previzibilitatea”. Părinții, și la început mai ales mama, își dau multă osteneală să-l ferească pe copil de lucrurile care sunt imprevizibile.

Se va vedea că, repede sau încet, într-un fel sau altul, copilul devine capabil să ajungă la concluzia corectă în urma unui șir de evenimente și să învingă imprevizibilitatea. Aici există o diversitate uimitoare, în funcție de capacitatea copilului mic de a învinge imprevizibilitatea. Dar rămâne nevoia de mamă. Un avion zboară jos deasupra capului. Acest lucru poate fi dureros chiar și pentru un adult. Nici o explicație nu are valoare pentru copil. Ce are valoare este să ții copilul aproape de dvs., iar acesta va folosi faptul că dvs. nu sunteți speriată dincolo de parapetul recuperării și în curând va fi din nou la joacă. Dacă nu ați fi fost acolo, copilul ar fi putut fi rănit dincolo de pragul reparației.

Acesta este un exemplu rudimentar, dar încerc să demonstrez că, prin felul acesta de a înțelege îngrijirea copilului, tensiunile pot fi descrise în termeni de eșec al asigurării unui mediu, exact acolo unde este nevoie de calitatea de a fi de încredere.

La fel se întâmplă când o mamă trebuie să lase un copil mic în spital pentru câteva zile, fapt subliniat de Bowlby și, de asemenea, de James și Joyce Robertson în emoționantul lor filmul „Un copil de doi ani merge la spital”. La această vârstă, copilul a ajuns într-adevăr să-și recunoască mama ca persoană, iar ea este cea pe care el trebuie s-o aibă, nu doar grija și protecția ei. La această vârstă, tensiunile se trag din faptul că mama este absentă pentru o perioadă care este mai mare decât aceea de-a lungul căreia copilul poate păstra vie imaginea mentală a mamei sau poate simți prezența ei vie în cadrul lumii imaginative a visului și jocului, uneori numită „realitate psihică internă”. Doctorii și asistentele sunt ocupați cu îngrijirea corpului și, adesea, nu știu sau nu au timp să ia în considerare faptul că, în urma unei separări prea lungi, personalitatea unui copil poate fi modificată complet datorită interferențelor mediului, și poate fi pusă baza unei tulburări de caracter pe care să nu o mai putem îndrepta.

Întotdeauna este la fel: exista o asigurare a unui mediu îndeajuns de bun în termeni de previzibilitate, în funcție de capacitatea copilului de a prevedea, iar apoi a existat o lipsă a calității de a fi de încredere care a întrerupt automat continuitatea procesului de dezvoltare al copilului. După acest lucru, copilul are o întrerupere în linia care unește prezentul cu rădăcinile trecutului. Trebuie să existe un nou început. Prea multe astfel de începuturi noi duc la un eșec în copil al sentimentului *Eu*

sunt, acesta sunt eu, eu exist, eu sunt cel care iubeste și urăște, eu sunt cel pe care oamenii îl văd și pe care îl văd în ochii mamei atunci când vine spre mine sau pe care îl văd în oglindă. Procesele de creștere devin distorsionate, deoarece integritatea copilului s-a spart.

De fapt, se întâmplă ca mulți copii, mai ales cei mai puțin sofisticati și educați din lumea mare, să parcurgă copilăria timpurie fără să experimenteze această întrerupere în continuitatea vieții, întrerupere care este atât de dezastruoasă. Asemenea copii au avut oportunitatea de a se dezvolta (cel puțin în stadiile primare) în conformitate cu propriile lor tendințe înnăscute înspre dezvoltare. Ei sunt cei privilegiați.

Din nefericire, unii dintre copii, mai ales în cadrul culturilor sofisticate, chiar trebuie să poarte cu ei pe viață un anumit grad de distorsionare a dezvoltării personale datorat imprevizibilității mediului și invaziei imprevizibilului, și își pierde sentimentul clar de *Eu sunt, eu sunt eu, eu exist aici și acum, pe această bază pot să intru în viețile altora și fără un sentiment de amenințare la adresa propriei mele baze pentru a fi eu însumi.*

Studiul factorilor de mediu

Am avut tendința să resping ideea potrivit căreia părinții ar trebui să studieze procesele de dezvoltare inerente în creșterea individuală și care au la bază tendințe creditare. Dar nu îmi este la fel de clar că un studiu al asigurării mediului potrivit ar fi inutil. Cu siguranță, dacă mamele știu că ceea ce fac este de o importanță vitală pentru bebelușii și copiii lor mici, se vor afla pe o poziție mai puternică în lupta pentru drepturile lor

atunci când se sugerează cu atâta ușurință ca mamele și bebelușii sau mamele și copiii mici să fie despărțiți. Acest lucru înseamnă atât de des ca bebelușul să fie îngrijit de o manieră impersonală.

Lumea are multe de învățat în această privință, mai ales doctorii și asistentele care se ocupă în principal de sănătate și boală în termeni corporali. Mamele și tații trebuie să-și susțină cauza aici, pentru că nimeni altcineva nu o va face în locul lor. Nimănui altcuiva nu-i pasă cu-adevărat așa cum le pasă părinților.

Aceste lucruri mă aduc la ultimul punct al discuției, și anume că până și această chestiune a asigurării mediului potrivit, a calității de a fi de încredere, a adaptării la nevoile copilului nu are nevoie să fie învățată. Există ceva în a avea un copil (chiar și în pregătirile pentru adopția unui copil), ceva care-i modifică pe părinți. Devin orientați spre această sarcină specială. Am vrut să-i dau un nume, așa că am numit-o „preocupare maternă primară”, dar ce înseamnă un nume?

Această orientare spre nevoile copilului depinde de multe lucruri, dintre care unul este ca mama și tatăl să poarte cu-adevărat în ei amintiri ascunse din perioada în care ei înșiși au fost copii și au fost îngrijiți oferindu-li-se un mediu de încredere, protecție în fața imprevizibilului și oportunitatea de a continua chestiunea extrem de individuală a creșterii personale.

Prin urmare, cumva natura a avut grijă de această nevoie foarte acută sau chiar absolută a bebelușilor și copiilor, făcând să fie ceva natural pentru părinți să-și limiteze temporar lumea, doar pentru câteva luni, astfel încât aceasta să fie acolo, în mijloc, și nu de jur-împrejur, în afară.

Rezumat

Așadar, tensiunile pot fi privite în două moduri. Unul dintre ele ne duce la un studiu al eforturilor și tensiunilor interne inerente în creșterea emoțională. Celălalt are o semnificație mai practică (cu excepția situației în care suntem psihanaliști) prin aceea că tensiunile rezultă dintr-un eșec relativ sau total al asigurării mediului potrivit. Aceste eșecuri pot fi descrise în termeni de lipsă a calității de a fi de încredere, distrugerea încrederii, permiterea invaziei imprevizibilității și de un model de întrerupere în continuitatea liniei vieții fiecărui copil în parte, apărut o dată pentru totdeauna sau în mod repetat.

În mare, cei care îngrijesc copii sunt găsiți printr-o selecție atentă și nu formați într-o sală de clasă.

Bebelușii sunt foarte buni în selectarea propriilor lor mame, în orice caz în ceea ce privește această chestiune a preocupării materne primare. Dincolo de acest lucru, mă îndoiesc că i-aș mai cota atât de bine. Dar ei trebuie să folosească ceea ce descoperă că au pe post de părinți.

[1969]

Sursa originală a fiecărui capitol

1. „Educația sanitară prin intermediul radiodifuziunii”, scris pentru *Mother and Child*, nr. 28, 1957.
2. „Pentru părinții vitregi”. Pe 3 ianuarie 1955, în cadrul emisiunii Ora Femeii de la postul BBC, o mamă vitregă a ținut o conferință în care a povestit într-un mod foarte viu și mișcător cum s-a chinuit ea pentru că nu putea să-și iubească fiul adoptiv care intrase în familia ei când avea șapte ani. BBC a primit extrem de multe scrisori după această emisiune, scrisori care povesteau experiențe similare sau diferite ale părinților vitregi și care, în general, indicau că acest subiect merita să fie continuat. În urma acestui fapt, BBC a alocat în acest scop alte trei emisiuni Ora Femeii, pe 6, 7 și 9 iunie. Prima dintre ele a constat dintr-o serie de întrebări și răspunsuri între un expert și un tată-vitreg. Următoarele două conferințe au fost ținute de către Winnicott și sunt reproduse aici. Ambele au fost transcrise de pe casete, de unde rezultă că punctuația a trebuit să fie adăugată.

3. „Ce știm despre copii atunci când își sug păturica sau hăinuțele?” Conferință radiodifuzată la BBC, ținută pe 31 ianuarie 1956.
4. „A spune «nu»”. Trei conferințe BBC ținute pe 25 ianuarie, 1 și 8 februarie 1960.
5. „Gelozia”. Patru conferințe BBC ținute pe 15, 22 și 29 februarie și 7 martie 1960.
6. „Care-i baiul?” Trei conferințe BBC ținute pe 14, 21 și 28 martie 1960.
7. „Siguranță”. Conferință BBC ținută pe 18 aprilie 1960. Publicată prima dată sub titlul „On Security” în *The Family and Individual Development*, Londra, Tavistock Publications, 1965.
8. „Sentimentul de vinovăție”. Discuție cu Claire Rayner. Conferință BBC ținută pe 13 martie 1961.
9. „Dezvoltarea simțului binelui și răului la copil”. Conferință BBC ținută pe 11 iunie 1962.
10. „Acum are cinci ani”. Conferință BBC ținută pe 25 iunie 1962. Publicată prima dată sub titlul „The Five-Year-Old” în *The Family and Individual Development*. Londra, Tavistock Publications, 1965.
11. „Construirea încrederii”. Scrisă în decembrie 1969. Nu a fost niciodată publicată.